Martin Luther

Utleggelse av Salme 51

Forelesninger over Davids botssalme (1532)

Oversatt til norsk
Gamle stier · gamlestier.no

Martin Luther: *Utleggelse av Salme 51* (Forelesninger over Davids botssalme (1532)).
Tekstene er frie fordi forfatterne døde for mer enn 70 år siden. Oversettelsene er eget arbeid.
Bibelsitatene er fra Norsk Bibel 88/07.
Boka kan leses, skrives ut og deles fritt. Den nyeste utgaven finnes alltid på gamlestier.no.
Utgave 25. november 2026.

Innhold

Innledning 1
Om salmen i sin alminnelighet og om overskriften 1
Første del (vers 3–5) 13
Vers 3: «Vær meg nådig, Gud, i din miskunnhet! Utslett mine overtredelser etter din store barmhjertighet!» 13
Vers 4: «Vask meg vel, så jeg blir fri for misgjerning, og rens meg fra min synd!» 33
Vers 5: «For mine overtredelser kjenner jeg, og min synd står alltid for meg.» 40
Andre del (vers 6–8) 47
Vers 6: «Mot deg alene har jeg syndet og gjort det som er ondt i dine øyne, for at du skal beholde rett i dine ord og være ren når du blir dømt» 47
Vers 7: «Se, jeg er født av syndig sæd, og min mor har unnfanget meg i synd.» 61
Vers 8: «Se, du har lyst til sannhet som ligger i det skjulte, og du lar meg forstå visdom i det lønnlige.» 67
Tredje del (vers 9–14) 78
Vers 9: «Rens meg fra synd med isop så jeg blir ren! Vask meg så jeg blir hvitere enn snø!» 78
Vers 10: «La meg høre fryd og glede, la de ben som du har knust, fryde seg.» 90
Vers 11: «Skjul ditt åsyn for mine synder, og utslett alle mine misgjerninger!» 100
Vers 12: «Gud, skap i meg et rent hjerte, og gi meg en ny, viss ånd!» 102
Vers 13: «Kast meg ikke bort fra ditt åsyn! Ta ikke din Hellige Ånd fra meg!» 107
Vers 14: «Trøst meg igjen med din hjelp, og hold meg oppe med en frimodig ånd!» 109

Fjerde del (vers 15–21) 113
Vers 15: «Så vil jeg lære overtredere dine veier, og syndere skal omvende seg til deg.» 113
Vers 16: «Fri meg fra blodskyld, Gud, min frelses Gud! Så skal min tunge juble over din rettferdighet.» 121
Vers 17: «Herre, lat opp mine lepper! Så skal min munn kunngjøre din pris.» 124
Vers 18: «For du har ikke lyst til slaktoffer, ellers ville jeg gi deg det. I brennoffer har du ikke behag.» 128
Vers 19: «Offer for Gud er en nedbrutt ånd. Et nedbrutt og knust hjerte vil du, Gud, ikke forakte.» 135
Vers 20: «Gjør vel imot Sion i din nåde, bygg Jerusalems murer!» 141
Vers 21: «Da skal du ha behag i rettferdighets offer, i brennoffer og heloffer. Da skal de ofre okser på ditt alter.» 142
Om Martin Luther 146
Ordforklaringer 147

Innledning

Om salmen i sin alminnelighet og om overskriften

1. Jeg har tatt for meg denne salmen for å legge den ut, fordi den lærer om omvendelsen. Riktignok må jeg bekjenne at jeg ennå ikke har fattet eller nådd opp til den høye og rike Ånd som taler i denne salmen. Likevel vil vi ta den for oss, så vi kan få anledning til å lære og strekke oss mer etter denne rike skatten. Derfor vil jeg være en disippel sammen med dere. Vi vil studere og lære den sammen og vente på hva Den Hellige Ånd vil virke i oss. Det gode han vil gi oss, vil vi ta imot med takk.

2. Det denne salmen lærer, er svært nødvendig og nyttig for oss alle å vite. For i denne salmen finnes de viktigste artiklene i den kristne tro. Den taler om den sanne omvendelse, om synd og nåde, om den kristne rettferdighet og om den rette gudstjenesten som vi skylder Gud. Dette er herlige og høye artikler. Blir de ikke lært og drevet med en høy og rik Ånd, er det umulig at de skal feste seg i hjertet og bære frukt.

Vi ser jo at våre motstandere også har drevet med denne læren, med mye strev og mange tykke bøker. Likevel var det ikke én av dem som riktig og sikkert forsto hva omvendelse, synd eller nåde er. De taler og lærer om det som om de hadde drømt det. De har nok hørt lyden av ordene, men ikke forstått saken til bunns. Årsaken til en slik blindhet og uforstand er at den rette, grunnleggende forståelsen av denne høye artikkelen ikke nås ved menneskelig fornuft eller visdom, men gis ovenfra. For hvilket menneske kunne tale slik om omvendelsen og syndenes forlatelse som Den Hellige Ånd gjør her i denne salmen?

3. Alle har kalt denne salmen en botssalme eller omvendelsessalme, og ingen annen salme i Salmenes bok er blitt sunget og bedt oftere i kirken. Den som først kalte den en omvendelsessalme, har uten tvil forstått noe av den.

Men den andre flokken, som daglig har sunget, lest og bedt den i tidebønnene sine (*horae canonicae*), har forstått lite eller ingenting av den. De har drevet det så langt med denne salmen at den som leste og ba den ofte og flittig, skulle ha gjort bot og fyllestgjørelse for de syndene han hadde begått, nettopp ved å lese og be den. (*Utgiverens merknad: I pavedømmet på Luthers tid var det skikk – og delvis er det det ennå – å ha faste bønnetimer, «kanoniske timer», som kirken hadde fastsatt til bestemte bønner og salmer som skulle bes og synges hver dag. Hos de gamle kristne var det i begynnelsen bare tre slike bønnetimer, men siden ville papistene gjøre det bedre og økte dem til sju. I den første av disse sju synger de blant annet denne botssalmen av David: «Gud, vær meg nådig» osv. At de gamle hadde en gudfryktig hensikt med dette og brukte timene i kristen frihet, er det ingen tvil om. Men papistene har siden misbrukt dette, som så mange andre gudfryktige ordninger: De tvang folk til det og la stor kraft og fortjeneste i bønnene, selv om de ble holdt uten tanke og andakt. Det er denne misbruken og overtroen Luther refser her. Se Joachim Hildebrand, «Om de gamle kristnes bønner».*)

4. Sofistene har beskrevet og forklart den gjorte synd (*peccatum actuale*) slik: Den er alt vi gjør mot Gud med ord, gjerninger eller tanker. Men denne beskrivelsen av de gjorte syndene er altfor ringe og trang. Syndens størrelse og den makten den har i den fordervede menneskenaturen, kan ikke vises eller forstås ut fra den.

5. Vil man tale og lære rett om synden, må man se dypere på den. Man må vise hvilken rot den og alt ugudelig vesen vokser fram av, og ikke bli stående ved de syndene som er begått. For av den villfarelsen at man ikke vet eller forstår hva synd er, kommer det – slik det pleier å gå – enda en villfarelse: at man heller ikke kan vite eller forstå hva nåde er. Derfor kan de ikke trøste en eneste skremt samvittighet som frykter døden, Guds vrede og dom. For hvordan skulle den som ikke vet eller forstår hva nåde er, kunne trøste noen?

Derfor faller de på den dårskapen at de viser slike bedrøvede mennesker til munkekapper, munke- og nonnevesen og andre slike gjerninger, som de mener skal forsone Gud. Av dette ser man tydelig

at de ikke har forstått hva synd eller nåde er. Uten Guds ord, bare etter fornuften, har de lært om denne høye artikkelen.

6. På samme måte har de lært folket om omvendelsen: Hver og en skulle tenke over hvilke synder han hadde gjort i løpet av året. Dem skulle han angre, skrifte og gjøre bot og fyllestgjørelse for. Men si meg, kjære: Skåner dommeren tyven fordi han bekjenner synden sin, ja, om han så angrer den sterkt? Må han ikke likevel til galgen? Og disse grove tølperne mener de har gjort fyllest for Gud og betalt ham for synden når de angrer den med påtatt smerte, ser sure ut, kler seg annerledes enn før, spiser og drikker annerledes og så videre.

7. Derfor skal denne salmen hjelpe oss til å forstå hovedartiklene i den kristne lære rett. Den skal også sette oss i stand til å gjendrive våre motstanderes urene og falske lære om disse artiklene med gode grunner fra Den hellige skrift. For jeg har selv erfart, når samvittigheten min ofte har vært tynget, at det ikke er noen trøst eller hjelp mot anfektelsen å hente i deres løse og dårlige lære, som bare springer ut av menneskelig fornuft.

Ofte har jeg formant fromme, kristne hjerter til flittig å takke Gud for hans store gave, det hellige Ord, som han nå før verdens ende har gitt oss igjen. Han har ved sin Ånd blåst bort og spredt menneskelæren som tykke skyer og latt det klare lyset fra Ordet skinne fram igjen.

8. Når vi nå skal ta fatt på salmen, må vi vite at det er læren om den rette omvendelse som legges fram for oss her. Til den rette omvendelse hører to ting. Det første er at man kjenner synden, det vil si at man har en sann gudsfrykt og forskrekkelse over sine synder. Det andre er at man også vet og tror at Gud vil være nådig og barmhjertig mot alle som tror på Kristus. Disse to delene av omvendelsen har David malt for oss på det aller vakreste her i denne bønnen.

9. For i begynnelsen av salmen, som vi ser, står David midt i erkjennelsen av synden, i samvittighetens skrekk og tyngsel, så han verken vet ut eller inn. Men ved slutten av salmen trøster han seg med Guds godhet, nåde og barmhjertighet. Han lover også å undervise og lære andre, så de kan omvende seg og bli rettferdige og gudfryktige.

10. Av dette ser man i hvilken hensikt profeten har skrevet denne salmen: Ut fra disse klare og tydelige ordene og den rette forståelsen av dem skulle enhver kunne se den sanne visdommen i den guddom-

melige lære. Han skulle kjenne og lære hva synd er, hva nåde er, og hva den hele, rette og sanne omvendelse er.

11. Det finnes også flere andre salmer som lærer oss om slike ting, som Salme 32: «Salig er den som har fått sin overtredelse forlatt» osv., og Salme 130: «Av det dype kaller jeg på deg, Herre!» osv. For David er den rette mester til å legge fram denne læren om omvendelsen for hele kirken, fra begynnelsen til verdens ende.

Likevel er han samtidig en disippel sammen med oss når det gjelder å bruke denne læren. For alle mennesker – om de så er opplyst med den rikeste Ånd som noen gang er mulig – må likevel fortsatt være disipler av Guds ord og bli stående langt under det. De erfarer også at de knapt kan øse en dråpe av Den Hellige Ånds store hav.

12. Til nå har jeg kort talt om innholdet og hovedsummen i denne salmen. Nå må jeg også si litt om tittelen og overskriften. Historien er kjent for alle fra 2 Sam 12. Slik jeg ser det, er det tittelen på denne salmen som har fått teologien ved de høye skolene til å forstå den bare om Davids person og de syndene han hadde begått. For ordene i salmen lyder som om David bare talte om seg selv og om den synden han hadde gjort med hor og mord.

13. Det undrer meg også at de ikke har lært at man bare skulle be denne salmen for denne syndens skyld. Likevel har de brukt og talt den som et allment eksempel for alle andre synder og formant andre til å gjøre det samme.

Slik taler Paulus om seg selv: «Men jeg fikk miskunn, for at Jesus Kristus på meg først kunne vise hele sin langmodighet, til et forbilde for dem som skal komme til tro på ham til et evig liv» (1 Tim 1,16). Dette sier Paulus, enda ikke alle troende har vært forfølgere av den kristne menighet. Men Kristus har vist sin godhet og store barmhjertighet mot ham, for at andre ikke skal fortvile i sine synder.

Slik har de holdt denne salmen fram for oss som et eksempel på bønn i alle synder, selv om de bare har forstått den om den synden David gjorde, slik overskriften forteller.

14. Men vi må gå lenger her og ikke bare forstå salmen om de ytre, grove syndene. Vi må se på syndens hele natur, art, opphav og kilde. For denne salmen taler om hele synden, eller sagt på en annen måte: om syndens rot og hovedkilde, ikke bare om de ytre syndene, som vokser som frukt av syndens rot og tre.

For når han ber om syndenes forlatelse og klager over at han er født av syndig sæd, og at hans mor har unnfanget ham i synd, kan det jo ikke bare forstås om hor og drap. Det må forstås om hele menneskets natur, som er smittet, forblindet og fordervet av synden. Likevel er jeg enig i at denne gjerningen til David holdes fram som et eksempel for alle kristne.

15. For i denne gjerningen eller overtredelsen ligger det flere synder enn den ene som han begikk med Batseba. Foruten at han falt i hor, finner han på enda noe svært ondt.

Han sier at den rike mannen som tok fra den fattige hans eneste lam, skal dø (2 Sam 12,5–6). Likevel erkjente han ikke sin egen synd: at han hadde latt Uria drepe og tatt hans hustru fra ham. Uria var uten tvil en rettskaffen mann, svært tro mot sin herre kongen og hengiven mot ham av hjertet. Men David ville også bli sett på som hellig og som en som elsket rett og rettferdighet. Det er ikke én synd, men en dobbel synd.

Dessuten la han ikke bare opp til at Uria ble drept mot all rett; mange av folket omkom også. Slik ble Guds navn vanæret og spottet. Ved denne synden overtrer David ikke bare det femte og sjette bud, men også det første, andre og tredje. Han ville sannelig også ha glemt lydigheten mot sine foreldre og brutt det fjerde bud, om de hadde refset ham for hor og mord og prøvd å holde ham tilbake i den første heten.

16. Særlig holder Gud fram for ham at han ga anledning til at den sanne Gud ble spottet: «Du har fått Ammons barn til å spotte meg» (2 Sam 12,14).[1] For da det jødiske folket var slått, ble hedningene svært frekke og stolte mot Gud og hans folk. De ropte at det ikke var noe bevendt med Israels Gud, men at ammonittenes gud var en seierrik gud.

David er derfor et eksempel på en stor synder, som har syndet mot nesten alle Guds ti bud. Denne synden ville han ikke ha erkjent om ikke profeten Natan hadde kommet til ham. Uten det ville han fortsatt ha villet være rettferdig og hellig.

17. Når man ser rett på Davids synd på denne måten, er den et svært sterkt eksempel. I det ser vi tydelig at ingen gjerning, ingen fortje-

[1] NB: «… gitt Herrens fiender grunn til å spotte».

neste og ingen hellighet hjelper mot synden, men bare Guds nåde og tilgivelse. Og hvis ikke denne historien sto i Den hellige skrift, hvem ville da tro at en så hellig mann kunne falle i en så grusom synd?

Med den aller største flid hadde han ordnet gudstjenesten ved tabernaklet. Ved Den Hellige Ånd hadde han prydet og beriket den med mange vakre og hellige sanger og salmer. Han hadde ført mange farlige og store kriger med lykke, så Gud selv vitner om ham: «Jeg fant David, Isais sønn, en mann etter mitt hjerte. Han skal gjøre all min vilje» (Apg 13,22).

Gud hadde også gitt ham et herlig løfte om den kommende ætt, Herren Kristus, som skulle fødes av hans livs frukt (Sal 132,11). Derfor kaller profetene Kristus Davids sønn og kong David.

18. Hva skal jeg si mer? Jeg vet ingen grunn til at han ikke kunne sammenlignes med Moses og Samuel. Likevel faller en så framifrå mann ikke i én liten synd, men i mange grusomme synder på en gang. Og det farligste av alt: Han havner i et ubotferdig liv og stor sorgløshet. Hadde ikke Natan kommet til ham, ville David kanskje ha syndet mot Den Hellige Ånd.

At en så framifrå og høy mann, full av Den Hellige Ånd, prydet med alle de høye og store gjerningene den guddommelige visdom gir, og benådet med profetiens gave framfor alle andre, faller så grusomt – det skjer oss til et eksempel. Vi skal trøste oss med det når vi en gang blir overrumplet av en feil og synd, eller når samvittigheten vår blir skremt av Guds vrede og dom.

19. For i dette høye eksemplet skinner Guds godhet og store barmhjertighet tydelig fram: Han er villig og rede til å tilgi synden og gjøre oss rettferdige. Bare vi ikke kommer med påskudd eller unnskyldninger fordi vi ikke vil være sett på som syndere, slik historien om kong Saul viser.

Saul hadde syndet mot Guds befaling, men det ville likevel ha blitt tilgitt ham om han ikke hadde villet unnskylde synden sin. Han sier: «Jeg har gjort etter Herrens ord» (1 Sam 15,13). Og når han blir formant for andre gang, vil han igjen ikke ha syndet, men sier: «Jeg har adlydt Herrens ord og har gått den veien Herren sendte meg» osv. (1 Sam 15,20).

Derfor må han også høre den forferdelige dommen fra Samuel: «Fordi du har forkastet Herrens ord, har han forkastet deg, så du ikke

skal være konge» (1 Sam 15,23). Det er som om han ville si: Herren er villig og rede til å tilgi synd, men da for dem som kjenner sine synder og likevel ikke fortviler, men tror at de igjen har adgang til Gud, som har lovet syndenes forlatelse til dem som omvender seg.

20. Salmen taler altså om syndens hovedkilde og opphav, men likevel utelukker vi ikke historien som tittelen og overskriften på salmen viser til, nemlig Davids hor og mordet på Uria. For i disse syndene ser David som i et speil hele sin urene og fordervede natur. Han kommer til å tenke slik: «Se, jeg som har regjert så godt etter Guds befaling og vilje, jeg som har ordnet menigheten og gudstjenesten så vakkert, jeg som med oppriktig hjerte har gjett Jakobs folk og ledet det med all flid (Sal 78,71–72) – hvordan har jeg kunnet falle i en slik vederstyggelighet, i så mange store og tunge synder?»

21. Slik er David ført fra erkjennelsen av én synd til erkjennelsen av hele sitt syndige vesen. Det er som om han ville si: «Når jeg, en så høy mann, benådet med mange store gaver, likesom er falt fra himmelen ned i helvete, skulle ikke et så tungt fall da være et sterkt bevis for meg og for alle andre på at det ikke bor noe godt i mitt kjød?»

22. Derfor er det stor visdom å vite at det ikke finnes noe godt i oss, men bare synd. Da tenker og taler vi ikke så lettvint om synden som pavens lærere. De sier at synden ikke er noe annet enn ord, gjerninger og tanker som strider mot Guds lov. Men vil du vise rett etter denne salmen hva synd er, må du si at alt som blir født av far og mor, er synd – også før et menneske er gammelt nok til å gjøre, si eller tenke noe. Av en slik ond rot kan jo ikke noe godt for Gud vokse fram.

23. Derfor er det to slags synd. Den første er arvesynden. Ved den er hele menneskenaturen forgiftet og fordervet og lagt under den evige død. Den andre er den synden mennesket kan kjenne ut fra loven, for eksempel når noen faller i tyveri, mord, hor og lignende. Om denne andre synden skriver også keiserens og menneskenes lover, men slett ikke så nøye og grundig som Den hellige skrift.

24. Derfor er det en stor gudsbespottelse når skolastikerne (*scholastici*) påstår at menneskets naturlige krefter – forstanden, viljen og fornuften – er ufordervet. Enda verre er det at de påstår det samme om djevlene.

For hvis de naturlige kreftene og fornuften var ufordervet, hva skulle vi da med Herren Kristus? Og hvis mennesket av naturlige

krefter hadde en helt ren vilje og en så god forstand at viljen av naturlige krefter kunne rette seg etter den, som de pleier å si – hvordan kan det da ha seg at den uskylden vi mistet i paradiset ved synden, ikke kunne skaffes til veie og gis oss av noen annen enn Guds Sønn?

25. Likevel finnes det i vår tid noen høylærde, «våre magistre» (*magistri nostri*), som vil forsvare den meningen at menneskets naturlige krefter, det vil si viljen, er ren, god og ufordervet. Om mennesket av ondskap stundom tenker annerledes enn det som er rett og godt, sier de at det er menneskets ondskap som har skylden, og ikke viljen slik den er i seg selv. Mot en slik farlig lære og villfarende mening skal vi væpne oss godt, så erkjennelsen av nåden ikke blir formørket. For den kan umulig bli ren og riktig så lenge vi har slike tanker om menneskets krefter.

26. Men vi lærer at menneskenaturen og hele menneskets vesen er fordervet. Da Adam ble skapt, hadde han en rett og ren vilje og forstand. Hørselen, synet og all omgang med jordiske ting var rett, og alt skjedde i troen, til Guds ære og pris.

Men etter fallet ble både viljen og forstanden helt fordervet, ja, hele menneskets natur og vesen. Derfor kan mennesket ikke lenger være rent og fullkomment. Det er fordervet av synden og vet ikke lenger hvordan det skal forholde seg til Gud.

Alt det tar seg til, er urett og strider mot Guds lov og vilje. For det kjenner ikke lenger Gud og elsker ham ikke, men flykter fra ham, skyr ham og frykter ham. Det holder ham ikke for den Gud han er – barmhjertig og nådig – men for en dommer og tyrann.

27. Når mennesket nå har mistet denne kunnskapen om Gud, følger utallige andre synder. Når det går folk vel og etter ønske, synder de i all sorgløshet og uten å sky noe. Slik gjør våre motstandere, som forfølger Guds ord fordi de stoler på sin makt.

Dessuten drømmer de at det er Guds mening og vilje at de kan forsone hans vrede ved egne gjerninger og andakt, og fortjene at han skal være dem nådig. Derfra kommer så mange stiftelser, klostre og ordener, så mange messer, pilegrimsreiser og lignende oppdiktede, falske gudstjenester. Fornuften og naturen har diktet dem opp selv, uten Guds ord, ja, mot Guds ord, fordi den er berøvet kunnskapen om Gud.

Er ikke dette et sikkert bevis på at menneskets naturlige vesen er helt fordervet når det gjelder Gud, hans ære og tjeneste? Det vitner også de mange slags avgudsdyrkelse og avgudstjenester i Det gamle testamente om, og likeså foraktet for profetene og Guds ord og lignende synder, som Gud refset hos dette utakknemlige folket gjennom profetene.

28. Ja, mer enn det: Vi kan ikke engang si at menneskets natur er ren og ufordervet i verdslige saker. For vi ser hvordan lover, vedtekter og forordninger, som jo befaler det som er rett og forbyr urett, blir fullstendig foraktet. Det er nesten ingen orden og godt styre igjen, enda det var for den skyld Gud ga lover og innsatte øvrighet. Derfor skjer det ofte at en lege vil gi en syk medisin og holde ham i live, men tar feil og gir ham noe som blir hans død.

På grunn av synden har heller ikke øynene, ørene og de andre lemmene lenger den kraften de hadde før Adams fall. Er nå menneskekroppen så fordervet av synden, hvor mye mer må da ikke mennesket være svekket og fordervet i åndelige saker?

29. Synden har altså vendt oss helt bort fra Gud. Vi har ingen rett forståelse av Gud, men akter ham ikke mer enn en avgud, et bilde av tre eller stein. Cicero og mange andre framifrå menn har skjøttet sine embeter i statsstyret med den største flid, når man ser på det de utrettet. Men ser man inn i hjertet deres, hvorfor de gjorde det, merker man at det ikke skjedde av noen annen grunn enn for timelig ære. Det vitner ordtaket om: «Det er æren alene som tenner sinnet» (*Mentem tu sola peruris, gloria*) – æren driver verket.

Men er ikke en slik æresyke også et sterkt bevis på at vi har mistet kunnskapen om Gud? Ham skylder vi å tjene av lydighet og ikke for vår egen æres skyld. Men nå til dags skjer det stikk motsatte: I Gud og alle skapninger søker vi ikke Guds ære, men vår egen. Også de som har øvd seg i alle slags dyder, har bare hatt for øye å vinne stor ære og berømmelse ved det, og har ikke gjort det for å behage vår Herre Gud.

30. Derfor taler denne salmen om syndens hovedkilde og rot: at vi er unnfanget og født i synd. Dette har David lært av egen erfaring. Derfor beskriver han synden slik at han vil vise at den er fordervelsen av alle våre indre og ytre krefter. Intet lem kan nå gjøre sin tjeneste slik det gjorde i paradiset før Adams fall. Vi har vendt oss bort fra Gud, har en ond samvittighet, lever kort tid, er tynget av mange sykdom-

mer og underlagt døden. Om denne straffen taler ordene i 1 Mos 2,17: «For den dagen du eter av det, skal du visselig dø.»

31. Men dette lærer vi bare av Guds ord. Hedningene har også stått midt i denne ulykken og elendigheten. Men fordi de ikke har hatt Ordet, har de ikke kunnet forstå hvorfor menneskeslekten er underlagt så mange sorger og døden. De tenkte at det var naturens skyld at mennesket måtte dø, og visste ikke at døden var straffen for synden. Derfor kan de ikke ha noen rett forståelse av menneskets natur. For de kjenner ikke opphavet til den hjertesorgen som har kommet over menneskeslekten.

32. Denne salmen lærer oss altså å erkjenne syndene og hele vår natur. Den handler ikke bare om eksemplet med David – og vi skal riktignok takke skolastikerne for at de i det minste har lært det. Den rommer også hele den kristne læren om kunnskapen om Gud, om vår natur, om synden, om nåden og så videre. Derfor skal vi holde denne salmen for en allmenn lære for Guds folk, fra den ble skrevet til verdens ende. Ved den vil David – ja, langt mer Den Hellige Ånd – undervise Guds folk og ved David føre oss til å kjenne Gud og vår egen natur.

Begge disse delene behandler han med herlige ord. Først stiller han synden mesterlig fram for øynene våre, deretter også Guds nåde og barmhjertighet. Uten å kjenne den måtte mennesket falle i fortvilelse.

33. Men denne erkjennelsen av syndene er ingen spekulasjon eller oppdiktet tanke. Den er en alvorlig følelse, en sann erfaring og en stor kamp med synden i hjertet.

Det vitner han om når han sier: «For mine overtredelser kjenner jeg» (Sal 51,5). Det vil si: Jeg føler dem så sterkt at samvittigheten min blir skremt av Guds vrede, og jeg blekner for døden. For det er dette det hebraiske ordet egentlig betyr her. Det betyr ikke, slik paven har lært, bare at man tenker over hva man har gjort eller ikke gjort. Det betyr å kjenne den store tyngden og byrden av Guds vrede i sitt hjerte.

Å erkjenne synden er ikke noe annet enn å føle og merke synden. Og en synder er den som blir så trykket og plaget av samvittigheten at han verken vet ut eller inn.

34. Derfor taler vi her ikke om hva mennesket er slik filosofene taler om det, når de sier: «Mennesket er et fornuftig dyr» osv. Det hører

hjemme i filosofien, ikke i teologien. Juristene taler også om mennesket som eier og herre over sitt gods, og legene taler om mennesket ut fra om det er friskt eller sykt. Men teologien taler om mennesket som en synder, dødelig, unnfanget og født i synd, og av naturen et vredens barn (Ef 2,3).

Slik taler en teolog om mennesket, og bare med dette har han å gjøre, for at mennesket skal kjenne at hans natur er fordervet ved synden. Når det skjer, følger fortvilelsen, så han ikke tenker annet enn at han er fordømt og hører hjemme i helvete. En stakkars synder som virkelig føler og ser sin elendighet – at hele hans natur og vesen er så fordervet av synden at han ikke finner noe i seg selv å bygge eller stole på – kan ikke tenke annet enn at han har krenket Gud, som er rettferdig og hellig, og at han har fortjent hans evige vrede og straff.

35. Når man føler og merker dette i hjertet, må også den andre erkjennelsen følge. Heller ikke den må være en oppdiktet tanke, men erfaring og sann følelse og fornemmelse. Slik kan mennesket lære, høre og se hvordan Guds nåde, rettferdighet og vilje er mot ham. For når Gud ved erkjennelsen av syndene har støtt en synder ned i helvete, er det ikke for at han skal bli der, men for at Gud kan føre ham ut igjen ved Kristus, sin kjære Sønn.

36. Da blir menneskets hjerte, som før var skremt og sto i fortvilelse, frimodig igjen. Av denne læren om nåden får det et så glad hjerte at det tør si: «Er jeg en synder i meg selv, så er jeg likevel ingen synder i min kjære Herre Jesus Kristus. Han er blitt visdom fra Gud for meg, rettferdighet og helliggjørelse og forløsning (1 Kor 1,30). Ved ham er jeg sannelig blitt rettferdig, han som alene er rettferdig og gjør alle troende rettferdige. Til det er han også skjenket og gitt syndere av Gud: for å gjøre dem rettferdige» (Rom 3,24–26).

37. Dette er de to erkjennelsene som teologien og Den hellige skrift har å gjøre med, og som David lærer oss i denne salmen. Innholdet og summen av salmen er altså at mennesket lærer å kjenne seg selv slik teologien og Den hellige skrift lærer, og på samme måte, etter Den hellige skrift, lærer å kjenne og se Gud. Ikke i hans majestet, at han er evig og allmektig, for en slik kunnskap er skremmende for en stakkars synder, ikke trøsterik.

Vi skal heller ikke tenke og tale om mennesket slik juristene gjør, når det gjelder eiendom og herredømme over timelig gods, eller slik

legene taler om menneskets helse eller sykdom. Vi skal tale om det slik Skriften pleier: at mennesket er en synder og fordømt. Men om Gud taler Skriften slik at han vil gjøre syndere rettferdige og salige. Det er summen av hele Den hellige skrift. Den som tenker, taler eller lærer på en annen måte om Gud og mennesket, farer vill.

38. For hele Den hellige skrift er opptatt med dette: å holde fram for oss Guds godhet og nåde, han som ved sin kjære Sønn vil føre den elendige menneskenaturen, som er falt i synd og fordømmelse, tilbake til rettferdighet og liv. Den handler ikke om det ytre liv og den ytre ferd: hvordan man skal spise, drikke og kle seg, hvilke gjerninger man skal gjøre, hvordan man skal styre tjenestefolk, land og folk, dyrke jorden og så videre. Alt dette skapte Gud for mennesket i paradiset og overlot det til ham, da han sa: «Råd over havets fisker og himmelens fugler» osv. (1 Mos 1,28).

Men her handler det om det kommende og evige liv: om Gud, som gjør rettferdig, som bringer tilbake det som var tapt, og gjør det som var dødt, levende og salig. Og det handler om mennesket, som er falt fra rettferdighet og liv og ned i synd og evig død. Den som legger merke til dette korte sammendraget av Den hellige skrift, skal lese og studere Skriften med nytte.

39. Derfor er denne kunsten og kunnskapen som Skriften taler om, svært nødvendig. Mennesket skal kjenne – det vil si vite, føle og erfare – at han er en synder og skyldig til den evige død. Deretter skal han også vite og erfare det andre: at Gud vil gjøre de stakkars syndere som kjenner og føler sin elendighet og fordømmelse, rettferdige og salige. Hvordan man skal handle og omgås med andre mennesker, som verken kjenner eller vil kjenne sine synder, overlater vi til den verdslige øvrighet, juristene, far og mor. For de taler om mennesket på en annen måte enn teologien. Nå kommer vi til salmen.

Første del (vers 3–5)

Vers 3: «Vær meg nådig, Gud, i din miskunnhet! Utslett mine overtredelser etter din store barmhjertighet!»

1. David nevner her bare Gud og sier ingenting om vår Herre Kristus. Men ingen skal tro at han taler om Gud slik en tyrker eller en hedning gjør. Det første vi må vite, er derfor at David taler med den sanne Gud, sine fedres Gud, som han og hele Israels folk hadde fått herlige løfter fra. For Israels folk talte ikke med Gud og hadde ikke med ham å gjøre slik han er i seg selv, uten sitt ord og sitt løfte.

Det er det våre grove munker gjør: Med sine tanker og spekulasjoner vil de stige opp til himmelen og gjøre seg tanker om Gud slik han er i seg selv, uten Ordet. Men den som ikke vil støte an og gå fortapt, han skal vokte seg og slett ikke ha med Gud å gjøre slik han er i seg selv, uten hans ord og løfte.

2. For menneskets natur og Gud slik han er i seg selv, uten sitt ord – vi må tale slik for å bli forstått – kan ikke tåle hverandre eller forenes. Det er umulig at menneskelig skrøpelighet kan fatte eller tåle Guds høye majestet; det formaner og lærer Skriften ofte. Derfor skal vi forstå den hellige profeten David slik: Han taler ikke med Gud slik han er i seg selv, uten Ordet, men med den sanne Gud, som har kledd seg i Ordet og i sitt løfte og tilsagn.

Slik blir vår Herre Kristus ikke utelukket eller skilt fra Guds navn, han som Adam og de andre patriarkene fikk løftet om. Denne Gud må vi ta imot – ikke Gud slik han er i seg selv, men Gud slik han har kledd seg i sitt ord og viser og åpenbarer seg for oss ved det. Ellers kommer vi visselig til å falle i fortvilelse.

3. Her ligger forskjellen mellom profetene og hedningene når de taler med Gud. Hedningene taler med Gud etter sitt eget hjertes tanker, uten og utenfor Guds ord og løfter. Men profetene taler med Gud slik han har kledd seg i sitt ord og sine løfter og åpenbart seg ved dem. Når Gud bærer løftets fagre og vakre skikkelse, kan vi fatte, gripe og forstå ham og se ham med glede i troen.

Men Gud slik han er i seg selv, uten Ordet, er som en jernmur: Jo mer en angriper og stormer den, desto mer skader han seg selv. Derfor arbeider Satan uavlatelig for at vi skal støte an mot Gud slik han er i seg selv, og skade oss selv. Han vil at vi skal glemme løftet og nåden som Gud viser oss ved og i vår Herre Kristus, og bare tenke på Gud og hans dom, uten Ordet. Gjør vi det, er det straks ute med oss, og vi faller i fortvilelse.

4. Derfor taler ikke David med Gud slik han er i seg selv, men med sine fedres Gud, det vil si med den Gud han kjenner løftene til, og hvis barmhjertighet og nåde han har smakt.

Når nå en tyrker, en falsk helgen eller en munk sier: «Gud, vær meg nådig etter din godhet», er det like godt som om han tidde og ikke sa noe. For han tar feil av Gud. Han griper ikke Gud slik han har kledd seg i en skikkelse der vi kan fatte, forstå og gripe ham. Han går løs på Gud i hans høye majestet, og da følger visselig fortvilelse og Lucifers fall fra himmelen i helvetes avgrunn.

5. Det er også grunnen til at profetene i bønnene sine holder seg så flittig til Guds løfter. For løftene har Kristus i seg. De stiller Gud fram for oss, ikke som en dommer eller en fiende, men som en som er barmhjertig og nådig mot oss og som vil gjøre oss, som er fordømt, levende og salige igjen. Dette har jeg villet minne om først, med tanke på andre ord hos profetene.

6. Dernest må vi se på hvordan det rimer at David sier: «Gud, vær meg nådig.» For ser vi her på personene, Gud og synderen David, som denne saken står mellom, finner vi at de er svært ulike og vanskelig lar seg forene.

Holder ikke hele verden det for sant, og tror ikke alle mennesker at Gud er fiendtlig mot synden? Den blinde sier: «Vi vet at Gud ikke hører syndere, men han hører den som er gudfryktig og gjør hans vilje» (Joh 9,31). Og i de ti bud truer Gud: «Jeg, Herren din Gud, er

en nidkjær Gud» (2 Mos 20,5). Ja, i hele Moseloven er det nesten ikke annet enn trusler mot de onde og ulydige.

7. Vår natur stemmer også overens med Moseloven, og den kan vi ikke drive ut og kaste bort. For alle mennesker tenker slik: «Se, du er en synder, men Gud er rettferdig. Derfor er han fiendtlig mot deg, vil straffe deg og ikke høre deg.» Slik slutter hele naturen, og det er umulig å nekte for denne slutningen. Derfor har de hellige fedrene som har skrevet om Salmene, forklart ordene «Gud er rettferdig» (*Justus Deus*) slik: Han dømmer rett, hevner og straffer – ikke at han gjør rettferdig.

Denne forklaringen var meg svært imot og skremte meg da jeg var en ung teolog. For når jeg hørte den rettferdige Gud nevnt, tenkte jeg på denne forklaringen. Den hadde grodd fast i meg og var blitt en sterk vane. Ennå i dag skremmes jeg når jeg leser eller hører ordene «Gud er rettferdig», så hardt klistrer den inngrodde vanen seg til meg. Så sterk og skadelig er en falsk og ugudelig lære når hjertene blir smittet og forgiftet av den fra ungdommen av. Likevel har nesten alle de gamle lærerne forklart det slik.

(*Utgiverens merknad: Hvor stor anfektelse og samvittighetsnød ordet «rettferdighet» først voldte Luther, og hvor stor glede og trøst det siden ga ham da han ved Guds nåde lærte å forstå det rett, forteller han selv på en merkelig måte i forordet til første bind av sine latinske verker, trykt i Jena. Det finnes også på tysk i åttende bind av Altenburg-utgaven, og etter den har jeg oversatt det slik: «Jeg hadde virkelig en hjertelig lengsel etter å forstå Paulus' brev til romerne rett. Til da hadde ingenting annet hindret meg enn ett eneste ord: Guds rettferdighet, i kapittel 1, vers 17, der Paulus sier at Guds rettferdighet åpenbares i evangeliet. Dette ordet, Guds rettferdighet, hatet jeg. Etter alle lærernes skikk og bruk var jeg ikke opplært til annet enn å forstå det på filosofisk vis, om den rettferdighet som Gud selv er rettferdig ved, slik at han gjør og virker rett og straffer alle syndere og urettferdige. Den rettferdigheten kaller man den vesensmessige (formalem) eller virkende (activam) rettferdighet. Nå var det slik med meg at selv om jeg levde som en hellig og ulastelig munk, fant jeg likevel at jeg var en stor synder for Gud. Dessuten hadde jeg en engstelig og urolig samvittighet, og jeg trodde ikke at jeg kunne forsone Gud med min fyllestgjørelse og mine fortjenester. Derfor elsket jeg slett ikke denne rettferdige og vrede Gud som straffer syndere – jeg hatet ham. Og om det ikke var eller*

skal regnes som gudsbespottelse: Jeg var i hemmelighet og i fullt alvor vred på Gud og sa ofte: Er det ikke nok for Gud at vi arme, elendige syndere, som allerede er fordømt til den evige død ved arvesynden, blir plaget med alle slags nød og sorg i dette livet, i tillegg til lovens skrekk og trusler? Må han også gjøre denne nøden og hjertesorgen større ved evangeliet, og i forkynnelsen av det kunngjøre oss sin rettferdighet og strenge vrede?

Over dette ble jeg forbitret i min forvirrede samvittighet. Men jeg holdt likevel fast ved å tenke videre over hva den kjære Paulus mente på dette stedet, og jeg tørstet av hele mitt hjerte etter å vite det. Med slike tanker gikk dager og netter, til jeg ved Guds nåde merket hvordan ordene hang sammen, nemlig slik: Guds rettferdighet åpenbares i evangeliet, som det står skrevet: Den rettferdige skal leve av sin tro. Av dette lærte jeg å forstå Guds rettferdighet som den rettferdighet den rettferdige lever ved, av Guds nåde og gave, ved troen alene. Jeg merket at apostelen mente at evangeliet åpenbarer den rettferdighet som gjelder for Gud, den Gud gjør oss rettferdige ved av nåde og ren barmhjertighet, ved troen. Denne rettferdigheten kaller man på latin den mottatte rettferdighet (justitiam passivam), som det står skrevet: Den rettferdige skal leve av sin tro. Da kjente jeg straks at jeg var helt født på ny, og at jeg hadde funnet en vid, åpen dør inn til selve paradiset. Nå så også den kjære Hellige Skrift helt annerledes ut for meg enn før. Jeg løp derfor i hast gjennom hele Bibelen, så langt jeg kunne huske den, og etter denne regelen samlet jeg andre ord med samme slags betydning: Guds gjerning kalles det Gud virker i oss, Guds kraft det han gjør oss sterke ved, Guds visdom det han gjør oss vise ved, og slik også de andre: Guds styrke, Guds frelse, Guds herlighet og liknende. Like inderlig som jeg før hadde hatet ordet Guds rettferdighet, begynte jeg nå å holde det dyrebart og høyt, som mitt aller kjæreste og mest trøsterike ord. Dette stedet hos Paulus ble i sannhet den rette porten til paradiset for meg.»)

8. Men er Gud rettferdig på den måten at han dømmer rett og straffer etter som hver enkelt har fortjent, hvem kan da bli stående for den rettferdige Guds ansikt? Vi er jo alle syndere og gir Gud stor og rettmessig grunn til å straffe oss. Å, kjære Gud, bort, ja, langt bort med en slik rettferdighet og en slik rettferdig Gud, han som er en fortærende ild!

Men siden han har sendt Kristus, vår Frelser, til verden, er det i sannhet ikke hans mening å være rettferdig på den måten at han

straffer hver enkelt etter fortjeneste. Nei, han vil være rettferdig, kalles og kjennes som rettferdig, ved at han gjør dem som kjenner sine synder, rettferdige og forbarmer seg over dem.

9. Når David, som er en synder, sier: «Gud, vær meg nådig», ser det derfor ut som han taler mot de ti bud. Der byr Gud at ingen mennesker skal være syndere, og truer med å straffe syndere. For hvilken enighet kan det være mellom syndere og Gud? Han er rettferdig og sannferdig og fiendtlig mot syndere; av sin guddommelige natur kan han slett ingen synd tåle, ja, han er imot all synd.

Likevel trer David fram for Gud – han som straks etter sier: «Mine overtredelser kjenner jeg, og min synd står alltid for meg» (Sal 51,5). Denne David, sier jeg, er likevel så dristig at han kommer fram for Gud og sier: «Gud, vær meg nådig.» Det er i sannhet å føre sammen to ting som av naturen ikke kan tåle hverandre.

10. Derfor viser David straks i begynnelsen en kunst og en visdom som overgår visdommen i de ti bud. Den er en sann himmelsk visdom, som verken loven eller enda mindre fornuften kan tenke ut eller forstå uten hjelp fra Den Hellige Ånd.

11. For hele naturen tenker om Gud og sier ved seg selv: «Jeg tør ikke løfte øynene mot himmelen, for jeg skremmes og forferdes for Guds ansikt. Jeg vet både at jeg er en synder og at Gud er fiendtlig mot synden. Hvordan skal jeg da kunne be til Gud?» Da blir det en svært hard kamp og strid.

Enten tør ikke mennesket be straks, fordi synden og den onde samvittigheten har skremt ham. Han tenker at han må utsette bønnen til han en gang kan bli verdig til å be og tør komme fram for Gud på grunn av sin fortjeneste. Eller han ser seg om etter menneskelig hjelp og oppdiktet trøst. Han vil først gjøre fyllest for synden, angre den og bøte for den. Når han slik har gjort seg selv verdig, tør han tre fram for Gud og si: «Gud, vær meg nådig.»

12. Denne tanken sitter i menneskets hjerte av naturen, og den er overmåte skadelig: Mennesket vil alltid støtte og forlate seg på sin egen fortjeneste og rettferdighet og mener at Gud kan forsones ved våre gode gjerninger. Men det er en grufull gudsbespottelse når et menneske forlater seg på sin egen fortjeneste og ikke på vår kjære Herre Jesu Kristi fortjeneste. Dessuten følger det av dette: Vil vi ikke

be før vi er uten all synd, kommer vi aldri til å begynne å be, for vi er født i synd.

13. Derfor skal vi slå fra oss disse gudsbespottelige tankene. I disse syndene, ja, i dette dype og vide havet av mange slags synder, skal vi bruke det middelet David bruker her, og ikke utsette bønnen. For hvorfor ber vi Gud være oss nådig, om vi vil være rene for synd før vi ber? Hva trenger vi da Guds nåde, godhet og barmhjertighet til?

14. Men som jeg har sagt (avsnitt 11), er dette en svært hard og tung kamp: å styrke hjertet så dristig, mens en kjenner syndens tunge last og byrde, at en tør rope og skrike til Gud: «Gud, vær meg nådig.» Jeg som lærer og pålegger andre dette, har selv erfart at bønnen er den aller tyngste gjerningen. Derfor vil jeg ikke gi meg ut for å være mester i den.

Men det vil jeg bekjenne: Ofte har jeg i store farer bedt og sagt disse ordene, «Gud, vær meg nådig», med et svært kaldt hjerte, og tenkt: «Nei, du er ikke verdig til å rope, skrike og be til Gud.» Likevel har jeg til slutt overvunnet meg selv ved hjelp av Den Hellige Ånd. Han ga meg denne tanken: «Vel, du får være hvem og hvordan du vil – be må du likevel. For Gud vil at du skal og må be, ikke for din verdighets skyld, men for hans barmhjertighets skyld. Derfor vil han også bønnhøre deg.»

15. For å forstå rett at Gud hater syndere og elsker de rettferdige, må vi skjelne mellom en synder som kjenner syndene sine og bekjenner dem av hjertet, og en som verken kjenner eller bekjenner dem. Bønnen til en synder som ikke kjenner syndene sine, vil ikke Gud ha og hører den heller ikke. For en slik synder forstår ikke hva han ber om, og han mener det heller ikke alvorlig med bønnen.

16. Slik gjør også en munk som lever i sitt hykleri. Han synger, mumler og plapprer ofte: «Gud, vær meg nådig» (*Miserere mei Deus*). Men han forlater seg på sin egen rettferdighet og kjenner ikke sitt hjertes urenhet. Derfor ber han bare de tomme ordene og forstår ikke selve saken – han vil heller ikke forstå den. Dessuten gjør han mye som går mot hans egen bønn. Han ber om at Gud skal være ham nådig og barmhjertig, utslette syndene hans og tilgi misgjerningene, men vil likevel selv vaske bort misgjerningene sine og rense seg fra syndene med egne gjerninger, nå med én, nå med en annen.

Men er ikke det å spotte Gud åpenlyst? Det er som når en tigger roper høyt og ber om et stykke brød, og så, når jeg har gitt ham det, farer opp og roser sin rikdom – det vil si tiggerposen sin – og vil skryte av den og vise at han ikke trenger folks hjelp.

17. Slik gjør også evangeliets fiender. De ber og plapprer mye, men hva de ber om og ønsker, vet og forstår de slett ikke. Ja, de handler også mot sin egen bønn. For de finner på og innfører mange slags gudstjenester og mener at de skal gjøre fyllest for syndene sine med menneskebud, ugudelige messer, pilegrimsreiser, påkallelse av helgener og så videre.

18. Disse hyklerne er visselig syndere, men de kjenner det ikke. De farer stadig videre i sin hardnakkethet, vil gjøre seg selv rettferdige og forfølger attpåtil Guds ord. For slike syndere skal en ikke forkynne Guds barmhjertighet, men hans vrede: Gud vil ikke vise dem barmhjertighet, men gi dem helvetes ild – dersom de ikke vender om. Det vitner truselen i det første budet om, der Gud sier: «Jeg, Herren din Gud, er en nidkjær Gud, som hjemsøker fedres misgjerninger på barn inntil tredje og fjerde ledd» (2 Mos 20,5).

19. For dem skal en også holde fram de forferdelige eksemplene på Guds vrede: hvordan Gud ødela Sodoma og Gomorra, hvordan alt kjøtt på hele jorden druknet og gikk til grunne i vannflommen, hvordan Israels folk ble ført bort fra sitt land og spredt, og andre skremmende eksempler på Guds dom og vrede som står i Den Hellige Skrift.

Slik skal de syndere som ikke kjenner syndene sine eller tenker på å vende om, bli brakt til å kjenne seg selv og til slutt lære å be Gud om barmhjertighet i alvor og påkalle ham. For det er om slike syndere en sier at Gud hater syndere og ikke hører syndere.

20. Nå vil vi tale om de andre synderne, de som kjenner syndene sine, som trykkes av Guds vrede og forferdes for Guds dom. De tar til seg den straffen og truselen som Guds ord holder fram for oss. Ved de skremmende eksemplene på Guds vrede blir de så redde og motløse at de frykter for at den samme straffen skal komme over dem for syndenes skyld.

Når hjertet i en slik redsel er knust og sønderslått av lovens og Guds doms hammer, er tiden inne til å gripe denne guddommelige visdommen. Da skal hjertet trøste seg og vite sikkert at når Gud vredes på

syndere, vredes han bare på dem som er hardnakkede og ikke vil kjenne syndene sine. Men de som kjenner byrden av syndene sine, er de rette synderne, som en skal trøste. Det er om dem dette og liknende ord taler: «Herren har behag i dem som frykter ham, som venter på hans miskunn» (Sal 147,11).

21. For da har loven fullført sitt embete og sin gjerning rett, og da skal den vrede Guds lyn og torden opphøre. Da skal nådens og barmhjertighetens lys skinne, slik det holdes fram for oss i Guds ord: Herren har behag i dem som frykter ham (Sal 147,11).

Gud vil ikke forakte et nedbrutt og knust hjerte (Sal 51,19). Han ser ned på det ringe i himmelen og på jorden, han reiser den ringe av støvet og løfter den fattige fra søppelhaugen for å sette ham hos fyrster, hos sitt folks fyrster (Sal 113,6–8). Det knekkede rør skal han ikke knuse, og den rykende veke skal han ikke slokke (Jes 42,3).

For disse er den skrøpelige lille ormen – slik Hieronymus' oversettelse kaller David (2 Sam 23,8), selv om det ikke står slik på hebraisk – og de små, spinkle blomstene som et lite vindpust av Guds vrede og trusel snart kan skade. Men de hardnakkede, som ikke kjenner syndene sine, står urørlige mot all forkynnelse av omvendelse, som jernfjell mot alle stormvinder.

22. Derfor må vi i en slik samvittighetsredsel gjøre alt for å hindre at de redde hjertene dømmer om Gud etter sin natur, forstand, sine tanker og følelser. Ellers kommer de til å falle i fortvilelse. To sykdommer som er hverandres motsetning, trenger hver sin medisin. Slik må vi også trøste disse knuste hjertene og samvittighetene med forkynnelsen av Guds nåde og barmhjertighet, mens vi tvert imot må knuse de ubotferdige og forherdede folkene med jernstav og hammer.

23. Paven med alle sine doktorer eller lærere kan ikke gi noe rett råd eller lære noe rett i en slik samvittighetsnød; det har jeg selv erfart. For de dømmer og slutter alle etter fornuften, og den sier: «Jeg er en synder, men Gud er rettferdig. Derfor må jeg straffes som andre syndere.» Da er naturen og fornuften fanget. Slik blir den sittende fast og kan ikke se den klare, vakre glansen av Guds barmhjertighet gjennom en så tykk sky av Guds vrede.

24. Men da kommer den rette teologien og den sanne lære til hjelp. Den lærer oss at når hjertet er sønderslått på denne måten, er én del av Guds ord oppfylt, nemlig loven. Den bruker trusler og skremmer

for at synderen skal lære å kjenne seg selv og legge av den sorgløse tryggheten i livet sitt, som vi alle lever i av naturen før vi kjenner Guds vrede.

Likevel skal vi vite videre at vi ikke må bli stående i den første delen av Skriften, nemlig loven, som virker kunnskap om synden. Vi må også skynde oss videre til den andre delen av Den Hellige Skrift, det vil si kunnskapen om Guds nåde og barmhjertighet. I disse to delene blir hele Den Hellige Skrift oppfylt. Den viser oss at Gud viser de ydmyke nåde og barmhjertighet, og at truslene og de skremmende eksemplene gjelder de hardnakkede og ubotferdige synderne, som Gud vil være en nidkjær Gud og en fortærende ild for.

25. Men de andre, de som har en engstet ånd og et sønderbrutt hjerte, er nådens barn. Deres sår vil den gode hyrde forbinde og lege, han som har gitt sitt liv for sauene. Derfor skal de ikke følge sitt eget hjertes tanker, som sier at de på grunn av syndene sine ikke skal be og ikke håpe på nåde. Nei, frimodig, med glad hjerte og mot, skal de rope og skrike med David: «Gud, vær meg nådig!» For Gud har behag i dem. Dette er kort sagt lærdommen i denne salmen, og den vet papistene ingenting om.

26. Men se nå hvordan David her roper av full hals: «Gud, vær meg nådig!» Han forener to som av naturen står mot hverandre og er helt ulike: Gud, som er hellig og rettferdig, og seg selv, som er urettferdig og en synder. Se også hvordan han stiger over det store fjellet av Guds vrede, som skiller Gud og David så langt fra hverandre: Han stoler på Guds barmhjertighet, kommer fram for Gud og holder seg til ham.

Det er nettopp dette som setter den rette, rene læren om evangeliet over Guds lov, nemlig tilliten til Guds barmhjertighet. For det er ikke tungt å kalle Gud Gud og si til ham: «Gud, vær nådig.» Men det er en kunst å kunne sette ordet «meg» til og be det rett. Evangeliet legger det fram for oss med all flid, og likevel erfarer vi hvor vanskelig vi har for å gjøre det. For dette ordet «meg» hindrer nesten all vår bønn, enda det skulle være den eneste og største grunnen til å be.

27. Derfor skal vi først lære dette av Davids eksempel: Vi skal betrakte og tenke rett over ordet «meg» og se at det er sagt om en virkelig stor synder, slik David var. Det forklarer han selv når han sier: «Se, jeg er født i misgjerning, og min mor har unnfanget meg i synd» (Sal 51,7). Der bekjenner han at dette «meg» er en stor synder.

Derfor skal vi også lære denne kunsten: Alle de tankene som vil vende oss bort fra bønnen og drive oss fra den, skal heller drive oss til å rope og skrike. Slik leser vi om den blinde i evangeliet: Jo mer folk skjente på ham for at han ikke skulle rope og skrike, desto mer og desto heftigere skrek han (Matt 20,30–31).

28. Disse mange slags tankene kjenner vi i oss selv. De faller oss ofte inn og trekker oss tilbake, så et menneske tenker slik: «Hvorfor vil du be? Vet du ikke hvem du er, og hvem Gud er?» Slike tanker står sterkt imot Ånden, og de hindrer mange mennesker i å be. Men vi skal slå dem fra oss. Nettopp det som vil hindre oss i bønnen, skal få oss til å be desto mer og flittigere, så vi med makt kan trenge oss gjennom slike tanker fram til Herren Kristus og be om barmhjertighet. De som gjør det, gjør rett.

Men det går ikke uten en stor kamp i ånden. Jeg har selv erfart at slike tanker ofte har holdt meg borte fra bønnen. Men nå har jeg ved Guds nåde kommet så langt at jeg ikke lenger viker for Satan når han strider mot meg.

Ved Den Hellige Ånds nåde og hjelp slår jeg ham ofte med hans eget sverd og driver ham tilbake. Da sier jeg: «Du vil skremme meg bort fra bønnen fordi jeg er en synder. Men jeg ser at nettopp dette er den største og eneste grunnen som skal drive meg til bønnen: at jeg er en stor synder og har så stor bruk for Guds nåde og barmhjertighet.»

29. Det samme skal vi gjøre i andre anfektelser når de er på det heftigste, for eksempel når vi blir anfektet av urenhet, vrede eller hevnlyst. Når noen da blir formant til å be, faller det ham straks inn: «Se, du går med onde tanker, derfor kan og skal du ikke be.» Da må vi gjøre det stikk motsatte. Vi må slett ikke utsette bønnen til tankene på urenheten eller en annen last forsvinner, eller til anfektelsen holder opp.

Nei, i den timen du kjenner at anfektelsen er sterkest og størst, og du er minst skikket til å be – da skal du gå inn i kammeret ditt eller et annet stille sted, falle på kne og med alvor be et Fadervår eller det som faller deg inn, mot Satan og hans fristelse. Da skal du sannelig erfare at fristelsen legger seg og Satan tar flukten.

30. Men den som mener at han ikke kan eller skal be før hjertet hans er løst og rent fra de urene tankene, oppnår bare én ting med sin klokskap: Han gjør Satan, som fra før er altfor sterk, enda sterkere og

gir ham mer rom. Dette er en virkelig hedensk og sofistisk tanke, ja, noe djevelen gir inn. Mot den skal vi holde fast og merke oss eksemplet og lærdommen i denne salmen.

Her ser vi at David, nettopp idet han ser hvor avskyelige syndene hans er, og står midt i en særlig kjødelig synd, likevel ikke flykter fra Gud. Han gjør ikke som Peter i båten, som uforstandig sa: «Herre, gå fra meg, for jeg er en syndig mann!» (Luk 5,8) Nei, i tillit til Guds store nåde og barmhjertighet trenger han seg igjennom til bønnen og sier: «Herre, er jeg en synder – og det er jeg dessverre, en altfor stor en – så vær meg nådig!» For jo mer hjertet vårt kjenner synden, desto mer skal det haste og løpe til Gud i bønn.

31. Før faren var der og vi kunne falle i synd, da skulle vi ha flyktet, da skulle vi ha fryktet Gud. Men når fallet har skjedd og vi har hjertelig vondt av at vi har syndet mot Gud, da er det tid til å håpe på Guds nåde og barmhjertighet, tro syndenes forlatelse og be om den, og ikke bli stående i redselen og tankene om Guds vrede.

Men den lede Satan arbeider for å snu begge deler på hodet: Først vil han at vi skal synde fritt og sorgløst, uten noen skyhet eller frykt for Gud. Og når vi så har syndet, vil han at vi skal bli stående i frykten og fortvile, uten håp og tillit til Guds barmhjertighet.

32. Men se hva David gjør her. Han tar sin tilflukt til Guds barmhjertighet og sier: «Gud, vær meg nådig!» Det er som om han ville si: «Jeg vet dessverre godt at jeg er et ondt, syndig menneske, og at du er rettferdig. At jeg likevel er så dristig at jeg ber, gjør jeg bare fordi jeg stoler på ditt ord og dine løfter. For jeg vet at du ikke er tyrkernes eller munkenes Gud, men våre fedres Gud. Du har lovet at du vil bønnhøre syndere og fri dem ut av all nød – men bare dem som kjenner syndene sine og trykkes av dem.»

Derfor skal også vi være så dristige og be med David: «Gud, vær meg nådig! Jeg er en synder, jeg blir anfektet av mitt eget kjøtt og blod, av vrede, misunnelse og hat. Likevel har jeg trøst og tilflukt i din godhet og din store barmhjertighet, som du har lovet alle som tørster og lengter etter rettferdighet.»

33. Dette kan ikke riktig sies med ord. Her trengs egen erfaring, og den lærer oss hvor stor møye og strev det er å stige over dette store, høye fjellet av synd og urenhet som står mellom oss og Gud. For nettopp da kjenner vi aller mest hvor svak troen er.

34. Men vi skal også gripe denne trøsten: Det er ikke bare vi som sier: «Gud, vær meg nådig!» Ånden i hjertene våre sier og ber det sammen med oss, med sukk som ikke rommes i ord (Rom 8,15.26). Selv om vi ikke ser disse sukkene eller forstår dem fullt ut, ser Gud dem helt klart og tydelig og forstår dem svært godt, for han er selv ånd (Joh 4,24).

Derfor skal vi, i tillit til en slik bønn og hjelp, stå Satan imot også midt i anfektelsens strid og kamp og si: «Er jeg en synder – hva så? Gud er barmhjertig. Er jeg uskikket til å be på grunn av synden – vel, hva skal jeg da gjøre? Jeg ønsker ikke å være mer skikket. For jeg er dessverre altfor uskikket til å be, siden jeg er en stor og avskyelig synder.»

35. Dette lærer David oss her: Syndere som kjenner syndene sine, skal trøste seg med Guds nåde, som er lovet i Kristus. Og den rettferdige Gud skal og må bli forsonet og forent med en fattig synder. Så skal vi ikke frykte Gud altfor mye i syndene våre, men synge rett med David: «M*iserere* – Gud, vær meg nådig!»

For at ordet «meg» og ordet «Gud» ikke skal hindre oss i å be, må vi sette ordet «nådig» imellom dem. Ved det blir Gud og det syndige mennesket forsonet og forent. Skjer ikke det, kan vi ikke synge denne salmen rett, og heller aldri be Fadervår rett.

36. For i dette livet er det umulig for oss å være helt rene og uten synd. Selv om det ikke er tale om de gjorte syndene, som de kaller dem – det vil si at vi ikke selv har syndet med tanker, med overlagt vilje og med gjerning – så sitter arvesynden fremdeles i oss. Og fordi vi alle uten opphold står midt i synden, må vi også alltid be. Det gjør også alle fromme, kristne hjerter hvert øyeblikk, for de kjenner alltid sitt syndige vesen og sin syndige natur, og de ber om at Gud må tilgi dem det.

Dette stadige sukket i et kristent hjerte blir av og til hindret og skjult av tanker og gjøremål, så vi ikke alltid kan se det. Derfor er det en kostelig kristen dyd å dekke over synden og dempe den med bønnen. Når vi kjenner vår skrøpelighet, skal vi ta vår tilflukt til denne sangen: «Gud, vær meg nådig!»

37. Vi har nå sagt hvordan Gud, som er rettferdig, og mennesket, som er en synder, skal forsones og forenes. Nå må jeg også minne dere om å betrakte ordet «nådig» rett. For når vi tenker grundig over det, følger det helt sikkert at vi må bekjenne at hele vårt liv ligger

innesluttet i fanget på Guds barmhjertighet. Ordet «meg» gjør oss alle til syndere. Da følger det sikkert og uten motsigelse at alt det vi er, lever og har, kommer av ren nåde og barmhjertighet, ikke på grunn av vår fortjeneste, rettferdighet og verdighet.

38. Nå kunne noen si: «Skal vi da ikke holde de ti bud? Og når vi holder dem, er vi da ikke rettferdige?» Til det svarer jeg: Vi vil holde de ti bud, men med en forskjell, nemlig under evangeliets nåde. For vi har bare fått Åndens førstegrøde, og Åndens sukk blir i hjertet vårt. Dessuten blir kjøttet vårt, med alle onde lyster og syndige tilbøyeligheter, fremdeles i oss – og det er hele treet sammen med fruktene. Av disse grunnene kan vi ikke oppfylle og holde de ti bud fullkomment.

For om vi kunne oppfylle og holde de ti bud helt, hva skulle vi da med den rettferdigheten som David her ber om med ordet «nådig»? Det vil si: Hvorfor skulle det da være nødvendig å be om at Gud ikke må tilregne oss våre misgjerninger?

39. Men fordi det fremdeles er synd igjen hos de hellige, og den syndige naturen fremdeles gjør seg sterkt gjeldende og ikke er helt død, skjer det to ting med oss. For det første står vi synden imot ved Ånden som bor i oss, og gjør og lever etter de ti bud. For det andre håper vi likevel på syndenes forlatelse når vi av og til blir overrumplet av kjøttet vårt og av Satan og derfor faller i synd.

Slik måtte også jødene underordne seg loven med mange slags offer og gjøre fyllest for den. Likevel sier profeten her i denne salmen: «For du har ikke lyst til slaktoffer, ellers ville jeg gi deg det. I brennoffer har du ikke behag» (Sal 51,18). For disse offerne var befalt på en slik måte at barmhjertigheten likevel skulle stå fast, og folket skulle ta sin tilflukt til Guds godhet.

40. På samme måte er også vi lydige mot Guds lov ved Den Hellige Ånds hjelp, og vi gjør og lever etter den. Likevel står ordet fast: «Gud, vær nådig!» Det vil si: Vi er og blir syndere. Men skal vi bli rettferdige, skjer det bare på én måte: at syndene våre blir tilgitt oss av bare nåde, for vår Herre Jesu Kristi fortjenestes skyld. Derfor er hele vårt liv, helt til døden, ikke annet enn Guds rene barmhjertighet mot oss. Og likevel holder de kristne de ti bud, selv om de gjør det ufullkomment på grunn av synden som bor i oss.

41. Derfor skal vi her lære å gi ordet «Gud, vær meg nådig» riktig vid rekkevidde. Vi skal ikke forstå det og bruke det bare om de gjorte

syndene, de vi gjør og begår, men også om arvesynden, som henger ved oss helt til graven. Og vi skal støtte og grunne oss bare på dette: at vi blir rettferdige av Guds rene nåde og barmhjertighet, for Kristi fortjenestes skyld. For hans skyld er Gud vår nådige Far og elsker oss syndere som virkelig kjenner vår elendighet og jammer og bekjenner den av hjertet.

Kort sagt: Hele vårt liv er ikke annet enn Guds rene barmhjertighet mot oss. For hele vårt liv er ikke annet enn synd, og den kan ikke bestå for Guds strenge dom og vrede.

42. Derfor sier han ikke bare: «Gud, vær meg nådig», men legger også til: «etter din store barmhjertighet». Om all egen fortjeneste og alle gode gjerninger tier han helt stille. Han sier ikke som fariseeren i evangeliet: «Jeg faster to ganger i uken» (Luk 18,12). Han sier ikke: «Gud, vær meg nådig etter min fortjeneste.» For hvordan skulle det rime med Guds barmhjertighet?

Derfor er det en forferdelig og overmåte skjendig villfarelse at de i pavedømmet har løftet menneskenes gjerninger og fortjeneste så høyt og rost dem så sterkt. De skriver om en kongebror som like før han gikk bort fra verden, skal ha sagt til Gud: «Hold det du har lovet meg! For jeg har gitt deg alt det du har befalt meg.»

43. Men slik ville ikke jeg gjerne tale i min siste stund. Da må man tale annerledes med Gud, nemlig slik: «Gå ikke i rette med meg, din tjener! For ingen som lever, er rettferdig for ditt åsyn» (Sal 143,2). Og slik David sier her: «Utslett mine overtredelser!» For hvilken fortjeneste skulle vi kunne rose oss av, selv for den minste velgjerning? Hvem har fortjent hos Gud at han har gitt ham friske øyne?

David tier her om sin egen rettferdighet og fortjeneste, og han ber om at Gud må handle med ham etter sin store barmhjertighet. På denne måten blir han kvitt og løst ikke bare fra sin egen rettferdighet, men også fra Guds vrede. Han maler ikke for seg noen annen Gud enn den som er barmhjertig, glad og smilende mot ham. For han slutter trygt i sitt hjerte at Gud er rik på barmhjertighet nettopp fordi han ikke vil eller tenker noe annet enn å tilgi synden og vise nåde.

Dette bildet av den barmhjertige og nådige Gud er et bilde som gjør David levende. Med det dekker han over ordet «meg» og skyver Guds vrede fra seg, liksom bort i en krok, og sier: «Gud er nådig og barmhjertig.»

44. Om denne lærdommen vet og forstår fornuften ingenting. Med sitt lys driver den bare mennesket som står i synden, til fortvilelse. Men David kjenner både synden og Guds vrede, og likevel sier han: «Gud, vær meg nådig!» Det forstår fornuften ikke, som sagt. Det må studeres og læres av Den hellige skrift alene, slik vi ser i de første versene i denne salmen.

For ordene alene er satt med mye ren og vis forstand. De er Den Hellige Ånds og det evige livs ord. Av dem lærer de som har Guds Ånd, å skjelne mellom syndere og syndere og mellom Gud og Gud, og de lærer å forsone og forene den vrede Gud med det syndige mennesket.

45. «Ja,» sier du, «men det skjer ikke straks. Selv om jeg tenker slik over denne saken, slik du nå har lært meg, og holder for sant at Gud er barmhjertig – ja, var han virkelig så barmhjertig som jeg forestiller meg ham, da var det en stor trøst. Men jeg frykter at selv om jeg holder for sant at han er barmhjertig, så blir han likevel fortsatt vred.»

Svar: Du skal slett ikke tvile på at Gud er nådig og barmhjertig for Kristi skyld. Vær bare viss på at det skjer deg som du tror. For denne troen kommer ikke av din fornuft, men av Guds ord.

Kan du nå gripe og tro at vår Herre Gud har behag i dem som frykter ham og håper på hans godhet (Sal 147,11), da skal du sannelig erfare at han har behag i deg. Men griper du det ikke og tror det ikke, da har Gud sannelig ikke behag i deg, men du er og blir under Guds vrede. For Herren Kristus sier: «Det skal skje deg som du har trodd!» (Matt 8,13)

46. Tanken om Guds vrede er riktignok i seg selv falsk og oppdiktet, for Gud har lovet oss barmhjertighet. Likevel blir en slik falsk tanke sann, fordi du holder den for rett og sann. Og omvendt: Tanken om at Gud er nådig mot syndere som kjenner og bekjenner syndene sine, er ikke annet enn den rene sannhet, og den må bli sann.

Derfor nytter det ikke at du tenker: «Det skjer ikke slik bare fordi jeg tror det.» Du må tvert imot slutte trygt i ditt hjerte at denne saken, som i seg selv er sann og viss, blir enda mer viss og sann når du tror slik.

Og omvendt: Når du tenker at Gud er vred på deg, da har du sannelig en vred Gud og en fiende i ham. Men det skjer på grunn av dine forkjærte, avguderiske og djevelske tanker. For gudstjenesten består i at vi frykter Gud og tar imot Herren Kristus i troen, han som Gud har

satt til mellommann og forsoner for oss, og i ham tilbyr Gud oss sin barmhjertighet.

47. Dette er den rette, sanne lærdommen om den eneste sanne, rette Gud og om den rette gudstjenesten. Men det er tvert imot en falsk, oppdiktet lærdom at Gud skulle være vred på syndere som erkjenner syndene sine. For en slik gud finnes verken i himmelen eller noe annet sted. Han er en avgud som et villfarende hjerte lager og maler for seg selv. Den sanne Gud sier nemlig: «Jeg har ikke behag i den ugudeliges død, men i at den ugudelige vender om fra sin ferd og lever» (Esek 18,23; 33,11). Og dette blir stadfestet av Davids eksempel og bønn her.

48. Men vi har sagt i begynnelsen (avsnitt 12 og videre) at vi ikke bare skal legge merke til Davids eksempel, men forstå hele salmen som en allmenn lærdom som alle mennesker skal ta til seg, uten at noen er utelukket. Slik bruker også Romerbrevet disse ordene om enhver: «Hvert menneske er en løgner» (Rom 3,4), og: «For Gud har innesluttet dem alle under ulydigheten, for at han kunne vise miskunn mot dem alle» (Rom 11,32).

På samme måte har vi sagt om profeten David at han i disse ordene ikke bare tar med sine egne synder, men hele menneskeslektens død og liv. Derfor er Gud mot alle mennesker nøyaktig den samme Gud som han har vært mot David. Han tilgir og utsletter ikke bare Davids synder, men er barmhjertig mot hver den som erkjenner syndene sine og ber ham om barmhjertighet.

49. Hit hører også det han sier videre: «utslett mine overtredelser etter din store barmhjertighet». Før har han bedt om at Gud i sin godhet ikke ville se på syndene hans. I disse ordene handler han om nettopp det samme, men med større alvor og glød. For her griper han Gud, nemlig den rette Gud, som har lovet barmhjertighet. Han ser på Guds barmhjertighet og stoler på den av hele sitt hjerte.

Det kunne han ikke ha gjort om han ikke før, ved Den Hellige Ånds hjelp, hadde grepet Gud, som lover barmhjertighet – om han ikke hadde visst at syndere har syndenes forlatelse å håpe på hos Gud. Slik sier han i en annen salme: «Men hos deg er tilgivelsen, for at vi skal frykte deg» (Sal 130,4.7).

50. Slik ser vi at han ikke søker sin egen fyllestgjørelse og heller ingen krok der han først vil forberede seg til nåden. Nei, han skynder

seg straks og går rett til Gud og hans barmhjertighet. Den kjenner han ikke fra sitt eget hjerte og heller ikke fra sin egen fornuft og visdom, men fra Guds løfter. Dem så han flettet inn overalt, ikke bare i salmene og profetene, men også i Moseloven og de ti bud.

For når synden er der, flykter fornuften fra Gud. Den kan ikke løfte seg opp til det lyset at den tror at en synder fremdeles skal finne nåde, barmhjertighet og godhet hos Gud. For selv om Gud i loven truer med å straffe syndere, beholder han likevel navnet «den barmhjertige Gud», så det er hjelp og nåde å finne hos ham (Sal 103,8). Det vitner også de løftene som Gud ga til Adam, Abraham, Isak og flere.

51. Vil vi ellers gå den rette middelveien, må vi gjøre det samme i våre anfektelser når samvittigheten plager og piner oss for syndene våre. Da skal vi straks vende oss bort fra syndene og ta vår tilflukt i Guds fang, som heter nåde og barmhjertighet. Vi skal gjemme oss under hans vinger, slik kyllingene gjemmer seg under kvokkas vinger. Og vi skal slett ikke tvile på at Gud etter sitt løfte vil vise de fattige, bedrøvede syndere all nåde og godhet, men straffe de hardnakkede og ubotferdige her i tiden og hisset i evigheten.

Dette er den rette evangeliske lærdommen, og også dette verset i salmen viser den klart når han sier: «utslett mine overtredelser etter din store barmhjertighet».

52. Men se hvor mesterlig David føyer disse to tingene sammen. For det første at Gud er nådig, det vil si at han av nåde, ufortjent, gjør vel mot oss og viser oss nåde, enda vi ikke har fortjent det. For det andre at han også vil forlate oss synden etter sitt løfte, som vi tar imot ved troen. Og den troen virker Den Hellige Ånd i oss ved Ordet.

For tilgir ikke Gud oss synden av ren nåde, ufortjent, så hjelper ingen fyllestgjørelse. Da finnes det ingen hjelp eller råd. Da hjelper ingen faste og ingen annen gjerning, ingen engel og ingen skapning, hvem det så er. Men dette alene gjør det: at vi tar vår tilflukt til Guds barmhjertighet og søker forlatelse og nåde hos Gud – at han ikke vil se på våre synder og misgjerninger, men se gjennom fingrene med dem og handle med oss etter sin godhet og barmhjertighet. Gjør ikke Gud det, er vi ikke verdige til at han lar oss leve en eneste time eller gir oss et eneste stykke brød.

53. Men her erfarer vi hvor stor en kunst det er, og hvor vanskelig det er, å forene og føye sammen disse to tingene og rette øynene bare

mot Guds rene nåde og barmhjertighet. For denne kunsten vokser ikke i oss selv. Den blir gitt oss ved Den Hellige Ånd, ned fra himmelen.

Det motsatte kjenner vi derimot godt: slike og lignende torner vokser i hagen vår, i hjertet vårt, så jeg tenker slik: «Akk, jeg er en synder, men Gud er rettferdig og er vred på meg.» Disse tornebuskene kan ikke samvittigheten rydde bort. Den kan ikke stille synderen fram for den gode og barmhjertige Gud. For dette er Den Hellige Ånds gave, og det står ikke i vår vilje og makt. Har ikke mennesket Guds Ånd, blir det enten forherdet i syndene sine, eller det faller i fortvilelse. Men begge deler skjer mot Guds vilje.

54. Derfor seiler David, ved Den Hellige Ånds hjelp, fint midt mellom disse farlige skjærene. Han våger seg ut på Guds store og usigelige barmhjertighet og sier: «Din barmhjertighet er stor, Herre. Men jeg er en elendig og fordømt synder, jeg som har levd ille og fremdeles lever ille, og så lenge jeg lever, slipper ikke synden taket. Skal jeg derfor komme fram for deg, må jeg bringe andre tanker fram for deg enn dem mitt hjerte gir meg.

Derfor bekjenner jeg mine synder for deg og skjuler ikke min skyld» – slik han også sier i Salme 32,5. «Men jeg bekjenner mine synder slik at jeg også bekjenner at du er barmhjertig, og at din godhet er mye større enn mine synder. Din rettferdighet, som du gjør fattige syndere rettferdige ved, er altfor stor til at jeg skulle fortvile.» Slik sier han her: «Utslett mine overtredelser etter din store barmhjertighet!»

55. Når han sier at Guds barmhjertighet er stor, viser han dermed at han ikke vet om noen fromhet og hellighet, verken hos seg selv eller hos andre. For hva skulle vi med den store barmhjertigheten om menneskene fra før var fromme, rettferdige og hellige? Men nå er Guds barmhjertighet så stor, og da kan det ikke være noen hellighet hos menneskene.

Derfor er det et oppdiktet og tomt ord å si at folk er hellige. Det ville være like oppdiktet å si at Gud hadde falt i synd, noe som er umulig og aldri kan skje. Derfor må vi legge av den gamle villfarelsen og den oppdiktede, falske meningen at vi etter menneskelig vis og skikk skal kalle Sankt Peter og Sankt Paulus hellige og mene at de har vært uten synd. For de har vært syndere som andre mennesker, men Gud alene

er hellig. Slik synger den kristne menighet: «Hellig er du, vår Gud, du sterke Sebaot!»

56. Men vi og alle troende kalles hellige fordi Kristus har helliget seg for oss og gitt oss sin hellighet. Det er altså ingen forskjell mellom oss mennesker: Vi er alle sammen syndere og blir hellige bare ved Kristus. Røveren som hang på korset ved hans høyre side, er like hellig i Kristus som Sankt Peter. Og det endrer ikke noe at Sankt Peter og Sankt Paulus har gjort større gjerninger enn røveren eller jeg og du. For på begge sider er vi av naturen syndere og trenger Guds nåde og barmhjertighet.

Selv om noen hellige har begått færre ytre og grove synder, har de alle – også apostlene – ofte kjent i hjertet sitt overmot, lede, tanker om fortvilelse, fornektelse av Gud og andre slike feil som hører med til menneskelig skrøpelighet.

Så kan vi ikke se eller finne noe hellig, noe godt hos menneskene. Slik sier Salme 53: «Gud skuer ned fra himmelen på menneskenes barn for å se om det er noen forstandige, noen som søker Gud. De er alle veket av, alle sammen fordervet. Det er ingen som gjør godt, ikke en eneste» (Sal 53,3–4). Er det da ingen blant menneskenes barn som er rettferdig og gjør godt, hvor skal vi da finne dem?

57. Derfor vil vi tie stille om vår hellighet og våre hellige og ikke rose oss av dem. Men av denne salmen og av hele Skriften vet vi hvem som er helliggjort: de som har vært ubotferdige og forherdede syndere, men nå blir botferdige syndere, bedrer seg og bekjenner syndene sine. Det er de som ikke stoler på sin egen fromhet – for den har de ingenting av – men hvis hjerter blir renset ved troen på Kristus.

Ved Den Hellige Ånd blir de opplyst, så de kan kjenne seg selv og Gud rett: at hele vår natur, vårt vesen og vårt liv er ondt og fordømt for Gud, og at det blir tilgitt oss ufortjent, av Guds rene barmhjertighet.

58. I dette fanget, Guds barmhjertighet, må vi og alle hellige søke tilflukt, ellers er det ute med oss. Og nettopp derfor har Gud sendt sin Sønn: for at han skulle forkynne denne barmhjertigheten for verden og spre og gjøre kjent en slik lærdom, som fornuften og menneskehjertet ikke vet noe om. Denne lærdommen holder David fram for oss her når han bekjenner syndene sine, men slik at han også bekjenner at Guds barmhjertighet er langt større.

59. Derfor skulle alle mennesker synge dette verset med David og av hjertet erkjenne at de er syndere, men samtidig tro fullt og fast at Gud er rettferdig, det vil si barmhjertig.

Denne bekjennelsen er et offer Gud har stor glede i, og David oppmuntrer oss til det. For han vil at dette skal være en allmenn lærdom for hele verden: Når djevelen eller samvittigheten anklager oss for syndene våre, skal vi frimodig si ja til det og bekjenne at vi er store syndere, tynget av mange store synder – og likevel ikke fortvile. For selv om syndene våre er mange og store, hører vi her at Guds barmhjertighet er enda større.

På denne måten har alle hellige forsvart seg mot Satan. Enda de har vært syndere, er de blitt helliggjort ved denne erkjennelsen, slik Jesaja sier: «Ved at de kjenner ham, skal den rettferdige, min tjener, rettferdiggjøre de mange» (Jes 53,11).

60. Når vi har hørt dette én gang, tror vi at det er lett og straks kan gripes. Men det er sannelig svært vanskelig, et stort mesterstykke, å gripe denne trøsten i anfektelsen og holde seg fast ved den. For denne kampen gjelder ikke penger, liv og gods, men sjelens frelse. Dessuten erfarer vi at det ikke bare er samvittigheten som setter seg opp mot oss i denne kampen. Også Satan gir oss grufulle og skremmende tanker om den evige død og fordømmelsen, på grunn av syndene våre, som vi må bekjenne oss skyldige i.

Derfor er det en særskilt kunst som må gis oss av Gud: at et menneske bekjenner seg som synder og likevel ikke fortviler. Men dit kommer vi ikke slik våre motstandere lærer, ved å ringeakte synden. Nei, vi må gjøre det slik: Like stor og tung som synden er i seg selv, like fast må vi tro at Guds nåde og barmhjertighet er mye større, den som han har lovet og vist oss i Kristus. Slik priser David den med høye og mektige ord når han sier: «Utslett mine overtredelser etter din store barmhjertighet!»

61. Til dette tjener også ordet «utslett», som profeten bruker her. Paulus bruker det også: «Han utslettet skyldbrevet mot oss» (Kol 2,14). Og Jesaja: «Jeg, jeg er den som utsletter dine misgjerninger for min skyld, og dine synder kommer jeg ikke i hu» (Jes 43,25). Og Peter i Apostlenes gjerninger: «Fatt da et annet sinn og omvend dere, så deres synder kan bli utslettet» (Apg 3,19).

Ordet «utslette» viser oss at syndene våre er skrevet med lovens penn i samvittigheten vår. Og slik skrift på en tavle blir visket ut, slik ber profeten her inntrengende om at syndene hans må bli utslettet av hans hjerte og for Guds åsyn.

Men det skal skje slik at hans store nåde ikke går tapt på oss, og at vi blir takknemlige for den. For skylden blir forlatt oss på den måten at vi ikke skal glemme en slik nåde. Slik taler Peter om det: «Men den som ikke har disse tingene, han er nærsynt og blind, og har glemt renselsen fra sine gamle synder» (2 Pet 1,9).

Dessverre ser vi at verden i vår tid er full av forakt for evangeliet og av all slags motvilje. I slike mennesker blir synden ikke utslettet, men bare risset dypere inn.

62. Derfor tar David her med begge disse to tingene: at synden må bli utslettet, og at Den Hellige Ånd må bli gitt ham, så han ved Åndens kraft og hjelp kan stå synden imot. Men når han ber om at syndene hans må bli utslettet, ser vi samtidig klart hvordan vi blir rettferdige: bare ved at Gud ikke tilregner oss syndene våre, men av barmhjertighet utsletter dem og tar oss til nåde for Herren Kristi skyld. Hold nå sofistenes og de skolastiske lærernes drømmer og løse snakk opp mot denne salige lærdommen, så skal du se hvor forvirret de har lært om syndenes forlatelse og den kristne rettferdighet.

Vers 4: «Vask meg vel, så jeg blir fri for misgjerning, og rens meg fra min synd!»

63. Til nå har David bedt om nåde og syndenes forlatelse: at Gud ville være nådig mot ham og mot oss alle, og tilgi og utslette synden etter sin store barmhjertighet. For dette er det neste trinnet når vi først har kommet til den rette erkjennelsen av synden: at vi da tar imot nåden som blir tilbudt oss i Ordet, og tror at vi har en nådig og barmhjertig Gud.

Slik overgir vi oss i fanget på Guds barmhjertighet og tviler ikke på at Gud for Kristi skyld vil holde sine løfter til oss – at vi skal være hans barn og arvinger. Slike løfter har vi i dåpen, og slik hadde også de som trodde før Kristi fødsel, dem i den Kristus som var lovet.

Men i dette verset, der David ber om å bli vasket vel fra sin misgjerning, viser han oss et annet skille i synden enn det vi talte om tidligere (se innledningen § 23).

64. Tidligere delte vi nemlig synden slik at noen synder ikke kjennes. Vi sa også at det finnes to slags syndere: noen som erkjenner sine synder og er virkelige syndere, og noen som vil være hellige og uten synd, eller som er så forherdet i synden at de ikke kjenner sine synder.

Men her viser David at også den synden som kjennes, er av to slag og må forstås på to måter. Det finnes synd som blir tilgitt oss av nåde, og det finnes synd som fremdeles sitter i vårt kjød. At synden blir tilgitt oss av nåde, betyr dette: For vår Herre Kristi skyld vil Gud ikke slå hånden av oss, hvor store syndere vi enn er. Han vil vise oss nåde og barmhjertighet, vi som er fortapt og fordervet ved synden.

65. Men vi nøyer oss ikke med at synden er tilgitt oss av nåde. For så lenge vi lever, faller vi stadig i synd fordi menneskenaturen er skrøpelig. Derfor skulle vi ønske at synden ikke bare var tilgitt oss, men at den var rykket opp med rot av våre hjerter, ja, helt drept og tatt bort.

Den hellige Augustin sier om dette at skaden eller sykdommen som er medfødt oss – det vil si synden – blir værende i de hellige. Den gjør seg gjeldende i vårt kjød og er ennå ikke helt drept og tatt bort. Men den er tilgitt og blir ikke regnet de troende til fordømmelse – «Salig er den som har fått sin overtredelse forlatt og sin synd skjult» (Sal 32,1). Det er for Herren Kristi skyld, han som har knust slangens hode (1 Mos 3,15). Riktignok hveser slangen fremdeles med tungen og truer oss med halen, ja, den stikker oss morderisk i hælen.

Men fordi Guds nåde og barmhjertighet regjerer og hersker over oss, kan synden ikke fordømme oss eller gjøre Gud vred. Likevel blir det ennå noe av synden igjen også i dem som er rettferdige og hellige: lyst, ondt begjær og andre laster. Dette ser profeten hos seg selv som syndens bunnfall. Ovenfor (v. 3) ba han i alminnelighet om syndenes forlatelse; her ber han også om at dette bunnfallet av synd som er igjen, må bli feid ut.

66. Dette er altså den andre delen av bønnen, og den viser oss det andre skillet i synden, som jeg sa (§ 64). Gud vil utslette synden så langt det gjelder skylden og syndenes forlatelse, men ellers blir synden, som sagt, værende i de hellige. For syndens kraft er denne: Den anklager, beskylder, fordømmer, biter, plager og piner oss og gir ikke hjertet fred. Den holder Guds vrede, helvete og annet slikt fram for oss. Denne kraften i synden blir tatt bort ved Guds barmhjertighet, av

nåde og uten vår fortjeneste. Likevel blir det ennå noe av denne giften igjen i oss.

67. Derfor er begge deler sant: En kristen er ikke en synder, og alle kristne er syndere. Av dette kommer skillet mellom to slags synd hos de kristne. Det første er synd som er forlatt og tilgitt dem. Det andre er synd som ennå blir igjen i oss, og som Gud må vaske bort, rense og feie ut av oss.

Den forlatte eller tilgitte synden er utslettet ved tilliten til Guds barmhjertighet, så den ikke kan anklage eller fordømme oss. Likevel gjør den seg ennå gjeldende i vårt kjød. Den vil gjerne bære den samme frukten som før, så vi igjen skulle bli sorgløse og utakknemlige og uten kunnskap om Gud, slik vi var før. Dette prøver den synden seg på som ennå er igjen i oss. Denne kampen kjenner de hellige godt, men de setter seg til motverge med hjelp fra Den Hellige Ånd.

68. Når en kristen er blitt rettferdig ved troen og har fått syndenes forlatelse, må han derfor fremfor alt ikke være sorgløs, som om han nå var løs og fri fra alle synder. Nei, først da begynner en uavbrutt kamp og strid mot de syndene som er blitt igjen i oss, og det er fra dem profeten her ber om å bli vasket ren. Han er riktignok rettferdig og hellig, men ved en fremmed rettferdighet som ikke er medfødt ham. Det vil si: Han er rettferdig av Guds nåde og barmhjertighet.

69. Denne nåden og barmhjertigheten er ikke et menneskeverk som vi kunne oppnå i våre hjerter eller av oss selv. Den er en Guds gave som blir skjenket oss ved kunnskapen om evangeliet: at vi vet og tror at våre synder er forlatt oss ved vår Herre Kristi nåde og fortjeneste. Slik håper vi i og ved Herren Kristus og trøster oss med Guds store barmhjertighet, som profeten sier her: «Utslett mine overtredelser etter din store barmhjertighet!»

Her må du jo bekjenne at denne rettferdigheten ikke er vår, men en fremmed rettferdighet. Den beror helt og holdent på en annens vilje og er en ren gave fra den barmhjertige Gud, som alene for Herren Kristi skyld er nådig og barmhjertig mot oss.

70. Dette kan forstås av en lignelse. Tenk deg at en mann ved et fyrstehoff hadde forbrutt sitt liv, og at fyrsten av nåde satte ham fri. Måtte man ikke da si at forbrytelsen ikke ble ham tilgitt for hans egen fortjenestes skyld, men alene og ufortjent av den nådige fyrstens rene nåde? For han hadde jo ikke fortjent noe annet enn døden. Men for

en slik mann er det ikke nok at han får skylden tilgitt. Man må også slippe ham ut av fengselet og hjelpe ham med klær, penger og annet han trenger, så han kan forsørge seg.

71. Slik går det også til her, når vi blir gjort rettferdige av Gud. Når vi ved Guds nåde er blitt fri for vår skyld, trenger vi også Den Hellige Ånds gave. Ånden feier ut den synden og det bunnfallet av synd som er igjen i oss, eller den hjelper oss i det minste så vi ikke blir overvunnet av synden og kjødets onde begjær. Paulus sier: «For dersom dere lever etter kjødet, da skal dere dø. Men dersom dere ved Ånden tar livet av legemets gjerninger, skal dere leve» (Rom 8,13).

Nå skjer det at mange av oss lever i en slik sorgløshet som om vi ikke var annet enn bare ånd, og det ikke fantes noe kjød hos oss lenger. Derfor må vi lære at det ennå er kjød og onde lyster igjen i oss. Og det er Åndens embete og gjerning å stride mot kjødet og gjøre det motstand, så kjødet ikke får fullføre i oss det som det begjærer.

72. En kristen er derfor ikke i seg selv – i sin natur og sitt vesen – helt ren fra synden og rettferdig. Det finnes heller ingen slik rettferdighet i og hos oss. Den står utenfor oss, i Guds nåde og barmhjertighet mot oss: at han utsletter våre synder og tilgir oss dem.

Denne tilgivelsen får de som av hjertet bekjenner og kjenner sine synder, og som samtidig tror at Gud vil være nådig og barmhjertig mot oss fordi han har gitt sin kjære Sønn Jesus Kristus for våre synder – og at vi også har trodd på ham. Når vi nå har fått denne rettferdigheten ved troen, trenger vi det badet og den vaskingen som salmen her taler om.

73. Synden kan riktignok ikke lenger fordømme oss. Likevel blir den ennå værende hos oss, plager og hindrer oss. Den gjør at vi ikke elsker Gud så inderlig, og ikke tror og stoler på Gud så inderlig, som Gud krever av oss og som Ånden gjerne ville virke. Den gjør at vi ikke er så kyske, gode og tålmodige som vi burde være, og alle legemets lemmer står Guds lov imot på grunn av den medfødte skrøpeligheten.

Den som ikke strider og kjemper mot dette med stort alvor, står i fare for at slike laster med tiden får overhånd over ham og drar og river ham tilbake til hans tidligere ugudelige liv.

Dette ser vi eksempler på i vår tid hos mange som er blitt mye verre etter at de har hørt evangeliet, enn de var før. Vi ser det på falske lærere og kjettere. De går så aldeles sorgløst omkring, som om deres

fornuft og egne meninger ikke kunne bedra dem, og som om det ikke fantes noe kjød, men bare ånd, hos dem. Disse djevelske tankene, som de bærer med seg til Guds ord, holder de for kostelige. De forkynner og sprer dem som en særlig åpenbaring fra Gud.

74. Mot en slik sorgløshet er det svært nyttig og høyst nødvendig å tenke grundig over denne bønnen fra profeten. Han har bedt om syndenes forlatelse, så langt det gjelder skylden, og gleder seg i Guds barmhjertighet. Deretter ber han videre om det som er høyst nødvendig og verdt å be om: at han må bli vasket godt fra sin misgjerning. Han ber om at Den Hellige Ånd og hans kraft og gave må bli gitt ham, så han ved dem kan feie ut den synden som ennå er igjen i ham. Den synden begynte å bli begravet i dåpen, men er ennå ikke helt begravet og dekket til.

75. Det er og heter et kristent liv, som Paulus beskriver overmåte vakkert: «Er dere da reist opp med Kristus, så søk det som er der oppe … Dere er jo døde, og deres liv er skjult med Kristus i Gud» (Kol 3,1.3).

Og: «Når vi så har disse løftene, mine kjære, så la oss rense oss fra all urenhet på kjød og ånd, og fullende vår helliggjørelse i gudsfrykt!» (2 Kor 7,1) Med dette viser han at det ennå henger slik urenhet ved ham og alle kristne: urenhet på ånden, det vil si villfarne tanker om Gud, og urenhet på kjødet, det vil si onde lyster og begjær. Og han viser at det skal være vår flid og vårt arbeid å rense oss fra slik urenhet med hjelp fra Den Hellige Ånd.

Men de som synes de er helt hellige og uten feil og lyte, blir smittet av urenheten på ånden og mister troen. De gjør seg tanker som nok ser ut som troen, men som Satan har gitt dem inn. Ved dem blir de med tiden dratt bort fra Ordet og inn i vantro og ugudelighet, og der går de til grunne.

76. Derfor er det fort sagt: «Jeg tror på Kristus.» Men det er en kunst som er svært tung å lære – at troen kan være og bli rotfestet i hjertet, sterk, fast og viss. For urenheten på ånden er ennå ikke helt feid ut. Heller ikke vår fornuft og den lede Satan hviler. Dag og natt går de omkring med dette ene: at vi skal slippe Guds ord og styre og rette vår tro og vårt liv etter våre egne meninger.

Derfra kommer sekter og kjettere. De er oss dødsfiender og taler ondt om oss, og likevel mener de at et slikt bittert hat ikke er synd,

men brennende kjærlighet og gudelig iver. Derfor vasker og feier de ikke ut en slik synd; de øker og styrker den dag for dag.

Vi derimot skal med alt alvor legge vinn på å bli mer og mer vasket og rene dag for dag. Slik skal det indre mennesket vokse fram i oss dag for dag og det ytre mennesket avta dag for dag – ikke bare mot døden, men også til helliggjørelse.

77. Til en slik øvelse for de kristne tjener det også at Gud ikke bare lar kirken plages med mange slags ytre trengsler og forfølgelser. Han tillater også at Satan vekker opp sekter. Slik blir Guds menighet øvet og vekket til å høre, lese, lære og drive med Guds ord med større flid, til å stå djevelen fast imot ved troen og til å feie ut det som ennå er igjen av synden i oss.

78. For nettopp derfor blir Den Hellige Ånd gitt de troende: Han skal stride mot våre hjerters gale tanker og visdom, som setter seg opp mot den rettferdigheten Gud gjør oss rettferdige ved. Dernest skal han vekke oss til å be og til å gjøre alle slags gode gjerninger mot alle, men særlig mot de troende og gudfryktige. Slik kan både legeme og sjel bli øvet og bli helligere dag for dag.

79. Derfor viser og bekjenner David med disse ordene, «Vask meg vel fra min misgjerning», at de kristne ennå har synd. For der man trenger vasking, er det sannelig urenhet.

Men våre sofister kjenner ikke til noen annen rettferdighet enn den som også filosofene taler om – den som er i oss, og som vi selv kan oppnå ved våre gjerninger. Derfor kan de ikke få disse to tingene til å gå sammen, som ser ut til å strides mot hverandre: at en kristen på samme tid er en synder og likevel ingen synder. De mener at når et menneske ikke vet noe ondt med seg selv og har sin egen rettferdighet, er hele mennesket hellig på legeme og ånd.

Men når de hører at Paulus er et utvalgt redskap for Gud og likevel en synder på grunn av den synden som ennå er igjen i naturen, mener de å høre om en underlig ting som ikke kan finnes noe sted i verden. Derfor holder de oss for kjettere og truer med å brenne oss.

80. Men la dem svare oss ut fra denne edle salmen, som de etter bokstaven kjenner svært godt: Hvorfor ber og trygler David om å bli vasket og renset fra sine synder, enda han har fått Guds nåde og store barmhjertighet – det vil si enda han nå er rettferdig for Gud ved troen?

David har syndenes forlatelse og står i nåde hos Gud, og der blir ingen synd verken anklaget eller fordømt. Likevel bekjenner han her at han ennå er uren, at det ennå sitter synd i ham. Og denne synden mangler slett ingenting på å være en virkelig synd – bortsett fra at den ikke kan anklage og fordømme ham.

81. Der ser vi jo at David, som er rettferdig for Gud, likevel ennå har synd og delvis ennå er urettferdig. Derfor ber han om Den Hellige Ånds store gave, så han med hans hjelp kan feie ut denne urenheten. Og sannelig, denne store gaven viser tydelig nok at denne vaskingen eller rensingen han ber om, ikke er noen lek eller spøk. For fremfor alt skal vi vokte oss så vi ikke ringeakter den synden som ennå er blitt igjen i oss. Dersom du ringeakter den, forakter du også ham som renser fra den, det er Den Hellige Ånd.

82. Profeten kaller også dette bunnfallet av synd, som ennå blir igjen og klistrer seg til vårt kar, med klare og tydelige ord «synd» og «misgjerning», selv om det ikke er en slik synd som før. For hodet på den synden som var før, er knust ved syndenes forlatelse.

Derfor sier profeten ikke bare «Vask meg», men «Vask meg vel». Det vil si: i dag, i morgen, i overmorgen og slik hele mitt liv – fra urenhet på legeme og ånd. Slik kan jeg dag for dag bli vissere og frimodigere mot den redselen loven vekker, helt til jeg blir en herre over loven og synden ved at jeg er viss på din guddommelige barmhjertighet.

83. Det er læren i denne salmen. Den er vår skole, der vi må gå daglig og studere og lære, og likevel kan vi ikke bli lærde og fullkomne mestere i denne kunsten. Ja, ikke bare vi, men også apostlene og profetene må alle fortsatt lære dette og være disipler. Og alle må vi be, så lenge vi lever, om å bli godt vasket og renset.

84. Dette er de to delene av den kristne rettferdigheten. Den første er nåden, som blir forkynt oss ved Herren Kristus: at vi har en nådig Gud ved Kristus, og at synden ikke lenger kan beskylde eller anklage oss, men at samvittigheten nå kan være fri, trygg og viss ved tilliten til Guds barmhjertighet.

Den andre er at Den Hellige Ånd med sine gaver blir gitt og skjenket oss. Han opplyser oss mot all urenhet på ånd og kjød, så vi ved ham blir bevart for alle de djevelske villfarelsene som Satan forfører verden med. Slik kan den sanne kunnskapen om Gud vokse og tilta i oss dag for dag ved Den Hellige Ånd. Samtidig blir andre gaver også gitt

oss, som kyskhet, tålmodighet, lydighet og så videre, så våre legemer og de onde lystene blir temmet og dempet, og vi ikke adlyder og følger dem.

Den som ikke har denne gaven, eller ikke bruker den slik, faller i urenhet på kjød eller ånd. Slike tar uten forskjell imot, roser og forsvarer all slags lære. Hos dem hersker kjødet, og de vet ikke hva Den Hellige Ånds vasking og rensing er, som David her ber om.

Vers 5: «For mine overtredelser kjenner jeg, og min synd står alltid for meg.»

85. Til nå har vi hørt to vers av denne salmen. I dem har David bedt Gud først om nåde og syndenes forlatelse, og dernest om den nåden som renser de syndene som er blitt igjen i oss. For disse to delene gjør et menneske fullkomment rettferdig og hellig for Gud – uten noen forberedelse og fyllestgjørelse på forhånd, og uten den oppdiktede boten som vi selv har lært folket til nå, og som papistene fremdeles lærer. For vi blir rettferdige alene ved Herren Kristi fortjeneste, eller ved Guds rene barmhjertighet. Våre hjerter, som Den Hellige Ånd opplyser og tenner, tar imot den ved troen.

Likevel må den sanne erkjennelsen og bekjennelsen av synden gå foran. Men det er ikke på grunn av den at vi får forlatelse. Alt beror altså likevel på Guds barmhjertighet, eller på løftet om at Gud vil være nådig mot dem som virkelig erkjenner sine synder og av hjertet gjerne vil bli kvitt dem.

86. Vil man ellers tale om syndens natur og egenart, har en synder – også en som kjenner og føler sine synder – etter alle lover ikke fortjent noe annet enn Guds evige vrede og den høyeste straff. At han slipper unna straffen og Guds vrede, har han ingen annen å takke for enn Guds barmhjertighet. For Gud har i Kristus lovet at han ved syndenes forlatelse, av bare nåde og uten vår fortjeneste, vil vederkvege og trøste dem som trykkes av byrden av sine synder og blir forferdet over Guds dom.

87. Derfor nytter det ikke at vi her ville komme fram med noen fortjeneste av vår egen. For heller ikke erkjennelsen av synden er noe uten troen, som griper Guds løfte og stoler på det med full tillit. Når synden ved Den Hellige Ånd blir refset og åpenbart for oss – slik at David ikke bare erkjenner og ser sitt ekteskapsbrudd, men også hele

naturen, som er fordervet ved synden – da måtte han falle i fortvilelse om han selv skulle gjøre fyllest for sine synder og utslette dem. Det har vi selv ofte erfart.

I klostrene lærte de oss hvordan vi flittig skulle skrifte våre synder og gjøre fyllest for dem. Men det stilte ikke samvittigheten tilfreds, og det hjalp heller ikke at vi holdt oss strengt etter ordensregelen. Samvittighetens smerte og angst ble værende like fullt, både etter at vi hadde tatt på munkekappen og før, da vi var uten den. Det hjalp heller ikke å legge munkekappen av igjen.

Men nå har vi ved Guds nåde erfart at en bedrøvet samvittighet ikke kan få noen bedre legedom, hjelp og råd enn dette: å vite og tro at Gud for Kristi skyld vil tilgi slike knuste samvittigheter deres synder, og at han befaler dem å håpe på og vente syndenes forlatelse fra ham.

88. Med sitt eksempel viser David her at det var Guds løfte om syndenes forlatelse som fikk ham til å rope til Gud om barmhjertighet og be om den gaven som kan rense ham. Det lille ordet «for», som han bruker i dette verset, må derfor forstås slik: Hans synder skal ikke tilgis ham fordi han erkjenner dem. For synd er synd og fortjener alltid straff, enten man erkjenner den eller ikke. Likevel hører erkjennelsen av synden med, fordi Gud ikke vil være nådig mot noen andre enn dem som erkjenner sine synder; dem som ikke erkjenner sine synder, vil han ikke vise nåde.

Dette løftet er den eneste, første, midterste og siste årsaken – ja, det er helt og holdent grunnen til at vi blir rettferdige. Dette løftet har David for øye når han sier: «For mine overtredelser kjenner jeg.» Det er som om han ville si: «Jeg sier ikke at du skal tilgi meg synden fordi jeg erkjenner den, men fordi du har lovet nåde og godhet til dem som erkjenner sine synder. Derfor kommer jeg fram for deg for dette løftets skyld og bekjenner min misgjerning, og at min synd alltid står for meg.»

89. Ordet «kjenne» rommer mer i hebraisk enn i andre språk. Det betyr at en kjenner og erfarer noe slik det er etter sin art, natur og vesen. Slik sier Skriften om Adam: «Adam kjente sin hustru» (1 Mos 4,1)[1], det vil si: Han har erfart og følt det. På samme måte kjenner Gud ikke

[1] NB: «Adam holdt seg til sin hustru Eva».

de hovmodige, det vil si: Han har ingen omsorg for dem og hjelper dem ikke.

I denne betydningen står ordet «kjenne» også her: «For mine overtredelser kjenner jeg.» Det er som om han ville si: «Det er kommet så langt med meg at det er på høy tid å forbarme seg over meg og hjelpe meg. Jeg som før ikke kjente min synd, kjenner og føler den nå – dessverre altfor godt – så jeg ikke vet hvor jeg skal gjøre av meg for Guds vrede og dom.»

En slik rett erkjennelse av synden er selve døden, og et menneske måtte dø av den om ikke Den Hellige Ånd ga ham andre tanker om Guds nåde og barmhjertighet – at Gud ikke vil fordømme slike syndere.

90. Da må man ha og holde fast ved dette og lignende ord for øye, som uten tvil har vært godt kjent for de hellige fedrene. Slik er ordet i Femte Mosebok, selv om det der tales om en legemlig velgjerning, der Moses sier: «Du må ikke tenke som så: Det er for min rettferdighets skyld Herren har ført meg inn i dette landet og latt meg få det til eiendom» (5 Mos 9,4).

Og: «Jeg, jeg er den som utsletter dine misgjerninger for min skyld, og dine synder kommer jeg ikke i hu» (Jes 43,25). Og: «Jeg har ikke behag i den ugudeliges død, men i at den ugudelige vender om fra sin ferd og lever» (Esek 33,11).

Hit hører også eksemplene. Ett er eksemplet med ninevittene: Gud kalte sin dom tilbake etter at de vendte om, kjente sine synder og ydmyket seg, og han sa at han ikke ville ødelegge dem (Jona 3,10). Hit hører også historien om Akab. Gud hadde truet med å utrydde ham med hele hans hus, men tilgir ham likevel skylden og sier til profeten: «Har du sett at Akab har ydmyket seg for meg? Fordi han har ydmyket seg for meg, vil jeg ikke la ulykken komme i hans dager» (1 Kong 21,29).

91. Av disse historiene lærer vi hvordan vi skal erkjenne og se på Gud: som en Gud for arme, bedrøvede samvittigheter som kjenner sine synder, og som frykter Gud slik at de likevel fremdeles håper på hans barmhjertighet. Disse og lignende ord og eksempler har de hellige fedrene under loven kjent svært godt og hatt hjertelig kjær.

92. De gamle fedrene i klostrene har tatt en svært vakker lignelse fra Moses. Han befaler at man ikke skal ta både den nedre og den øvre kvernsteinen i pant fra en skyldner på én gang (5 Mos 24,6). Da skal

skyldneren ikke lide nød fordi han blir hindret i det arbeidet han lever av, men ha sitt utkomme.

Dette har de tydet slik at det ikke er Guds mening at et menneske bare skal føle Guds vrede og bli forferdet over den. Følelsen av Guds vrede skal være blandet med smaken av Guds nåde og barmhjertighet, etter dette ordet: «Herren har behag i dem som frykter ham, som venter på hans miskunn» (Sal 147,11). Slik ber også David her om at hans synder må bli tilgitt ham. «For,» sier han, «mine overtredelser kjenner jeg.»

93. Til dette kunne Gud nok si: «Hva angår det meg at du kjenner dine synder? Har du angst og smerte for dem i ditt hjerte, så ha det som din lønn, for slik har du selv villet ha det.» Men det gjør han ikke når det ved siden av frykten også er håp om hans godhet.

Loven går derimot rett fram og sier: «Har du syndet, så må du holde for og lide din straff.» Slik lar den mennesket bli i en slik frykt og angst og gå til grunne i den. Det samme gjør en dommer: Straks misdederen har bekjent, lar han dom og straff gå over ham.

Men Gud vil ikke være noen dommer. Derfor har han opphevet og tatt bort loven ved forkynnelsen av evangeliet. Der viser han at han har tatt straff nok av oss når hjertet er bekymret og engstelig for syndens skyld – det hjertet som før var sorgløst og uten all redsel for synden. (*Utgiverens merknad: Luthers mening er ikke at Gud har tatt bort og avskaffet loven slik at vi nå ikke lenger har noe med loven å gjøre og er fri fra å lyde den, og at nå bare evangeliet skal forkynnes. Hans mening er at Gud har gitt oss evangeliet, der han forkynner alle botferdige og troende syndere nåde og det evige liv, uforskyldt ved Jesus Kristus. Dermed har Gud gjort at loven ikke lenger kan bruke sin kraft til å anklage og fordømme dem som ikke holder den fullkomment, mot dem som tror på Kristus og ved troen tilegner seg hans fullkomne lydighet og fortjeneste.*)

94. Men dette gjør han ikke for at vi skulle fortjene noe ved å erkjenne synden. Han gjør det fordi han har lovet og gitt sitt ord på å vise nåde og barmhjertighet mot dem som erkjenner sine synder.

Bare de ubotferdige vil han straffe: dem som ikke kjenner sine synder, eller som vil bli rettferdige ved egne krefter og gjerninger, eller som synder fritt og sorgløst uten all gudsfrykt etter sitt hjertes lyst og blir ved med det. Likevel er disse grove synderne bedre enn de andre, som vil skjule sin synd på to måter: De stoler ikke bare på

sine egne gjerninger og sin egen hellighet, men forkaster også Guds barmhjertighet.

95. Men David gjør det helt annerledes her. Han ber om nåde, og det av ingen annen grunn enn at han er en synder og ser og kjenner sin sykdom.

Han er som en tigger som kommer til en rik mann og ber om en almisse. Han gjør det fordi han er fattig og syk, og fordi han har hørt at denne rike mannen er god og gjerne hjelper og gir til fattige folk.

Når den rike så gir den fattige noe, gir han det ham jo ikke for hans fortjenestes skyld. For hva skulle en tigger fortjene, han som ikke formår noe og derfor klager sin nød for den rike så han skal gi ham noe? Den rike gir altså tiggeren av bare gavmildhet og fordi han ynkes over ham. Slik har også vi alle ting fra Gud, av bare barmhjertighet og for intet, uten vår fortjeneste.

«og min synd står alltid for meg»

96. Det vil si: Mine synder ligger meg på nakken, de trykker og plager meg slik at jeg ikke kan bli kvitt dem. Men disse ordene må man ikke forstå bare om de ytre og grove syndene som David har begått. Profeten taler her om hele sitt liv, om all sin rettferdighet og fromhet, og han finner at alt sammen ikke kan hjelpe ham noe om ikke Guds barmhjertighet kommer ham til hjelp.

Slik sier også Augustin: «Ve hvert menneskes liv, hvor prisverdig og hellig det enn måtte være, når Guds barmhjertighet blir tatt fra oss.» Man forteller også om Bernhard, som dog var en svært hellig mann, at dette var nesten hans siste ord da han skulle dø: «Jeg har ført et ondt og fordømmelig liv.»

Dette er altså å ha synden alltid for seg: Et menneske har ikke én eller to synder for øye, men hele den syndige naturen og hele det syndige vesenet, og i tillegg alle menneskelige krefter, gjerninger, rettferdighet og visdom. Og han ser at alt dette ikke er noe for Gud og ikke kan bestå for ham. Derfor må Bernhard si med David, og David med alle de hellige: «Gå ikke i rette med meg, din tjener! For ingen som lever, er rettferdig for ditt åsyn» (Sal 143,2).

97. Jeg taler så flittig om dette fordi vi ikke bare selv trenger å vite det, men også skal kunne trøste andre når de står i en slik redsel over sine synder. For når syndene står oss for øye så vi virkelig kjenner dem, våger ikke hjertet å løfte seg opp til Gud. Det synger alltid

denne sangen: «Du er en synder, derfor er Gud vred og fiendtlig mot deg.» Denne slutningen er sann og riktig etter fornuften og verdslige domstoler og i menneskelige saker. Der skal og må det hete: «Du har syndet og gjort urett her og der, derfor er dommeren, keiseren og så videre fiendtlig mot deg.»

Men vokt deg som for en djevelsk gift og en dødelig pest for å bringe en slik slutning, hentet fra verdslig rett, fram for Herren Kristi domstol. For der har denne slutningen ingen kraft: «Du er en synder, derfor er Gud fiendtlig mot deg.» Der heter det i stedet: «Er du en synder, så vær frimodig!» For alle syndere som kjenner og føler sine synder, vil Gud ikke forkaste; han vil forbarme seg over dem. Ellers ville ikke noe menneske på jorden bli frelst, ja, ikke en eneste profet eller apostel. «For Gud har innesluttet dem alle under ulydigheten, for at han kunne vise miskunn mot dem alle» (Rom 11,32).

98. Når du virkelig erkjenner din synd, blir forskrekket over den, forferdes over Guds vrede og dom og frykter for helvete, så fortvil derfor ikke, men vær frimodig! For du er den Gud vil tale med, den han vil vise barmhjertighet og gjøre salig. Slik lyder nemlig hans løfter: Han vil være de armes og de bedrøvede hjerters Gud, han som ikke har behag i synderens død, men i at han vender om og lever. For han er ikke vredens Gud, men nådens og fredens Gud.

Dette er ingen dårlig trøst, hentet fra ord uten vekt. Den er ikke grunnet og bygget på fedrenes vedtatte beslutninger, som er menneskelære, men på Guds løfter og på hans ord, som er en guddommelig kraft. Derfor blir også hjertene trøstet ved den og får en varig og viss trøst.

99. Dette gir altså David som grunn til at han ber om Guds barmhjertighet, når han sier: «Min synd står alltid for meg.» Det vil si: Min synd plager meg og lar meg ikke få ro eller fred. Om jeg spiser eller drikker, sover eller våker, så skjelver jeg alltid for Guds vrede og dom.

Mot en slik fare finnes ingen bedre legedom enn at et troende hjerte bryter gjennom en slik følelse og redsel over sin synd og sier: «Vær meg nådig, Gud! For nå, når jeg sitter fast i en slik redsel, er din rette tid til å komme meg til hjelp med din guddommelige nåde og trøste meg, en arm synder.»

100. Slik må et menneske ta sin tilflukt til Gud i en slik nød. For hva slags Gud ville det være om han ikke kunne annet enn skremme

og drepe? Det er Satans, våre synders og vår samvittighets gjerning bare å holde på med å skremme og drepe. Men Gud må kunne gjøre noe større: Han trøster og gjør levende i en slik fare. Slik kan han vise at han kan og formår mer enn Satan, loven og min onde samvittighet kan og formår.

101. Når loven altså har forskrekket og knust vårt harde hjerte, så det har kommet til å erkjenne og kjenne sine synder, skal Herren Kristus etter sitt løfte også komme og styrke og trøste oss igjen. Men vi skal ta imot en slik trøst ved troen og ikke i vantro tvile på en slik guddommelig åpenbaring. Så går vi videre.

Andre del (vers 6–8)

Vers 6: «Mot deg alene har jeg syndet og gjort det som er ondt i dine øyne, for at du skal beholde rett i dine ord og være ren når du blir dømt»

Norsk Bibel 88/07: «Mot *deg alene har jeg syndet, det som er ondt i dine øyne, har jeg gjort – for at du skal være rettferdig når du taler, være ren når du dømmer.*»

102. Dette verset har mange behandlet og lagt ut på forskjellige måter, og man har alltid holdt det for det vanskeligste i hele salmen. Og fordi Paulus minner om det og siterer det i Romerbrevet (Rom 3,4), har man regnet det som et av de vanskeligste ordene i hele Den hellige skrift. Jeg lar nå hver enkelt få beholde sin mening, men jeg håper likevel at vi ikke skal ta feil av den rette meningen.

103. Men dette må enhver leser huske: I begynnelsen av denne salmen (§ 12 flg.) sa vi at David her taler på vegne av alle hellige og troende, ikke bare for seg selv eller bare som en ekteskapsbryter.

Riktignok innrømmer jeg at denne synden ga ham grunn og anledning til å kjenne seg selv og hele den fordervede menneskenaturen. Han kan ha tenkt slik ved seg selv: «Se, jeg var en så hellig konge. Jeg holdt loven med stort alvor, fremmet gudstjenesten og vaket nøye over den. Og nå er jeg blitt så overmannet av syndens ondskap og gift, som er medfødt hele menneskenaturen, at jeg har latt den uskyldige, rettskafne Uria slå i hjel og tatt hustruen hans fra ham ved hor.

Er ikke det et klart bevis for at menneskets natur er sterkere forgiftet og fordervet av synden enn jeg noen gang i mitt liv har kunnet tenke meg? I går var jeg kysk, i dag en ekteskapsbryter; i går ren og uten blodskyld, men nå er jeg skyldig i uskyldig blod.»

104. Slik kan det ha gått til at David ved denne synden, hor og mord, kom til å kjenne hele den syndige naturen. Og han trakk den slutningen at verken treet eller fruktene i menneskenaturen er gode, men at alt er fordervet av synden, så det ikke er noe godt igjen i hele naturen. Dette må leseren vite på forhånd hvis han vil forstå disse to versene rett.

105. Så sier nå David: «Mot deg alene har jeg syndet», det vil si: For deg er jeg ikke annet enn en synder. Her vil jeg ikke rose meg av noen fortjeneste eller rettferdighet, bare bekjenne at jeg har syndet mot deg; derfor ber jeg om din godhet og barmhjertighet. For jeg ser, føler og må bekjenne at ingen menneskelig rettferdighet eller fortjeneste kan bestå for din dom. All menneskelig kraft er ingenting for deg; den er helt fordervet av synden. Og intet menneske kan bli løst fra synden og bli rettferdig på noen annen måte enn ved din nåde og godhet alene.

Det mener også Johannes når han sier: «Det sanne lys, som opplyser hvert menneske, var i ferd med å komme til verden» (Joh 1,9). Der bekjenner evangelisten at menneskeslekten er fordervet av synden. For var den ikke fordervet, hvorfor skulle da alle mennesker trenge å bli opplyst av Kristus alene?

Den rette meningen av dette verset bekrefter også Paulus i Rom 3,4. Han siterer verset med vilje, som om han ville lære oss hvordan vi skal forstå det rett. For nettopp på samme sted bruker han ordet «alle» når han sier: «Gud må være sannferdig, men alle mennesker er løgnere» (Sal 116,11), som det står skrevet: «For at du skal være rettferdig i dine ord og vinne når du blir dømt» (Sal 51,6).

106. Slik må vi også her forstå ordene «for at du skal være rettferdig». For profeten mener ikke at Guds rettferdighet skulle bli prist og øket ved våre synder – slik noen ugudelige spottet Paulus og beskyldte ham for å lære (Rom 3,8).

Nei, ordene har denne enkle meningen: Jeg synder mot deg alene, for at det skal stå fast og bli sant at du alene er rettferdig og gjør syndere rettferdige. For du alene løser dem fra syndene: Du tilgir dem overtredelsene, skjuler synden og tilregner dem ikke misgjerningen – dem som setter sin lit og sitt håp til din nåde og barmhjertighet og tar sin tilflukt til den alene.

107. At ordene skal forstås slik, viser Paulus klart i de ordene fra Rom 3,4 som vi nettopp nevnte. Derfor må «for at du skal være rettferdig» forstås slik: Det er ikke slik at våre synder gjør Gud rettferdig eller priser hans rettferdighet, eller at de skulle være en grunn til at Guds godhet blir rost og prist. Nei, vi skal bare bekjenne disse to tingene: For det første at alle mennesker er syndere og løgnere. For det andre skal hver og en vite at Gud alene er rettferdig og gjør alle ugudelige som tror på Jesus Kristus, rettferdige.

108. For det er en stadig kamp med de hovmodige hellige: De vil ikke være syndere og vil ikke tåle at noen refser og fordømmer deres fariseiske rettferdighet. Men hva er det annet enn å nekte at Gud alene er rettferdig?

David derimot, som har erfart dette, roser seg ikke her av sin rettferdighet eller hellighet, ikke av en eneste fortjeneste. Han sier det stikk motsatte: «Jeg bekjenner at jeg er en synder. Hele min natur og alle mine krefter kan ikke annet enn synde når jeg er uten din nådes Ånd. Det bekjenner jeg først om meg selv og dernest om hele menneskenaturen, for at du alene skal være rettferdig, og for at ingen skal søke, kjenne eller begjære noen annen rettferdighet enn din.»

Dette er den rette og sikre forståelsen av verset: David har hele menneskenaturen for øye og ser at alle mennesker er syndere og urettferdige. Med en allmenn og offentlig bekjennelse gir han til kjenne at det ikke er annet enn synd hos mennesket, for at Gud skal beholde den ære og pris at han alene er rettferdig.

109. Av ordene «for at du skal beholde rett» osv. følger det derfor ikke det som gudsbespotterne vil presse ut av dem når de sier: «Blir Gud prist ved vår urettferdighet, så la oss gjøre det onde, så det gode kan komme av det og Gud kan bli enda mer prist.» Men det følger at både jøder og grekere er under synd (Rom 3,8–9).

Og siden Gud alene er rettferdig, følger det at verken jøder eller grekere eller noe annet menneske på jorden kan bli fri og løst fra synden ved sine gjerninger, evner eller sin rettferdighet. Æren for å gjøre rettferdig tilkommer Gud alene, han som er rettferdig og rettferdiggjør den som har troen på Jesus (Rom 3,26). Derfor skal alle som ser og føler sin naturs syndige og fordømte vesen, elendighet og jammer, ikke søke noen annen vei til rettferdighet enn ved Gud alene, han som alene er rettferdig.

110. Slik blir de to hovedartiklene i Den hellige skrift stadfestet her. Den første er at hele menneskenaturen er fordervet og fordømt ved synden og ikke kan hjelpe seg ut av denne jammeren, verken ved egne krefter eller ved fortjeneste. Den andre er at Gud alene er rettferdig. De som nå vil bli fri og løst fra synden, må ta sin tilflukt til den rettferdige Gud alene når de bekjenner syndene sine, og be av hjertet om hans barmhjertighet, slik David gjør her.

111. Derfor ser vi at Den Hellige Ånd har etterlatt oss denne salmen til en påminnelse i den kristne menighet. Den skal lære og undervise oss om svært høye og viktige ting som våre forfedre ikke har kunnet forstå eller lære rett, fordi de forlot Guds ord og bare holdt seg til menneskelærdom.

Men vi skal dømme alt og lære andre alt ut fra Guds ord alene, og det viser oss klart at Gud alene er rettferdig. En mann kan være så rettskaffen og rettferdig for verden som noen kan være, i hvilket embete og hvilken stand han enn er; for Gud må han likevel si med David: «Mot deg alene har jeg syndet og gjort det onde i dine øyne, for at du skal være rettferdig i dine ord» osv. Men om dette vil vi tale mer senere.

112. Jeg synes det ligger så mye i dette verset at jeg må si mer om det. Denne gangen har jeg bare gått kort gjennom det og kanskje forklart det dårlig. Men det er nødvendig å si mer for deres skyld som ikke har hørt mye om denne læren før, eller som ikke kan fatte den så raskt.

113. For det første har vi vist ovenfor (§ 96) at profeten ikke må forstås bare om gjerningssyndene, som på en eller annen måte er kjent også for hedningene. Det er dette Sadolet og flere andre forgjeves driver på med: at David her bare taler om sitt hor og drap. Men disse gjerningssyndene er frukter av den egentlige hovedkilden, arvesynden. Den er medfødt oss og rører seg stadig i oss – kort sagt, den henger ved oss inntil døden.

114. For det andre har vi sagt (§ 106) at vi må passe godt på: Ordene «mot deg alene har jeg syndet» osv. betyr ikke at Gud ikke skulle bli rettferdig uten at vi syndet og gjorde ondt. For her handler det ikke bare om Davids gjerningssynd, men om å erkjenne arvesynden slik Den Hellige Ånd taler om den i Skriften: at mennesket av hjertet kjenner seg selv som en synder og Gud alene som rettferdig.

De som ikke forstår verset slik, faller i de villfarne og gudsbespottelige tankene som Paulus viser i Rom 3,5: De mener at Guds rettferdighet blir bevist ved vår urettferdighet. Disse farer vill fordi de ikke forstår synden rett. De kjenner ingen annen synd enn den mennesket begår i gjerning, som hor, mord og andre grove, ytre synder. Derfor faller de på å ville hjelpe seg selv ved eget skinnvesen og egen hellighet og slik bli rettferdige.

115. Men opphavet og hovedkilden til alle synder, arvesynden, er en så dyp og ond fordervelse i naturen at ingen fornuft kan kjenne den. Derfor har Gud åpenbart den i Skriften, og gudfryktige mennesker skal rette seg etter Skriften og tro at det den sier om denne artikkelen, er sant. Denne åpenbaringen av synden skjer ved loven og evangeliet, eller Guds løfte. For begge disse lærene refser og fordømmer ikke bare de ytre gjerningssyndene, som heller ikke er skjult for verden, men først og fremst arvesynden. Den forstår vi ikke, og vi verken tror eller føler at den er synd, uten at Guds ord minner oss om det.

116. Derfor har profeten av en særlig grunn føyd til disse ordene: «For at du skal beholde rett i dine ord.» Det er som om han ville si: Vi er alle syndere, men du alene er rettferdig, slik ditt ord vitner. Derfor bekjenner jeg at du, Herre, alene er rettferdig, men at jeg og alle mennesker på jorden som fødes nå eller noen gang, er fordømte syndere. Rettferdigheten er ikke hos meg eller hos noe eneste menneske, men hos deg alene.

Og det bekjenner jeg fordi ditt ord alene underviser og lærer meg dette. Uten ditt ord kunne jeg ikke ha den kunnskapen at jeg holdt meg selv og alle mennesker for syndere. For den som ikke tror Ordet, bekjenner sannelig ikke at Gud alene er rettferdig og han selv en synder, skyldig til evig død.

Derfor tror jeg ditt ord og slutter trygt av det at du kjenner min og alle menneskers natur bedre enn jeg og de gjør. Etter ditt ord sier jeg at vi alle er syndere som må skamme oss, og at vi blir værende syndere så langt det gjelder vår natur. Slik skal du beholde rett og ikke bli dømt, men bli prist ved denne bekjennelsen. Den vitner at jeg, David, og alle mennesker er syndere, men at du blir stående rettferdig og ren.

117. På samme måte taler også Den Hellige Ånd i Salme 32: «Jeg bekjente min synd for deg og skjulte ikke min skyld. Jeg sa: Jeg vil bekjenne mine misgjerninger for Herren! – Og du tok bort min synde-

skyld. Sela. Derfor, la hver from be til deg» osv. (Sal 32,5–6). Derfor er denne bekjennelsen eller erkjennelsen av synden nødvendig for syndenes forlatelse: Vi tror og bekjenner at vi er syndere, at hele verden står skyldig for Gud og har fortjent Guds vrede og straff.

118. Slik refser også det første bud synden, ved det løftet Gud har knyttet til det. Der gir Gud oss dette løftet: «Jeg er Herren din Gud» osv. (2 Mos 20,2) – det vil si: Jeg er den du skal vente hjelp av mot døden og synden, og den du skal vente den evige salighet av. Nettopp dette viser klart at hele menneskenaturen er underlagt synden og døden. For hvorfor skulle han ellers trenge å gi oss det løftet at han vil være vår Gud?

119. Slik overbeviser Guds ord oss – ikke bare loven, men også evangeliet og alle Guds løfter – om at vi alle er syndere og blir frelst og salige bare av Guds rene nåde og barmhjertighet.

For når Gud har lovet oss livet, må det jo følge at vi er under døden. Når han har lovet oss syndenes forlatelse, må vi jo være fulle av synd; og «syndens lønn er døden» (Rom 6,23). Dette bevitner også alle Guds andre løfter og trusler. For de er jo ikke gitt til de ufornuftige skapningene, som blir i døden. Guds ord og løfter om salighet mot død, synd og helvete er skrevet og gitt oss mennesker til lærdom og trøst (Rom 15,4).

120. Dette har jeg forklart med mange ord for at man skal se hvordan synden blir vist oss ved Guds ord. Paulus sier det med klare ord: «Jeg kjente ikke synden uten ved loven» (Rom 7,7). Det sier han ikke fordi han ikke hadde noen synd, eller fordi det ikke fantes synd i verden, men fordi han ikke hadde kjent eller følt synden. Han taler altså ikke om hvorvidt synden finnes eller ikke, men om å erkjenne synden, føle den og skremmes av den. Det begynner når Guds røst kommer til oss og Guds ord rører hjertet vårt: «Du er en synder, underlagt Guds vrede og døden.»

Når det skjer, begynner også den kampen som David her bekjenner at han tapte og ble overvunnet i. I den kampen strides menneskenaturen med Gud om det ordet er sant som forkynner og dømmer alle mennesker som syndere, og som sier at Gud alene er rettferdig.

121. For vår natur setter seg mot denne Guds dom og vil ikke straks innrømme at alle dens gjerninger er onde og synd for Guds dom. Slik forsvarer skolastikerne (*scholastici*), lærerne ved universitetene, med

iver den mening at menneskets naturlige krefter fortsatt er hele og ufordervede etter Adams syndefall, og at mennesket av naturen har et rett lys i fornuften og en god vilje osv. Men det er ikke bare å nekte synden, som Gud har åpenbart oss ved sitt ord; det er også å nekte å innrømme at Gud alene er rettferdig, han som holder og dømmer oss for syndere.

122. Mot dette lever og strider hele pavedømmet og alle universitetene, munkene og sofistene. De vil ikke erkjenne og innrømme at de ikke er annet enn syndere. De påstår at fornuften fortsatt har sitt rette lys og sin forstand ubeskåret og ufordervet. Og selv om det var noen mangel og brist i naturen, sier de, så gjelder det bare den nederste delen av mennesket (som de pleier å si), det vil si kjøttet, som blir anfektet av onde lyster og begjær. Men den øverste delen, fornuften, har sitt rene og uslukkelige lys og sin forstand.

Forstår man dette om ytre, verdslige saker og gjøremål, er det delvis sant, men likevel ikke helt. For vi erfarer at fornuften er grufullt fordervet og formørket av synden også i verdslige ting. Men vil man dra det dit at fornuften kan kjenne Gud og synden, da er det villfarelse og løgn. Av dette følger det at man bare ved Guds åpenbaring i Ordet kan kjenne synden og vite at Gud alene er rettferdig.

123. Men når synden er åpenbart slik ved Ordet, viser det seg to slags mennesker. De første gir Gud rett når han refser synden, og bekjenner at han alene er rettferdig og de selv syndere. Men de andre vil ikke la Gud alene være rettferdig. De vil ikke tåle at han straffer dem for syndene deres, men vil selv være rettferdige og hellige. Slik gjør den største og fornemste delen av verden: De forfølger og fordømmer det ordet som overbeviser oss og dømmer oss som syndere.

124. Dette skal vi ikke bare forstå om tyrkerne og jødene, som åpent hater og forfølger den kristne lære. Paven gjør det også, med sin kirke og sitt følge. For hva er det annet enn å nekte at menneskenaturen er fordervet av synden, når de sier at mennesket har en fri vilje til å gjøre det gode og la det onde være, og omvendt til å la det gode være og gjøre det onde osv.?

Dernest kjenner nesten alle denne vanlige læresetningen deres: «Når et menneske gjør så mye det kan, gir Gud det sikkert sin nåde.» Men er ikke det å beskylde Gud for å være en løgner? Han sier jo i sitt ord at alle har syndet: «Det er ikke én rettferdig, ikke en eneste. Det er

ikke én som er forstandig, det er ikke én som søker Gud. Alle er veket av, alle sammen er blitt udugelige. Det er ikke noen som gjør det gode, ikke en eneste» (Rom 3,10–12).

I disse ordene refser han ikke bare den skammelige ukyskheten, onde lyster, gjerrighet osv. Han refser langt større synder: at menneskene har veket bort fra Gud, at hele naturen ikke søker Gud og ikke akter Gud, at det ikke er tro hos menneskene i elendighet og motgang, og at det ikke er gudsfrykt når det går oss vel osv. Disse ordene beviser at menneskets fornuft og vilje er helt forblindet og helt vendt bort fra det som er rett og godt.

Men fordi vi lærer og forsvarer dette, må vi bli skjelt ut for kjettere og lide all slags plager og pinsler. Det er dette verset vil si: De ugudelige vil ikke la Gud beholde rett i sine ord, men dømmer og fordømmer ham.

125. Derfor skal vi lære her at det er en stor synd å sette seg mot Gud på denne måten og ikke la ham beholde rett i sine ord, der han kjenner og dømmer oss som syndere. Vil vi gjøre det rette her, må vi rette oss etter Guds ord. Selv om vi ikke forstår saken fullt ut, skal vi gi Gud æren, han som har skapt oss, og tro at hans ord er sant når han kaller oss syndere. For «han vet hvordan vi er skapt, han kommer i hu at vi er støv» (Sal 103,14), men vi vet det ikke.

Et kar som pottemakeren har laget, kan ved et uhell være slått i eller støtt og vet ikke selv at det har en sprekk; men pottemakeren som har laget det, vet og ser det. Slik kjenner heller ikke vi vårt ugudelige vesen, vår synd, elendighet og jammer så godt som det var nødvendig.

126. La oss derfor bekjenne vår svakhet for Gud og si med profeten: «Men nå, Herre! Du er vår far. Vi er leire, og du er den som former oss, et verk av din hånd er vi alle sammen» (Jes 64,7).

Siden du altså sier at jeg er en synder, vil jeg gi deg rett og gjerne bekjenne dette syndige og fordømmelige vesenet som ligger skjult i mitt kjøtt og i hele naturen. Da skal du beholde rett i dine ord og bli prist, men jeg bli til skamme. Du skal være rettferdig og være livet, men jeg med alle mennesker bare synd og død; du skal være det høyeste gode, men jeg med alle mennesker det verste onde og hjertesorg.

Dette bekjenner jeg. Jeg har ikke lært det av min fornuft, men av din lov og dine løfter. For min fornuft vil nødig la sin last og sitt ugu-

delige vesen komme for dagen; den vil heller skjule og dekke over det, ja, gjerne pynte på det. Den som bekjenner sin synd på denne måten, ber dette verset med rett forstand: «Mot deg alene har jeg syndet og gjort det onde i dine øyne, for at du skal være rettferdig i dine ord.»

«*Og være ren når du blir dømt*»

127. Disse ordene setter David til for å trøste oss. For den dommen Gud feller over oss – at vi alle er syndere og han alene rettferdig – blir motsagt og angrepet av den største delen av verden, slik vi nevnte ovenfor (§ 124) om tyrkere, jøder og papister.

Ja, også vi som har Ordet, strider mot denne dommen: at Gud i sine ord, det vil si ved sine løfter og loven, refser og dømmer oss som syndere. For denne gudsbespottelsen kjenner også de hellige iblant. Det gjør ofte vondt for dem at hele deres gode liv og alle deres gjerninger skal regnes for ingenting.

Ofte har de også slike tanker: De ville be flittigere, tro mer fullkomment og love Gud med gladere hjerte om de så at de var helt rene og uten noen synd. Men det er ikke å ville være et menneske, men en engel eller Gud.

Slik strider synden, som ligger skjult også i de hellige, mot Guds dom. For selv om ånden blir styrt av Ordet og følger det, bekjenner Paulus likevel at han ser «en annen lov» i sine lemmer, «som strider mot loven i mitt sinn, og som tar meg til fange under syndens lov, som er i mine lemmer» (Rom 7,23). Denne stadige striden ser og føler de hellige også i seg selv. Skulle da ikke de som hater og forfølger Guds ord og setter sitt håp og sin lit til sine messer, ordener og gode gjerninger, stride mot en slik dom fra Gud?

128. Derfor har vi som gjerne tar imot denne bekjennelsen, den trøsten og fordelen at vi likevel seirer og ikke skal tape, selv om motstanderne angriper oss. For de strider ikke mot oss som er Ordets tjenere, men mot Herren Jesus Kristus selv. Det er ikke vi som blir stilt for retten, men hans ord, Guds løfter og Guds lov. Derfor skal det til slutt få en god og lykkelig utgang etter disse ordene: «For at du skal være ren når du blir dømt.»

Slik må Herren Kristus også være en kjetter for paven. Ja, Gud selv, vår Herre Jesu Kristi Far, som helt ufortjent har lovet syndenes forlatelse bare for vår Herre Jesu Kristi fortjenestes skyld, må bli dømt, fordømt og spottet av munker og hyklere som vil være rettferdige og

hellige ved sine egne gjerninger og sin egen fortjeneste. For fornuften og verdens visdom fordømmer visdommen i Guds ord.

Likevel skal vi håpe at det til slutt skal få en god og lykkelig utgang, og ikke fortvile om vi blir dømt og angrepet av mange. For til slutt skal Gud i oss og ved sitt ord sikkert overvinne de spotterne som ikke vil erkjenne sitt ugudelige vesen og sin urenhet, men tenker å komme til Herren Kristus ved egen rettferdighet.

129. Denne innbilningen om egen rettferdighet er en stor gudsbespottelse. For det er ikke sagt for ingenting av Herren Kristus: «Sannelig sier jeg dere: Tollere og horkvinner går før dere inn i Guds rike» (Matt 21,31). Fordi de lever i grove synder, kjenner de til slutt sin elendighet, særlig når de kommer i livsfare. Da blir de ydmyket og bekjenner at de er syndere. Men gjerningshelgenene begynner ny krig med Gud hver time; med den strider de mot Gud og forsvarer sin egen rettferdighet.

130. Hvis vi nå var alene og ikke hadde Guds ord med oss og på vår side, måtte vi kanskje gi tapt for djevelens og hyklernes list og verdens raseri og forfølgelse. Men her hører vi vår trøst: Det er Gud som blir dømt i sine ord, ikke vi i våre ord eller gjerninger.

Slik har paven fordømt meg og lyst meg i bann – ikke fordi jeg var et skrøpelig menneske og en arm synder. Mine synder kunne han godt tåle, slik han tåler og finner seg i papistenes skammelige ukyskhet, hor og andre grufulle synder som jeg ikke vil nevne.

Men han fordømmer meg og andre kristne lærere og lyser oss i bann fordi vi lærer Guds ord. Det ordet refser de grufulle syndene, gudsbespottelsen og blindheten i pavedømmet. Det kunne vi ikke gjøre hvis ikke Guds ord hadde sagt og lært oss det.

131. Blir vi derfor skjelt ut og fordømt som kjettere, og blir vår lære regnet for gal og skadelig av de verdensvise og ugudelige hyklerne fordi den refser verdens visdom og menneskenes gjerninger og fortjeneste, som de tenker å forsone Gud med – og reiser det seg av dette trette, strid og forvirring i det verdslige styret og i kirken – så har vi likevel her den trøsten at Gud til slutt skal seire og beholde marken. For det er ikke bare vi som personer, men først og fremst Guds ord som blir refset, angrepet og fordømt. Derfor skal han nok verne og forsvare det mot sine fiender og spottere.

132. Gud gir sitt ord til alle mennesker, for at de skal bli undervist og lært ved det, komme til erkjennelse av sannheten og bli frelst. Men når tyranner og gjerningshelgener ikke vil ta imot det, ja, forfølger og spotter det, lar Gud det likevel ikke bli trampet under føtter lenge. Han snur bladet, styrter Ordets fiender i grunnen og opphøyer sitt ord med all ære. Det ser man gjennom hele Bibelen: Ingen som har forfulgt hans ord, har vært for stor og mektig for ham; han har til slutt styrtet ham.

Denne trøsten, som profeten her gir oss, skal vi alltid ha for øye: Selv om tyranner forfølger oss som driver fram og bekjenner Ordet, og den falske kirken lyser oss i bann, skal Gud likevel beholde rett i sine ord.

133. Vi skal også holde disse ordene fram for våre egne hjerter og samvittigheter: «for at du skal beholde rett i dine ord». For som jeg sa før (§ 127), er det fortsatt en sterk motsigelse og strid mot Gud og hans ord i hjertene våre: Vi vil nødig være syndere og urettferdige, men vil være rettferdige og hellige. Når vi nå kjenner denne striden og kampen, skal vi ikke fortvile av den grunn, som om vi stred mot Gud. Vi skal heller se til at ånden blir bevart ren i oss og tror og bekjenner at vi er arme syndere.

Selv om vi da iblant kjenner slike spottende tanker og ord mot Guds dom, beholder ånden likevel seieren og vinner, slik Gud, som gir oss Ånden, vinner i en slik dom. Men denne seieren må vi forstå slik at den skjer i ånden. For i virkeligheten kjenner vi det stikk motsatte; det ser ut som om Gud og vår ånd sammen ble overvunnet av kjøttet og verden.

134. For vi ser og erfarer at nesten hele verden forbanner oss, mens de som tror Guds ord, bare er en ganske liten flokk. Dernest stormer og raser kjøttet iblant så sterkt mot ånden i oss og i alle hellige at det ser ut som om kjøttet vant over ånden. Likevel skal vi kjempe og stride mandig mot slike farlige tanker og tro at vi er syndere som Gud likevel vil holde og ta imot som sine kjære barn – hvis de bare av hjertet erkjenner og bekjenner at de er syndere og fortapte, og ber om hans nåde og hjelp.

For ved en slik bekjennelse gjør mennesket seg selv til skamme og viser og åpner sine sår, sin sykdom og brist for legen. Av dette kommer den frukten at Gud blir æret og prist, og at han viser deg

sitt guddommelige embete, som tilkommer ham alene: Som den rette legen forbinder og leger han ditt sårede, syke og svake hjerte og din samvittighet.

135. Men de som ikke gjør dette, men selv vil være rettferdige, strider mot sin egen skaper. De vanærer og spotter Gud, vil ikke gi ham rett, men gjør ham til en løgner og klandrer hans dom, som lyder slik: «Alle mennesker er syndere og falske.» De vil likevel ikke være syndere, og slik forfølger de hans nåde og barmhjertighet, som han vil hjelpe oss med. Ja, de støter saligheten og det evige liv fra seg og gjør Gud til Satan.

136. Så avskyelig er den fæle vantroen når mennesket ikke holder seg til Ordet, men slipper det. Denne vantroen kjenner også de gudfryktige og troende sterkt iblant, når de viker fra Ordet og denne bekjennelsen og slipper den. For det hender meg ofte at slike spottende tanker faller meg inn: «Se, hvis det stod i din makt, ville du skape deg en annen Gud, som skulle si slik til deg: Se, du har lært og forkynt så trofast og flittig, du har bedt så alvorlig og bygd Herrens vingård osv.; derfor vil jeg være deg desto mer nådig og barmhjertig og la deg nyte godt av tjenesten din.»

En slik Gud ville vår natur gjerne ha – en som lot seg forsone ved våre gjerninger. Men den Gud som vil være oss nådig og barmhjertig uforskyldt og uten vår fortjeneste, vil den ikke ha. Det bevitner eksempelet til våre motstandere: Ingenting tåler de dårligere enn at vi sier at vi får syndenes forlatelse eller Guds barmhjertighet uten fortjeneste, helt ufortjent, bare ved troen på Kristus.

137. Slik søkte også Israels barn en Gud som skulle se på deres gode gjerninger og ta dem til nåde og være dem nådig for gjerningenes skyld. Men den Gud som refset syndene deres og ville tilgi dem av bare nåde, ville de ikke ha; ja, de forfulgte ham. Nå vil Gud riktignok etter sitt ord lønne våre gjerninger rikelig, men på den måten at vi først erkjenner oss som syndere og håper og setter vår lit til hans barmhjertighet.

138. Slik finnes det to slags mennesker. Noen bekjenner med David at de er syndere, men at Gud alene er rettferdig, sannferdig og hellig. De andre er ugudelige og vantro. Som kjempene i gamle dager (slik dikterne forteller) fører de krig mot Gud og sier: «Ditt ord er ikke sant, vi er ikke blinde. Vi har et lys i oss som vi kjenner Gud ved. Hvis jeg

lyder dette lyset, det vil si fornuften, og gjør og lever etter det, så må du ta meg til nåde.»

Men det er å gjøre Gud til en kjøpmann og si til ham: «Gir du meg, så gir jeg deg igjen; gir jeg deg, så må du gi meg igjen» osv.

139. Dette mener alle lærerne ved universitetene. For man vet hva Scotus sier, nemlig dette: «Kan et menneske elske et mindre gode, kan det også elske det største gode. Nå elsker mennesket skapningen, Guds skaperverk; derfor kan det mye mer elske Gud, sin skaper, over alle ting.» Det er etter min mening en ekte skoleteologisk slutning, som passer godt for en slik mørkets lærer, som han har navnet sitt etter.

Men han ser ikke at når mennesket elsker skapningen, elsker og begjærer det den ikke som en Guds skapning og for dens egen skyld, men for sin egen lyst og nytte. For hvem har vel elsket en jomfru fordi hun var en jomfru, eller sølv og gull fordi det var sølv og gull? Denne kjærligheten er ikke ren; den kommer av ond lyst og begjær og av gjerrighet. Disse lastene smitter den, så den aldri kan være helt og fullkomment ren i dette kjøttet eller dette livet.

Mange andre slike utsagn og meninger finner man hos disse nye lærerne, og de viser hvordan menneskets fornuft setter seg mot Guds ord. (*Utgiverens merknad: Luther spiller på navnet Scotus og det greske ordet* skotos, *«mørke».*)

140. Men her taler vi ikke om den verdslige rettferdigheten: at en mann fører et slikt liv for verden at han er ulastelig for alle og har godt navn og rykte overalt. For selv om en mann er så rettskaffen og rettferdig som noen kan være, står likevel dette ordet fast: «Mot deg alene har jeg syndet og gjort det onde i dine øyne.»

141. Ordet som den latinske oversetteren bruker (*ut vincas*, «for at du skal vinne»), betyr egentlig på hebraisk «for at du skal beholde rett og være ren». Det er som om han ville si: Når du dømmer menneskene og erklærer dem for syndere, følger det straks at du selv blir dømt, anklaget og fordømt. For fornuften kan ikke og vil ikke tåle denne dommen din, og derfor kaller den den kjetteri og djevelens lære. Men hva skjer? De håner og fordømmer deg med sin dom og lære, men du beholder likevel rett og blir stående ren, mens de skal bli funnet urene og løgnere.

142. Dette er den rette forståelsen og meningen av verset. Men noen forklarer det på en annen måte. Og selv om deres utleggelse ikke passer godt med meningen i verset, er den likevel en skjønn og trøsterik lære, som jeg ofte har trøstet meg selv og andre med i anfektelse. Meningen er denne: Når Satan plager og piner samvittigheten med loven – han anklager jo de hellige for Gud dag og natt, som det står i Johannes' Åpenbaring (Åp 12,10) – da er det på tide og høyst nødvendig å holde dette verset fram for ham og si:

«Hva har mine synder med deg å gjøre, du djevel? Jeg har jo ikke syndet mot deg, men mot min Gud. Jeg er ikke din synder; hvilken rett har du da over meg? Har jeg virkelig syndet og begått en virkelig synd som du beskylder og anklager meg for (for Satan pleier iblant å skremme oss med innbilte og oppdiktede synder), så har jeg likevel ikke syndet mot deg, men mot min Gud, som er barmhjertig og nådig. Jeg har ikke syndet mot loven, ikke mot samvittigheten, heller ikke mot noe menneske eller noen engel, men bare mot min Gud.» (*Utgiverens merknad: Luther vil ikke med dette si at noen er fri for å ha syndet mot loven, og han nekter heller ikke at det finnes synder mot samvittigheten; det er klart nok at det skjer synder både mot loven og mot menneskets egen samvittighet. Men vi må merke oss at Luther her taler om de anfektede, og om hvordan de skal styrke og trøste seg mot Satans fristelser når han kaster i ansiktet på dem at de har syndet mot loven og sin samvittighet osv. Da skal de anfektede vende seg bort fra loven og dens trusler, la samvittighetens anklage og dom, ja, alt i verden, fare og holde seg til Gud alene, som er forlikt med oss i Kristus og derfor viser syndere nåde og barmhjertighet. For overfor slike anfektede kan man ikke rose og opphøye Guds nåde nok, og loven må på den andre siden liksom gjøres mindre.*)

143. «Men Gud, min Herre, er ingen djevel, ingen ødelegger, ingen tyrann eller bøddel som du. Du gjør ikke annet enn å skremme oss mennesker og true oss med døden og helvetes ild. Men Gud er barmhjertig mot de syndere som føler sin jammer og ber om hans nåde; mot dem er han god, rettferdig og nådig. Mot en slik Gud har jeg syndet, og ikke mot en tyrann og morder som deg. Derfor har du, tyrann, ingen rett over meg, og heller ingen rett til å tiltale og anklage meg. Men Gud, som er god og nådig, har rett og grunn til å gå mot meg.

Men nettopp han har lovet meg og alle som erkjenner syndene sine, at han vil tilgi oss syndene og vise oss nåde og barmhjertighet i Kristus. Han blir bare vred på dem og truer med å straffe dem som ikke vil erkjenne sin synd og urenhet, og som ikke vil la ham beholde rett i sine ord, der han feller den dom at vi alle er syndere.»

144. Dette er en virkelig skjønn og liflig trøst mot Satans glødende piler, som han vil såre samvittighetene våre med. Likevel er det ikke den rette, enkle forståelsen og meningen av verset, slik jeg har vist ovenfor (§ 138–141).

Men det er dette Satan driver på med når han holder våre synder og vår urenhet fram for oss: Han vil plage og pine samvittigheten vår og slik drive oss til vår egen rettferdighet, så vi skal gjøre oss selv rettferdige. Og det gjør han for at vi skal glemme dette ordet som står her, at Gud alene er rettferdig og hellig. Slik vil han dra oss bort fra å erkjenne vår synd og elendighet og over til vår egen fyllestgjørelse, rettferdighet og gode gjerninger.

145. Denne ulykken (som jeg har sagt i § 142–143) kan man ikke stå imot bedre enn på denne måten: Man våger seg ut på Guds barmhjertighet, setter seg opp mot djevelen og sier: «La meg være i fred, du fæle Satan! Jeg er ikke din skapning. Har jeg syndet, så har jeg jo ikke syndet mot deg, men mot min Gud, som har skapt meg. Han er rettferdig og så rik på barmhjertighet at han ikke sparte sin egen Sønn» osv. (Rom 8,32).

Den som på denne måten bekjenner at han har syndet mot Gud, har en Gud som er ham nådig og barmhjertig. Gud regner ham som rettferdig og tar imot ham, selv om han ennå er en synder, og vil ikke tilregne ham syndene hans, men tilgir ham dem av nåde. For når han ved en slik bekjennelse priser Gud og gir ham den ære at han alene er rettferdig, kan Gud ikke annet enn ære ham igjen, så han også regner ham som rettferdig for Kristi skyld. Men dette gjør bare de troende, som er født på ny; de vantro og ugudelige gir ikke Gud denne æren.

Vers 7: «Se, jeg er født av syndig sæd, og min mor har unnfanget meg i synd.»

Norsk Bibel 88/07: «Se, jeg er født i misgjerning, og min mor har unnfanget meg i synd.» 146. Her lærer profeten oss fint og i riktig rekkefølge om omvendelsen. Først ber han om nåde og barmhjertighet, og

deretter viser han grunnen til at Gud skal være ham barmhjertig. Grunnen, sier han, er at jeg er en synder og kjenner min misgjerning, for at du skal få rett i dine ord og vi bli til skamme. Men han viser også hvordan han er kommet til å kjenne sine synder, nemlig ved Guds ord; for ved Guds ord blir synden åpenbart for oss. Dette har vi hørt til nå. Det som følger, henger slik sammen med det foregående at alt blir bedre forklart ved de ordene som kommer etter. For her begynner han å tale om syndens rot og opphav og vise hvorfor han bekjenner sine synder og ber om Guds barmhjertighet.

147. Grunnen, sier han, er at jeg er født av syndig sæd. Hvordan kunne han tale klarere og tydeligere? Han sier ikke: Jeg kjenner mine synder og ber om nåde fordi jeg har falt i hor og latt Uria drepe. Nei, her tar han med hele den syndige menneskenaturen og gir dette som grunn til bønnen sin: at han er født av syndig sæd. Han taler ikke om noen ytre onde gjerninger han har gjort, men om det stoffet han er formet av.

Han sier: Menneskets sæd, den sæden jeg er avlet av, er helt fordervet av synden. Leiren som potten eller karet er laget av, duger ikke til noe og er fordømt. Hva mer skal jeg bekjenne? Slik er jeg, og slik er alle mennesker. At mennesket blir unnfanget og vokser og tar til i mors liv før vi blir født og blir virkelige mennesker – alt sammen er synd.

148. Men han taler ikke her om synden som skjer i ekteskapet, eller om synden hos far og mor, som om han ville legge skylden på dem. Han taler om seg selv og sier: Se, jeg er født av syndig sæd. Han sier ikke: Min mor syndet da hun unnfanget meg. Han sier heller ikke: Jeg syndet da jeg ble unnfanget. Han taler om sæden alene og sier at den er full av synd.

Meningen er altså denne: Jeg er ikke en synder fordi jeg har falt i hor og latt Uria drepe. Nei, jeg har begått hor og mord fordi jeg er født en synder, ja, unnfanget i synd, og før jeg var ferdig formet til et menneske i mors liv, var det ikke annet enn synd i meg.

Vi er altså ikke syndere fordi vi nå faller i den ene og så i den andre synden. Tvert imot begår vi slike synder fordi vi allerede er syndere. Roten og treet duger ikke, derfor bærer det heller ingen god frukt; av en ond rot kan det ikke vokse annet enn et ondt tre og ond frukt.

149. Men nå kunne noen spørre: Hvorfor har Gud da innstiftet ekteskapet og velsignet det? Hvorfor kaller han barn en velsignelse fra Gud, når sæden som barnet avles og fødes av, er helt fordervet og fordømt? Til det svarer jeg: Gud skylder oss ingen forklaring, men man kan likevel gi denne grunnen: Gud vil ikke la sin skapning forderves og gå til grunne fordi den er fordervet av synden. Skulle man kaste hele legemet og mennesket fordi kjøttet er spedalsk? Skulle Gud la være å gi et menneske som blir født, øyne fordi de etter fallet ikke ser så skarpt som Adams øyne gjorde mens han ennå var i paradiset?

For det er ingen tvil om at de menneskelige lemmenes natur og kraft var langt større og herligere før Adams fall enn nå, etter at synden har fordervet og svekket dem. Men slik Gud ikke har tatt synet og øynene og alle de andre lemmene fra naturen, enda de nå er skrøpelige, slik har han heller ikke tatt fra menneskeslekten evnen til å vokse og formere seg.

150. Men hvordan det nå enn står til med far og mor, er det ikke nødvendig å tale om det her. For alle vet at ekteskapet, som vår Herre Gud selv har innstiftet og velsignet, er en god og gudfryktig stand når man bruker det rett. Likevel kan ingen påstå at foreldrenes kjøtt – farens og morens – av den grunn skulle være uten synd og ufordervet, og at sæden ikke skulle være full både av ond og uren lyst og av forakt og hat mot Gud.

151. Like lite kan man nekte for at det skjer synd når barn blir avlet. For hvor stor forskjell er det i en slik gjerning mellom mennesker og de ufornuftige dyrene, når det ikke er noen gudskjennelse, ingen frykt og ingen tro i den? Det er bare fornuften som lærer oss at denne hustruen er min og den andre din, og det er ond lyst som driver oss til å avle barn.

Men Herren Gud tåler og bærer over med en slik syndig barneavling. Han vil ikke ødelegge sin skapning for en slik feil, men ser gjennom fingrene og later som han ikke ser denne naturlige feilen – slik han også tåler og bærer over med mange andre feil i det verdslige styret og ellers i hele livet vårt.

152. Alle må jo innrømme at det er mange slags feil i det verdslige styrets vedtekter, lover og forordninger. Hvor finnes det vel et styre der det ikke ofte skjer urett, selv om man ordner og utfører alt med

den største flid? Det vitner også ordtaket om: Den strengeste rett er den største urett (*summum ius*, *summa iniuria*).

Feilen og mangelen ligger ikke bare hos folk; også forordningene og lovene har sine mangler og feil, selv om de er svært rettferdige. Derfor trengs det en vis og forstandig fyrste som vet å forklare og bruke dem rett etter hvordan hver sak ligger an. Likevel tåler og bærer Gud over med slike feil, så styre, forordninger og samfunnsorden kan bestå, barn kan avles og oppdras og hver og en kan drive handel og vandel og så videre.

153. Den som ikke ville tåle noen feil i styre og samfunn, men ville avskaffe dem alle, ville bringe hele det verdslige styret i uorden og velte det over ende. Derfor er de store narrer som straks de kommer i embete eller ved fyrsters og herrers hoff, farer til og vil rette på alt og ha alt etter snoren, så det ikke skal være noen feil. Men de skaper bare uorden og forvirring. Hvorfor forbyr og retter de da ikke på den vakre ordningen å avle barn, som jo ikke kan skje uten feil og mangel?

En vis fyrste skal heller legge vinn på å bevare fred og enighet enn å rette og mestre lovene og alle ting. For nettopp de som gjør dette og lar andre og mer nødvendige ting fare, bekymrer seg om småting og forsømmer det som er viktigere.

154. Men vi ser at Gud handler annerledes med sine saker. Selv om han ser mye feil og mangel i ekteskapet, bryter han det ikke i stykker for slike feils skyld. Han forbyr heller ikke foreldre å avle barn, men tåler og bærer heller over med mangelen enn å oppheve og avskaffe sin skapning og ordning.

Slik skulle også en forstandig jurist og fyrste først og fremst passe på at den alminnelige fred og enighet, barneoppdragelsen og alt annet som hører til hjemmet og samfunnsstyret, kan holdes ved like. Skjer det av og til noen feil og mangler, bør man heller bære over med dem og se gjennom fingrene enn å bryte den alminnelige freden og enigheten for deres skyld.

155. Derfor skal man verken forkaste ekteskapet eller andre gode stender og ordninger for noen feil og mangler som av og til kan forekomme i dem. Man skal heller se på hva hver stand er innstiftet og forordnet til: ekteskapet til at barn kan avles og oppdras, det verdslige styret til at den alminnelige fred og enighet kan holdes ved like. Er det da noen mangel eller feil ved lovene eller fyrstene i et styre, må man

bære seg slik at det man gjør, tjener den alminnelige fred og enighet mer enn å utrydde manglene.

Slik også i ekteskapet: Er det noen mangel og feil ved mannen eller hustruen, skal man tåle og bære dem for den velsignelsens og gavens skyld som Gud gir ektefolk, at de blir fruktbare og så videre. Den gaven må man sette høyere enn å avskaffe og forkaste far og mor og ekteskapet. Dette har jeg også villet si her i forbifarten. Nå vender jeg tilbake til saken.

156. Dette verset i salmen lærer oss altså hva som er syndens årsak og opphav, og hvorfor vi er syndere. Profeten bekjenner åpent at han er syndig i seg selv, ikke for sine foreldres skyld, og at han var det allerede i mors liv, før han var blitt et ferdig menneske. Hans mor har altså båret ham som en synder i sitt liv før han ble født.

Det samme skal man forstå om alle andre mennesker som blir født nå, som allerede er født, og som skal bli født til verden, unntatt vår Herre Kristus. Han er unnfanget uten synd ved Den Hellige Ånd, født av Maria og så videre.

At døperen Johannes og noen andre ble helliget i mors liv, betyr ikke at de ikke først var unnfanget i synd. Slik er jo kjøttet fremdeles skrøpelig hos gamle folk, selv om de er helliget ved troen og Den Hellige Ånd.

157. Denne læren om arvesynden er en av de viktigste trosartiklene, og den menneskelige naturen vet ingenting om den. Den læres, som alle de andre, av Guds lov og løfte. Blant alle apostlene er det Paulus som framfor de andre har lært og drøftet denne artikkelen grundig og med stort alvor. Kanskje gikk de andre apostlene forbi den fordi fedrene hadde overlevert denne læren til etterkommerne, så den ble arvet og stadig ført videre fra barn til barn.

Også Moses taler om denne artikkelen i sin bønn: «Du har satt våre misgjerninger for ditt åsyn, vår skjulte synd i ditt åsyns lys» (Sal 90,8). Der viser han klart at vi er under Guds vrede og døden. Denne vreden blir så mye større og hardere for oss som vet om den – de ryggesløse bryr seg ikke om det – fordi våre synder er kjent for Gud og står for hans åsyn.

158. Men grunnen til denne synden og Guds vrede er at kjøttet vårt er helt fordervet ved Adams fall i paradiset. Det kan ikke rett frykte,

elske eller stole på Herren Gud; det søker bare sitt eget og har ingen ren kjærlighet til nesten.

159. Denne læren er, som jeg har sagt, blitt arvet fra barn til barn og flittig drevet. Men Moses og David har også behandlet den grundig skriftlig, ikke bare muntlig slik de andre gjorde, og etter dem den hellige Paulus. Denne visdommen har de uten tvil fått av det første budet og av løftet om Kristus som ble gitt Adam og Abraham. For av løftet følger det åpenbart: Når velsignelsen blir lovet, må den menneskelige naturen visselig være under forbannelsen og under djevelens rike og makt, der det bare er mørke, hat mot Gud, mistillit og så videre.

160. Derfor inneholder dette verset grunnen til at vi alle skal erkjenne at vi er syndere og at alle våre krefter er fordømmelige for Gud, men at han alene er rettferdig. Den rette forståelsen av artikkelen om arvesynden er svært nødvendig i den kristne kirke, og verken paven eller tyrken vet eller tror noe om den. Det kan jeg bevitne med mitt eget eksempel: Jeg kjente ikke denne læren, langt mindre forsto jeg den, enda jeg allerede i mange år hadde vært doktor i Den hellige skrift.

De lærte og disputerte riktignok om arvesynden, men de sa at den var vasket og tatt bort i dåpen. Og utenom dåpen, sa de, fantes det fremdeles et lys i den menneskelige naturen, nemlig fornuften; gjorde og levde man etter dette lyset, ga Gud ufeilbarlig sin nåde. Ja, de lærte enda mer: De naturlige kreftene var blitt uavkortet og ufordervet til og med hos djevelen; det eneste han hadde mistet, var Guds nåde.

161. Men hvem ser ikke at slike drømmer og menneskelige, ja, hedenske tanker går rett mot Skriften, når de sier at fornuften og de naturlige kreftene ennå er hele og ufordervet? Den hellige skrift sier jo stikk motsatt: Den menneskelige naturen er helt fordervet av synden. Av de to må det ene være falskt og galt, og Skriften kan ikke brytes eller ta feil.

Viljen er riktignok i seg selv Guds naturlige skapning. Men sofistene disputerer ikke bare om viljen i seg selv; de sier at mennesket av naturen har en rett fornuft og en god vilje til å la det onde og gjøre det gode. Der tar de feil. At viljen blir værende, er naturlig nok tilfellet også hos djevelen og kjetterne. Men denne viljen er ikke god, og forstanden blir heller ikke rett eller opplyst; den er formørket og

fordervet, så verken forstanden eller viljen kan, vil, forstår eller gjør det som er godt.

Vil man tale rett om de naturlige kreftene i oss på denne salmens og Den Hellige Ånds måte, må vi derfor kalle det våre naturlige krefter at vi er underlagt synden og døden og verken vil, forstår eller begjærer noe godt, men bare det onde. For denne forståelsen stemmer med verset i salmen og kan bevises og stadfestes ut fra det.

162. Dette må nå være nok om erkjennelsen av arvesynden. Den er medfødt i oss, og likevel skjult for hele verden. Den blir ikke åpenbart ved menneskelig kraft, fornuft eller tanker; tvert imot blir den skjult, unnskyldt og forsvart, fordi alle vil være rettferdige og ingen vil være synder.

Uten Guds ord kan vi derfor ikke ha noen grunn eller sikker undervisning om denne artikkelen. Det er bare dette ordet som åpenbarer og viser oss hvor uren og mangelfull vår natur er. Så vil vi da tro Guds ord og bekjenne at det står slik til med vår natur som Ordet sier – selv om hele naturen sier imot. Den kan heller ikke annet når den ikke tror Guds ord og ikke vil være syndig og fordervet.

163. Dette er den aller vanskeligste læren i denne salmen, ja, i hele Den hellige skrift. Uten den er det umulig å forstå Skriften rett. Det vitner våre nye læreres og sofisters drømmer og narraktige lærdommer om.

Vers 8: «Se, du har lyst til sannhet som ligger i det skjulte, og du lar meg forstå visdom i det lønnlige.»

Norsk Bibel 88/07: «Se, du har lyst til sannhet i det innerste av hjertet! Så lær meg da visdom i hjertets dyp.» 164. Til nå har vi hørt summen av den kristne lære: Vi skal vite at vi stikker i synd til opp over ørene, ja, at det er synd i oss allerede når vi blir unnfanget, formet og dannet i mors liv. De som på denne måten erkjenner sin urenhet og sitt syndige vesen og bare stoler på Guds barmhjertighet, får nåde – men ikke av noen annen grunn enn at Gud har lovet nåde til dem som håper og stoler på ham. For ved en slik erkjennelse blir Gud priset og æret. Nå har han behandlet og fullført denne læren. Derfor begynner han her

å gjendrive læren og talen til dem som setter seg opp mot denne læren og påbyr å lære og gjøre det motsatte.

165. Men her må vi igjen merke oss det jeg også har minnet om tidligere (§ 1 ff.): Profeten taler ikke om Gud bare betraktet i seg selv, men om Israels barns Gud. Denne Gud hadde åpenbart seg og gitt seg til kjenne for folket ved sitt visse ord, ved visse under og på et bestemt sted, og hans løfter, gitt til fedrene, var der.

Han er ikke en uviss gud som er nå her, nå der, slik tyrkerne dyrker sin gud. Han er en Gud som har åpenbart seg selv på et bestemt sted, tegnet seg ved sitt ord og ved visse tegn og under og stadfestet det likesom med segl, brev og signet.

Slik kan man sikkert kjenne og gripe ham, og ikke famle nå etter den ene, så etter en annen gud, uten å vite hvem som er den rette Gud og hvordan han skal æres. Det var det jødene gjorde: De forlot templet og Guds ord, som Gud jo hadde bundet dem til, og bygde seg offerhauger og lunder på alle høyder og under hvert grønt tre – og ville likevel tjene den rette Gud med det.

166. Om en slik uviss gud taler ikke David her, og det skal vi merke oss vel. Han taler om den rette, sanne Gud, som hadde åpenbart seg ved sitt eget ord og løfte og ved mange ytre tegn og under. Denne sanne Gud omfatter også Kristus. For, som sagt, David taler ikke om Gud bare betraktet i seg selv, slik alle mennesker gjør som ikke retter seg etter Guds ord. Han taler om Gud Fader, som ved sin Sønn Jesus Kristus skulle forløse verden, slik han hadde lovet fedrene, når tidens fylde kom.

Derfor er det stor forskjell på David når han taler med Gud, og på tyrkere, jøder og papister når de taler med Gud. For de taler og handler med en Gud som ikke er fattet i noe bestemt ord og løfte.

De mener å ære Gud med en gudstjeneste som de finner på selv uten Guds ord og befaling, og de holder seg ikke fast til de ytre tegnene som Gud har åpenbart seg ved i Kristus. Slik mister man Herren Kristus. Dette gjentar jeg så ofte for at vi ikke skal miste Herren Kristus ved altfor mye menneskelig hellighet. For utenom den Gud som er vår Herre Jesu Kristi Far, skal man ikke ære eller søke noen annen gud.

167. Derfor begynner profeten her å gjendrive det noen kunne holde fram mot ham, om de sa: Du feller en hard dom over alle mennesker, at de alle er syndere og fordømt, unntatt Kristus, Guds Sønn

alene. Det finnes da mange fromme og hellige folk som lever et godt og hellig liv og dessuten er ulastelige for alle. Skal da også de være syndere for deg? Er du alene klok?

168. Slik holder også våre motstandere det samme fram mot oss nå for tiden og sier: Er dere alene den kristne kirke? Er det bare dere som forstår Skriften rett? Skal ingen andre være kirken enn dere? For all strid og trette nå for tiden dreier seg om navnet «den kristne kirke». Det innebærer nemlig at den som er kirken, har makt til å avgjøre den kristne religions saker – å dømme og granske dem – og i dem ligger vår frelse, salighet og det evige liv.

Derfor kjemper og strides våre motstandere, papistene, så hardt om kirkens navn og tittel. De vil ikke tåle at man viser dem at de har fart vill og forført verden med falsk og ugudelig lære. Og selv om de ikke kan nekte for noen åpenbare misbruk som har sneket seg inn hos dem, vil de likevel med makt beholde navnet og tittelen «den kristne kirke».

169. Slik vil også tyrkerne være den rette kirke og ha æren for at de dyrker og tilber den eneste rette Gud. Det samme gjør jødene fremdeles i dag, og særlig papistene. De tenker slett ikke på å gi slipp på kirkens navn og tittel, men vil forsvare og beholde dem med bann og sverd.

De holder sin gudstjeneste fram mot oss og roser seg – slik Paulus sier om jødene – av at de har nidkjærhet for Gud, at de våker mye, gir almisser, ber, fører et hardt og strengt liv og gjør mange slags gode gjerninger. Skal ikke det, sier de, være hellige og gode gjerninger? Vil du da gjøre oss alle til syndere og legge oss under den evige fordømmelse?

170. På dette spørsmålet svarer troen og Den Hellige Ånd i dette verset slik: Slike gudstjenester og selvvalgte gjerninger er funnet på og diktet opp av verdens visdom og ikke av Guds visdom. Derfor står dette alminnelige ordet ved lag likevel: Alle mennesker er syndere. For verden holder det for hellighet når en tar på seg en munkekappe eller hårskjorte og lever hardt og strengt med mat og drikke, eller når en kryper inn i et kloster eller en krok, unndrar seg all omgang med andre og der finner på og driver med noe sært og underlig som skiller ham fra andre folk.

En slik falsk og oppdiktet hellighet kan verden og den menneskelige fornuften fatte og forstå, og den holder det for en kostelig gjerning og en gudstjeneste som behager Gud. Derfor blir folk mye før og lettere grepet av slikt hykleri og falsk hellighet enn av Guds ord, og de er ivrigere og mer andektige i å henge ved det enn ved det kjære Guds ord. For i verdens øyne er ingenting hellig uten at det er sært, underlig og uvanlig for andre folk. Derav kommer de geistliges kyskhet, alle klostrene, de mange slags ordener, den særegne klesdrakten og maten og hva det nå er av slikt narreri.

171. Men dette skjer ikke bare hos oss kristne. Det skjedde også før blant jødene, og det skjer fremdeles i dag hos tyrkerne. De finner på og holder mange sære og underlige gjerninger og gudstjenester bare for at deres egne skal holde og akte dem for hellige folk. Men vi trenger ikke ta eksempel fra tyrkerne. Ta bare en av våre munker med hans hellighet og gjerninger, og tenk nøye over hva han holder på med og driver med. Da skal og må du – så sant du har lært hva den rette kristne hellighet er – undre deg over hans narraktige hellighet og le av den.

Likevel roser og priser våre motstandere den høylig, ja, for dens skyld flykter og skyr de ekteskapet og alle verdslige embeter, som om de skulle hindre dem i helligheten.

Det er disse som ikke vil tåle det når de hører at alle mennesker er syndere, men skryter av sitt strenge liv, sine gode gjerninger og sin store hellighet. «Hva mener du?» sier de. «Vil du fordømme oss alle og overgi oss til djevelen?» Da sier profeten: Ja, jeg fordømmer dere alle, med all deres visdom, rettferdighet og hellighet. Grunnen er at Gud er en Gud som har lyst til sannhet som ligger i det skjulte, og ikke har lyst til løgn, hykleri og falsk hellighet.

172. Derfor forkaster og fordømmer ordet «sannhet» all gudstjeneste, alle gode gjerninger og all rettferdighet hos tyrkere, jøder eller papister som blir foretatt, innrettet og holdt uten, ja, mot Guds ord. All slik rettferdighet og oppdiktet hellighet gir profeten her et skammelig navn – løgn. Den har Gud ikke bare ingen lyst til; han er så fiendtlig mot den at han avskyr den.

173. For ordet «sannhet» skal ikke bare forstås om talen og ordene våre. Det gjelder hele livet vårt: Alt vi taler, tenker, gjør og lever, ja, alt som er hos oss og i oss, skal være sikkert og sant, så ikke bare verden, men heller ikke vi selv blir bedratt.

174. Også verden har sin sannhet, som skal holdes i ord, gjerninger og hele livet. Men det er en sannhet som det fremdeles henger mye feil og mangel ved. Pomponius Atticus, Aristides, Sokrates og andre slike var fine, sannferdige og oppriktige mennesker, uten falskhet og svik. Slik har det også vært mange rettskafne og vennlige ektemenn som standhaftig og ukrenket har holdt sin hustru troskapen og ekteskapets plikt. Slik finner man også av og til rettskafne og sannferdige kjøpmenn. Gud vil at man skal holde denne verdslige sannheten, og vi ser nesten hver dag at Gud ikke lar den gå ustraffet som gjør og handler mot den.

175. Men denne sannheten er, som sagt, likevel ikke ren eller uten feil. Dømmer man den etter Guds dom, henger det fremdeles mange laster og lyter ved den.

Derfor krever profeten en mye større sannhet enn verdens sannhet når han sier: «Du har lyst til sannhet som ligger i det skjulte.» Det er som om han ville si: Den verdslige sannheten kan man holde, og mennesker kan forstå den. For dens skyld ble Pomponius, Aristides og slike holdt i stor aktelse og ære av sitt folk, og slike folk er også all ære verdt; for det er bare få av dem, mens det er en stor flokk av dem som farer med løgn, falskhet og svik.

Denne verdslige sannheten kan hvem som helst forstå. Men den sannheten Gud har lyst til, kan man ikke se eller forstå, for den ligger i det skjulte.

176. Derfor: Selv om Muhammed hadde vært rettskaffen og sannferdig etter verdens mål, var han likevel en løgner for Gud. Slik også med meg. Jeg ville være munk med fullt alvor og i sannhet, uten all falskhet. Jeg må ofte stille meg selv fram som eksempel, slik også Paulus skriver om seg selv at han hadde vært fariseer og «i rettferdighet etter loven ulastelig» (Fil 3,5–6).

Likevel var jeg en løgner for Gud på grunn av det hykleriet og den oppdiktede gudsdyrkelsen som jeg ikke så. For den lå skjult under hellighetens skinn – slik også sannheten ligger i det skjulte – til denne skjulte sannheten ble vist og åpenbart for meg ved Ordet.

177. Om slike taler profeten her når han sier: «Du har lyst til sannhet som ligger i det skjulte.» Det er som om han ville si: Disse falske hellige brisker seg med sin nidkjærhet for Guds lov, som om de var helt ulastelige, og mener at du, Herre, har stor lyst og behag i dem. Heller

enn å la seg vende bort fra sin rettferdighet ville de la seg drepe, og de mener at Gud har svært stort behag i deres gjerninger og hellighet.

Men nettopp dem er du hjertelig fiendtlig mot, og dem hater du. For du har bare lyst til sannhet som ligger i det skjulte. Disse hovmodige og falske helgenene som brisker seg med sin egen oppdiktede hellighet og gudsdyrkelse, elsker du ikke, og dem har du ingen lyst til.

178. Slik gjendriver David det motstanderne kunne holde fram mot ham, og samtidig gir han oss troende en virkelig skjønn trøst. Vi har – Gud være lovet! – Guds sannhet og erkjenner at vi er syndere og at Gud alene er rettferdig.

Likevel kan vi ikke så fullt og fast tro at Gud har lyst til oss og er oss nådig, som hyklerne mener og storlig roser seg av at de har en nådig Gud – de som setter sin lit til løgn. Ja, når vi ser hvor hardnakket de mange ugudelige stoler på sin egen rettferdighet og hvor sorgløst de roser seg av Guds nåde, blir vi ofte motløse.

Men vi skulle bære oss slik at vi foraktet deres stolthet, glede og hovmod og tenkte at de bare er urenhet og vederstyggelighet for Guds åsyn. For Gud hater alt bare ytre skinn, både i lære og liv.

179. Derfor er hyklernes hellighet ikke annet enn vederstyggelighet, og deres sannhet ikke annet enn løgn for Gud. Men de som kjenner sin skrøpelighet og erkjenner sine synder, står i sannheten for Gud. Hvorfor frykter de da? Hvorfor er de ikke frimodige, når de her hører at Gud har lyst til sannhet som ligger i det skjulte?

Det går altså galt og bakvendt for seg på begge sider. De falske hellige mener at Gud elsker dem, enda han hater dem som en fiende. Men de som har sannheten kjær, tror og bekjenner det Guds ord har lært dem – at de er syndere fra den stund de ble unnfanget, og at Gud alene er rettferdig – de tviler likevel på Guds nåde og kjærlighet til dem og frykter for hans vrede. Grunnen er at den menneskelige naturen ikke kan tenke annet, når den ser sine synder, enn at Gud hater syndere. Dette er nå vår visdom.

180. Men David lærer oss en annen, nemlig en guddommelig visdom: Gud vil ikke støte bort de sannferdige synderne som virkelig erkjenner og kjenner sine synder, men han har lyst til dem. Og omvendt: De som setter seg mot denne bekjennelsen og ikke vil være syndere, er løgnere som Gud hater. For hvorfor skulle en synder fryk-

te, når Gud har sendt sin enbårne Sønn til verden for å frelse syndere og gjøre fyllest for deres synder?

181. Gud vil altså ikke gå i rette med oss om vi er fromme eller rettferdige, men han krever av oss at vi erkjenner at vi er syndere. Denne erkjennelsen er sannheten – ikke en verdslig eller filosofisk sannhet som fornuften hører og ser, men en åndelig og skjult sannhet som bare Ånden hører og ser. Derfor har Gud også lyst til en slik sannhet.

Derimot hater han alt som ikke står i denne sannheten, slik David sier: «For du er ikke en Gud som har behag i urett. Den som er ond, får ikke bo hos deg» (Sal 5,5).

Når fariseeren i evangeliet farer fram og priser sin faste og sine gode gjerninger høyt og mener at han har en nådig Gud for slike gjerningers skyld, tar han derfor svært feil og blir bedratt (Luk 18,11 ff.). For Gud har lyst til sannhet som ligger i det skjulte. Om du da har den verdslige sannheten og rettferdigheten, men ikke denne sannheten som ligger i det skjulte, er Gud visselig vred på deg og hater deg.

«Du lar meg forstå visdom i det lønnlige»

182. Her taler han om nettopp det samme som han har talt om før; for sannhet og visdom er ett og det samme. Også Paulus bruker disse ordene i samme betydning når han sier: «For Guds vrede åpenbares fra himmelen over all ugudelighet og urettferdighet hos mennesker som holder sannheten nede i urettferdighet» (Rom 1,18). Og: «Som et mysterium taler vi Guds visdom, den skjulte» (1 Kor 2,7). Det er den visdommen som ikke noe menneske noen gang har kjent, og som den menneskelige naturen ikke kan ta imot eller forstå.

Det sier også Herren Kristus: «Jeg priser deg, Far, himmelens og jordens herre, fordi du har skjult dette for vise og forstandige, men åpenbart det for umyndige» (Matt 11,25). Han sier ikke at det er en visdom som er skjult for dårer og enfoldige, men for de vise og mektige i verden, så de ikke kan forstå noe av den rette visdom.

183. Derfor ser man tydelig hvorfor han kaller det en skjult sannhet og visdom, og det lærer erfaringen oss også. For hvorfor forfølger fyrstene i verden, paven, biskopene og kardinalene vårt evangelium, om ikke fordi det er en skjult lære for dem, som de ikke kan se eller tåle? Slik kunne heller ikke jødene tåle eller se glansen som strålte fra Moses' ansikt.

Så kaster de seg over Skriften med sine formørkede øyne og tildekkede ansikt. De plukker ut og samler noen stykker som de ikke forstår, og mener å forsvare og kjempe for sin vrange lære med dem. Det gjelder for eksempel ordet «Ettergi, så skal dere bli ettergitt» (Luk 6,37), eller ordet hos Jesus Sirak: «Gud skapte mennesket i begynnelsen og overlot det til dets egen vilje. Vil du, så kan du holde budene» og så videre (Sir 15,14–15). Slike og lignende ord, som de ikke forstår, driver de hardt fram mot oss. De vrir og tolker dem galt og gjør på den måten sin dårskap kjent for hele verden.

184. Dette er altså sannheten og visdommen: at jeg kjenner Gud og meg selv rett, og at Gud har lovet meg at han vil forløse alle mennesker og forbarme seg over dem som av hjertet erkjenner og kjenner sine synder. Det finnes ingen annen trøst eller hjelp enn at vi sier med profeten her: «Mot deg alene har jeg syndet, det som er ondt i dine øyne, har jeg gjort. Se, jeg er født av syndig sæd» og så videre. Det vil si: Uten at vi holder fast at både fornuft og vilje og alt som er i oss, er ondt og fordømmelig, kan vi ikke få syndenes forlatelse.

Denne visdommen og sannheten ligger i det skjulte. For selv om man lærer den, tror man den likevel ikke, og verden forstår den heller ikke. Ja, vi strider ofte selv mot den og kan ikke helt legge av tilliten til våre gjerninger. Vi mener at selv om vi ofte farer vill og faller, farer vi likevel ikke vill og synder for Gud i alle ting.

185. Noen mener at de er ulastelige når de holder ekteskapet rent og ubesmittet; andre når de handler rett og oppriktig med alle, uten svik og falskhet i handel og vandel. Tyrken må nok tvile på om hans religion er den rette eller ikke. Likevel mener han ikke at Gud er en så streng dommer at han skulle la alle andre folk gå til grunne og bli fordømt og bare la oss kristne tro rett og gjøre oss salige – særlig fordi tyrkerne fører et ganske strengt liv når det gjelder den ytre vandelen.

Slike og lignende lærer som taler om ytre sannhet – om hvordan man skal leve og være rettskaffen og rettferdig for verden – blir sagt og tenkt i god mening og med rette. Men det er en sannhet bare i det åpenbare, en som er tydelig og faller i øynene; i det skjulte er det hykleri og løgn.

186. For Gud tåler og bærer over med, ja, han befaler også at vi skal ha denne verdslige sannheten. Det vil si: Vi skal være rettskafne og ulastelige for verden. For dens skyld gir han oss også alle slags

timelige goder, så den alminnelige fred kan holdes ved like ved denne sannheten. Uten en slik sannhet kunne menneskelivet ikke bestå.

Likevel hjelper en slik verdslig sannhet og rettferdighet oss ingenting for Guds dom. Der må den sannheten og visdommen som ligger i det skjulte, være til stede: at vi av hjertet erkjenner at vi er syndere, og likevel kan reise oss opp igjen og trøste oss med nådens ord.

Særlig gjelder det når vi blir forferdet over synden og døden, når den onde samvittigheten anklager oss og Satans glødende piler sårer hjertet vårt. Da kan vi si: Du har lyst til sannhet som ligger i det skjulte – det vil si: Du har lyst til dem som bekjenner sine synder rett og tror ditt ord og dine løfter om at du vil vise dem barmhjertighet.

187. Men denne visdommen og sannheten ligger også delvis så skjult at de troendes hjerter ikke kan trøste seg nok og tro, når de kjenner sine synder, at Gud har lyst til dem når de bekjenner sine synder. Da stemmer vår samvittighet, enda den tror, overens med verdens dom: at denne visdommen ikke bare er svært skjult og ufattelig på verdens side, men også på vår. For om fornuften ikke også i de troende sto denne visdommen imot og holdt det motsatte fram for seg, kunne vi allerede i dette livet ha vårt paradis og være fulle av glede, uten noen bekymring og hjertesorg.

Men kjøtt blir kjøtt, også i de hellige. Det står Guds ord og Ånd imot og føler at Gud ikke bare ikke hører syndere, men også hater dem. Men det er kjøttets visdom, som jeg nå ofte har sagt, og den strider mot denne Åndens skjulte visdom.

188. Derfor vil han med disse ordene gjendrive verdens sannhet, som kunne bli satt opp mot hans sannhet. Han sier: Verdens sannhet og visdom er åpenbar og kjent for alle og har et vakkert og herlig skinn, men for Gud gjelder den ingenting. Ja, den er bare løgn og dårskap, særlig når man håper og stoler på den.

Den eneste rette, men skjulte sannheten er at man bekjenner at Gud alene er from og rettferdig og vi alle er syndere, og at Gud ikke vil forkaste de syndere som bekjenner og kjenner sine synder og sin elendighet og tar sin tilflukt til hans barmhjertighet. Det hadde de nok fortjent, men han vil av nåde og ufortjent gjøre dem salige.

Alt det man lærer, tror, gjør eller lever utenom denne sannheten, som om man skulle nå det evige liv ved det, eller som om det skulle

tjene oss til det, er fordømmelig. For Gud har bare lyst til denne skjulte og hemmelige sannheten og visdommen.

189. Dette verset må nemlig forstås slik: Vår visdom er ikke uviss, men den aller sikreste, og likevel er den hemmelig og skjult. Denne verdens visdom og fornuft kan ikke kjenne den, uten at Den Hellige Ånd først opplyser den. Holder man denne visdommen opp mot verdens visdom og sammenligner dem, ser man at verdens visdom er helt uviss og ustadig og blir drevet hit og dit som havet og vinden. For hva er sikkert og fast i verden? Men vår visdom er fast fordi den er grunnet og bygget utenfor verden, på Gud og hans ord.

190. Men her må jeg også si at David legger fram den andre delen av dette verset som en liten bønn. Derav kommer dette spørsmålet: Hvorfor ber David om denne skjulte visdommen og lengter etter den, når han allerede har den?

For den som kan synge og be slik: «Mot deg alene har jeg syndet, det som er ondt i dine øyne, har jeg gjort – for at du skal være rettferdig når du taler» og så videre, må jo allerede ha og kjenne denne skjulte visdommen. Han må kjenne den ikke bare så langt det trengs for å erkjenne synden, men også så langt det trengs for å kjenne Guds nåde og barmhjertighet; ellers måtte han fortvile. Hvorfor ber han da om den og lengter etter den? Hvorfor sier han: Du skal la meg forstå den hemmelige visdommen, når han allerede har den og kjenner den?

191. Til det svarer jeg: Et gudfryktig og troende menneske kjenner alltid mer til synd enn til nåde, mer til vrede enn til Guds barmhjertighet. Den ugudelige derimot ser og kjenner ingen Guds vrede, men lever fritt og sorgløst, som om det ikke fantes noen vrede og ingen Gud som i sin tid skulle straffe synden. Dette skjer aller mest hos dem som gir seg ut for å ha en særlig stor hellighet og fromhet – slik barfotmunkene på en skammelig måte roser seg av at deres regel og orden i alle ting ligner Herren Kristi liv. Fordi de lever så sorgløst, ber de ikke med alvor.

Men jo mer et gudfryktig menneske kjenner sin skrøpelighet og synd, desto flittigere roper det og ber til Gud. For med denne visdommen følger det alltid en alvorlig og vedvarende bønn og sukk til Gud. Siden følelsen av synd og redselen for den ikke opphører, opphører heller ikke vår bønn og vårt sukk til Gud. I den bønnen ber vi om denne fullkomne visdommen og sannheten.

192. Denne bønnen består ikke i å bruke mange og overflødige ord. Den er en alvorlig lengsel og streben mot kjøttets kamp som vi merker i oss: Slik vi kjenner stor redsel i oss på grunn av synden, må vi også kjenne og merke like stor nåde og Den Hellige Ånds trøst mot synden. Derfor knytter også profeten Sakarja nådens og bønnens Ånd sammen når han sier: «Over Davids hus og over Jerusalems innbyggere vil jeg utgyte nådens og bønnens Ånd» (Sak 12,10).

For de gudfryktige og troende ber som syndere – og syndere er de jo også. Men fordi de har sannheten, det vil si kjenner seg selv som syndere og Gud som rettferdig, har Gud lyst til dem og er dem nådig. Men fordi følelsen av Guds nåde ennå er svak og liten hos de troende på grunn av kjøttet, ber de likevel om syndenes forlatelse, selv om de har den. De sorgløse synderne derimot sier som fariseeren hos Lukas: «Gud, jeg takker deg fordi jeg ikke er som andre mennesker» (Luk 18,11).

193. Dette er grunnen til at de gudfryktige ber om nåde, de som allerede har fått nåde. De har nå smakt og forstått noe av denne læren og trøsten, og denne smaken gjør dem enda tørstere. For når hjertet har fått Åndens førstegrøde, lar det seg ikke mette med den, men vil gjerne ha Åndens fullkommenhet. Slik sier Paulus: «Ikke så at jeg alt har nådd dette eller allerede er fullkommen. Men jeg jager etter det for å kunne gripe det, fordi jeg selv er grepet av Kristus Jesus» (Fil 3,12).

194. Slik gjør også David her, som om han ville si: Jeg vet at du har lyst til sannheten, den som du har begynt i meg. Derfor, kjære Herre, gi meg nåde til å gripe den sikrere og fastere og ikke tvile på din nåde. For han bekjenner ondskapen i vårt kjøtt: Selv om verden ikke bedrøvet oss og gikk løs på oss, har vi likevel i oss selv denne stadige striden at vi strider mot denne sannheten og visdommen, og kjøttet vårt vil verken tro eller ta imot det vi sier og lærer.

Tredje del (vers 9–14)

Vers 9: «Rens meg fra synd med isop så jeg blir ren! Vask meg så jeg blir hvitere enn snø!»

195. Hittil har profeten forkastet og fordømt all rettferdighet, all visdom og sannhet. Bare én ting har han løftet opp over alle andre slags rettferdighet og sannhet: den sannheten som ligger i det skjulte, som bekjenner syndene og håper på Guds barmhjertighet – den barmhjertigheten som Gud gjør syndere rettferdige ved. Det samme skriver evangelisten Johannes: «Men alle dem som tok imot ham, dem ga han rett til å bli Guds barn, de som tror på hans navn. De er ikke født av blod, heller ikke av kjøds vilje, heller ikke av manns vilje, men av Gud» (Joh 1,12–13).

Her forkaster og fordømmer Johannes alt det som fornuften, «manns vilje» – det vil si alle mennesker av naturen og med alle sine krefter – kan gjøre og makte uten hjelp fra Den Hellige Ånd. Han sier at menneskene ikke kan bli hjulpet ut av djevelens makt på noen annen måte enn at de tror på Herren Kristus; ved den troen blir de Guds barn.

Slik har profeten hittil forkastet all hellighet og rettferdighet i sin alminnelighet. Men nå forkaster han særskilt lovens og Moses' rettferdighet og hellighet. Han sier at stenkingen i Moseloven ikke er noe, og at Moses med sin stenking ikke gjør menneskene hellige. Til det trengs det en herligere og mer kostbar stenking og avvaskning.

196. Moseloven hadde mange forskjellige slags stenkinger med isop og ull, slik det står i 2 Mos 24,8 – for eksempel da Moses stenket tabernaklet og alle karene som ble brukt ved gudstjenesten, med blod (Hebr 9,21). Det ble gjort for at tabernaklet og alle redskapene for

gudstjenesten, som var innviet, ikke igjen skulle vanhelliges og tas i bruk til noe alminnelig.

Men det ble også gjort for at folket skulle vite at alt i tabernaklet var hellig og innviet. Alle andre steder, der folket ofret uten Guds befaling, skulle de derimot regne for vanhellige, og de skulle sky dem og holde seg borte fra dem. Det var den viktigste grunnen til innvielsene hos det jødiske folk.

Her har våre aper – paven og tilhengerne hans – villet gjøre Moses etter. Derfor har de innviet kirker, kirkegårder, kalker, messehakler, klokker og lignende. Men det har ikke vært til noen nytte. Det eneste man ser av det, er at de uten Guds ord og av ren dårskap har villet gjøre Moses slikt etter.

197. Om en annen stenking står det skrevet i 4 Mos 19,2.9. Det var renselsesvannet, som ble laget av asken av den røde kvigen. Av det har våre aper fått sitt vievann. Det har de nesten satt like høyt som dåpen, og de har sagt at det har den kraften at de daglige syndene blir vasket bort ved det, og at djevelen blir jaget bort. Av dette har det kommet tusen slags overtro, som dumme gamle kjerringer har funnet på.

Det er riktignok ikke noe galt i seg selv å velsigne og innvie en skapning. For alt blir helliget ved Guds ord og bønn, og for de rene er alt rent (1 Tim 4,5; Tit 1,15). Men det er en grufull avgudsdyrkelse at de har tillagt vievann, salt og lignende en slik kraft at vi skulle bli renset ved det og bli fri fra synden.

198. Guds folk under Moses' styre kunne ikke stole på at de hadde syndenes forlatelse ved innvielsen og stenkingen, enda den var befalt av Gud. Innvielsen og stenkingen var bare innstiftet til en ytre helliggjørelse, så det skulle være forskjell på hellige eller innviede kar og vanhellige eller uinnviede kar. Hvilken kraft og makt skulle da papistenes vievann ha, som er funnet på uten Guds ord og uten noen grunn?

Hele det israelittiske folkets gudsdyrkelse og gudstjeneste var innstiftet av Gud selv og bundet til tabernaklet, der nådestolen var. Der hadde de et sikkert bevis på at Gud ville ta imot deres offer og gudstjeneste og høre deres bønner. Folket skulle sette tabernaklet desto høyere og holdes borte fra den avgudsdyrkelsen som de gjorde seg skyldige i som ofret andre steder og brukte andre, uinnviede kar.

Derfor ble Moses befalt av Gud selv å innvie tabernaklet med alle redskapene.

199. Men i Det nye testamente er det annerledes. For nå tilber og ærer vi Gud i Ånden, ikke bare på Sions berg, men på alle steder i hele verden. Dessuten er alle offer fullendt i Kristi ene offer. For heller ikke i Herrens nattverd ofrer vi. Der minnes vi bare det offeret som Kristus én gang bar fram for oss på korset. Det Kristus ofret den gang, ofrer ikke vi én gang til, men etter hans ord deler vi ut dette offeret til de troende.

Derfor skal en verken innvie kirker, kalker, klokker eller annet. For vi har ingen befaling fra Gud om det, og heller ikke noen slik grunn til det som de hadde i Moseloven.

200. Salmen taler altså om avvaskningen og renselsen i Moseloven og sier at en slik renselse ikke kan hjelpe det minste til at menneskene blir rettferdige og løst fra syndene sine. Profeten krever her en annen renselse. Den skal ikke skje med isop og renselsesvann, men ved Guds barmhjertighet, som tilgir oss våre synder for Kristi skyld.

201. Denne læren har uten tvil hatt mange imot seg. For profetenes prekener viser tydelig at folket ofret mye, med stort alvor og iver; de tenkte at de på den måten skulle bli fri fra syndene sine. Derfor talte profetene svært skarpt mot slike offer, enda ofrene på den tiden ble båret fram i Israel etter Guds befaling. Gjennom disse prekenene gjorde Gud det åpenbart at han ikke hadde behag i de offer som han selv hadde innstiftet.

Slik sier Herren: «Hva skal jeg med alle deres mange slaktoffer? sier Herren. Jeg er mett av brennoffer av værer og av fett fra gjøkalver. Blod av okser og lam og bukker har jeg ikke lyst til» (Jes 1,11). Og: «Jeg tar ikke okser fra ditt hus eller bukker fra innhegningene dine. For meg tilhører alle dyr i skogen, dyrene på fjellene i tusentall» (Sal 50,9–10).

202. Gud forkastet slike offer gjennom profetene fordi han ikke hadde innstiftet dem for at syndene skulle bli tatt bort ved dem. Det tilkommer bare det ene fullkomne offeret, Herren Kristi offer, slik Hebreerbrevet viser så herlig. Lovens offer, som ble befalt gjennom Moses, hadde for det første den hensikten at Israels folk skulle skilles ut og kjennes fra andre folk. Ved disse offerne og denne gudstjenesten

skulle en kunne vite hvilket folk Herren Kristus, verdens Frelser, skulle bli født av.

For det andre tjente disse offerne til at folket ikke skulle finne på og lage seg en egen gudstjeneste. For det ligger i menneskenaturen at den ikke kan være uten en gudstjeneste. Når den ikke har Guds ord å holde seg til, tenker den ut slike tåpelige gudstjenester som vi ser hos hedningene og papistene.

203. Når jødene ofret i templet, som var bygd og gitt dem til dette, visste de altså at de hadde båret fram for Gud et ytre offer og en ytre tjeneste etter hans ord og befaling. Men den ytre gudstjenesten hjelper ikke til å rense sjelen fra synd. Derfor trengs det en annen gudstjeneste, en indre og sikrere: troen på den Herre Kristus som skulle komme, eller på den velsignede ætten. Denne gudstjenesten var ikke bare til behag for Gud, men den var også helt nødvendig for dem til deres sjelers frelse.

Men den største delen av folket lot den indre gudstjenesten fare og ville bli frelst bare ved de ytre offerne. Mot slike prekte og ropte profetene. De forkastet den ytre gudstjenesten som ble holdt uten den indre, det vil si uten troen på Kristus. Slik ville de lære folket at en først måtte tro på den velsignede ætten, og deretter gjøre, holde og fullføre de ytre offerne og den gudstjenesten som var innstiftet gjennom Moses.

204. Derfor lar profeten en slik gudstjeneste fare. Ja, etter at han helt har forkastet lovens stenking, ber han Gud om en annen stenking og en annen isop. Da har han uten tvil måttet høre fra mange: «Herre konge, hva er det du ber om og ønsker deg? Vil du bli vasket og renset, hvorfor bruker du da ikke den avvaskningen og renselsen som er innstiftet gjennom Moses? Forakter du dem, som om de var forgjeves og unyttige? Hvorfor har da Gud selv innstiftet dem og befalt at de skal brukes? Det er jo ikke Moses' befaling, men Guds!»

Men David viser her med klare ord at en slik avvaskning og renselse er unyttig og forgjeves når en vil rense hjertet eller sjelen med den. Til dette er den derimot nyttig og god: at folket kan leve i ytre hellighet og renhet, vaske legemet, klærne og alle slags redskaper og holde dem rene. Men skal hjertene og samvittighetene vaskes og renses fra synd, trengs det en annen, bedre og åndelig renselse.

205. Dette er altså en åpenbar gjendrivelse av dem som forfalsket loven og ville vaske bort syndene sine ved loven. For en slik avvaskning av synden var ikke lovet og tilsagt dem ved lovens gjerninger, men i den lovede ætten, som de troende ventet på.

Til alle tider har det vært én og samme syndenes forlatelse: «Jesus Kristus er i går og i dag den samme, ja, til evig tid» (Hebr 13,8). Derfor ble de frelst ved troen på den Kristus som skulle komme. Men vi får syndenes forlatelse og det evige liv ved troen på Herren Kristus, som allerede er gitt oss, er død for oss og nå sitter i herlighet.

206. Derfor handler David her om akkurat det samme som Hebreerbrevet, når det sier: «Dersom det nå hadde vært mulig å nå fullkommenhet ved det levittiske prestedømmet – som folket jo var lovbundet til – hvorfor var det da behov for at det skulle fremstå en annen prest etter Melkisedeks vis, og ikke en som ble kalt prest etter Arons vis?» (Hebr 7,11)

Det samme gjør David her. Hvis renselsesvannet som ble laget av asken av den røde kvigen, kunne vaske bort synden, ville han ikke be om noen annen stenking. Men når han ber om en annen avvaskning og stenking og en annen isop, følger det av dette at hele den gudstjenesten som er befalt i loven, ikke bare er unyttig, men også svært skadelig, hvis noen ville bruke den for å bli løst og fri fra synden og bli rettferdig.

207. Derfor lar han det gjerne stå at jødene vasker og renser seg etter loven, men med den rette forståelsen. Det må ikke skje på annen måte eller gå lenger enn loven gir rom for, nemlig at folket kan være rent for sin Gud med en ytre renhet, men ikke innvortes i ånden for Gud. For til den åndelige hellighet og renhet som skjer innvortes og for Gud, trengs det en annen stenking. Det er ikke blodet av den røde kvigen eller renselsesvannet av asken som gjør det, men det er vår Herre Jesu Kristi blod og troen på hans navn som vasker og renser fra synd.

208. Alt kommer altså an på dette: Enten måtte jødene bruke stenkingen sin rett, eller de måtte regne med å miste både loven og frelsen – og det er også det som har skjedd. For hva selve handlingen angår, kunne en ennå den dag i dag holde Moses' stenking, så sant den ikke gjorde skade på eller hindret disse to hovedstykkene i troen.

Det første er at en tror på den Herre Kristus som nå er gitt oss, og ikke på en Kristus som skal komme, slik de gjorde som levde under

loven. For de troende under loven ble stenket for at de med det skulle bekjenne og vitne at de trodde på den sanne stenkingen som skulle skje ved Kristus. Det andre er at de som ble stenket, ikke tenkte eller håpet å bli fromme, rettferdige og hellige ved en slik stenking. De skulle tenke at de ikke var blitt et hårsbredd mer rettferdige for Gud ved denne stenkingen enn de var før.

209. Men jødene i vår tid synder mot begge disse hovedstykkene. For det første venter de på Kristus som om han ennå ikke var kommet. For det andre tenker de å bli hellige og frelst ved sin lov og gudstjeneste. Men det er å fornekte at Herren Kristus er kommet i kjødet og blitt menneske, og å vanære og spotte vår himmelske rettferdighet, som er av troen på Kristus. Før vi gikk med på noe slikt, ville vi heller la Moses med all hans lov, gudstjeneste og gjerninger gå til grunne.

210. Derfor skal vi legge godt merke til dette skillet som David gjør her. Har ikke den gudstjenesten, de offerne og gjerningene som Gud selv hadde innstiftet og befalt i loven, kunnet gjøre jødene rettferdige for Gud – hva skulle da vår verdslige rettferdighet og fromhet hjelpe oss for Gud? Og hva skulle de gudstjenestene og gjerningene hjelpe oss som vi gjør uten Guds befaling? Slik er hele pavedømmet flikket og satt sammen av selvvalgt gudsdyrkelse, som Paulus taler om (Kol 2,23).

Derfor vil vi søke Åndens stenking og den indre avvaskningen. Den kaller Peter «bestenkning med Jesu Kristi blod» (1 Pet 1,2), og med den blir vi alle stenket som hører hans ord og tror på ham. For hans munn, som lærer og forkynner evangeliet, er isopen og stenkekosten. Med den blir evangeliets lære, som er dyppet i Herren Kristi blod, stenket ut over den kristne menighet. De som ikke tror dette ordet, er nok stenket. Men fordi de ikke tror, blir de ikke vasket eller renset ved det, og Herren Kristi blod og ord skal være deres dommer.

211. Til denne stenkingen hører også sakramentene, dåpen og Herrens nattverd. For i begge blir vi stenket med Kristi blod. I dåpen blir vi døpt til Herren Kristi død og vasket fra våre synder ved hans blod. Og i Herrens nattverd blir Herren Kristi legeme og blod delt ut til den kristne menighet.

På samme måte skjer denne stenkingen i prekenembetet. Der hører vi at Kristus ved sitt blod og sin død har gjort fyllest for hele verdens synder. Og til dette trengs det ikke noe mer enn at vi tror det samme

fast, slik vi hører det i Ordet og får det gitt og tilbudt i sakramentene, og at vi trøster og styrker hjertet og samvittigheten med tillit og tro til denne stenkingen.

212. Det er ingen annen forskjell mellom de troende i Det nye testamente og dem som levde under loven før Kristus kom, enn denne: De håpet på den stenkingen som skulle komme, og trøstet seg med den; men vi tror at den nå er gitt og fullbrakt ved Kristus.

Dette er også summen av verset: Først forkaster David lovens renselse, fordi den ikke tjener eller hjelper til rettferdighet og til at syndene blir vasket bort. Deretter ber han om å bli stenket med troens ord om den Kristus som skulle komme, han som skulle stenke sin kirke med sitt blod og rense den fra alle dens synder. Om dette ordet ber han, at han må få høre og tro det, slik de neste ordene viser enda tydeligere.

213. Ved denne troen ble de hellige i Det gamle testamente frelst, slik også vi blir frelst ved den samme troen. Riktignok har vi det mye bedre enn de hadde det. For vi har alt i fullt dagslys og ser det fullbrakt; vi hører det ikke bare i Ordet, men får det også i sakramentene, både i dåpen og i Herrens nattverd. Derfor sier Kristus: «Mange profeter og konger har ønsket å se det som dere ser» (Luk 10,24). Men det er likevel én og samme tro på begge sider, og ved den blir både vi og de frelst.

214. Hvis noen nå ville spørre: «Hvordan kan David be om å bli stenket med Kristi blod, når det ennå ikke har skjedd?», er det lett å svare. Denne stenkingen, stenkingen med Jesu Kristi blod, har vært i verden til alle tider, og ved den er de troende blitt renset fra syndene sine. Forskjellen gjelder bare tiden: De har håpet på den forløsningen og stenkingen som skulle komme, og trøstet seg med den; men vi tar ved troen imot den som allerede har skjedd og er fullbrakt. Når en del mennesker ikke tar imot den på grunn av sin vantro, er det ikke Kristi blods skyld, men deres vantros skyld.

215. Denne læren er riktignok lett og fort å forstå. Men det krever stort strev og arbeid å holde fast på den i troen, og å vite og tro sikkert at uten denne stenkingen med Jesu Kristi blod kan ingen fyllestgjørelse, ingen gjerning, ingen lov, ingen fromhet eller rettferdighet gjelde eller fortjene noe for Gud. For denne troen blir anfektet av mange slags tanker.

Når noen er rettskaffen og ulastelig for verden, holder han en slik fromhet for en svært stor og kostbar gjerning for Gud, som han mener å fortjene noe med; og en kan ikke så lett rive seg løs fra en slik innbilning.

Det samme gjelder når noen har øvd seg i gjerningene som Moseloven krever, og har lovens rettferdighet, som Gud selv har innstiftet og befalt. Da mener han at Gud har et særlig behag i det han selv har befalt oss å gjøre, og at han skal fortjene noe stort hos Gud med det. Og fordi vårt kjød og vår fornuft holder med oss, gir de en slik mening rett og samtykker i den.

216. Vi ser at Gud vanligvis straffer åpenbare synder allerede her i tiden, så bare ganske få tyver, mordere og skurker slipper den straffen de har fortjent. Mener du da at den samme Gud som straffer de grove syndene mot lovens andre tavle så strengt og hardt i dette livet, ikke skulle straffe de virkelig store syndene mot den første tavlen langt alvorligere når tiden kommer? Mener du at han lar dem slippe så ustraffet unna som mange tror? Satan hjelper mektig til med dette, for han er særlig fiendtlig mot denne læren. Uten stans arbeider han for å gjøre den ukjent, ja, for å utslette den helt.

217. Derfor er det svært vanskelig å holde seg fast til dette ene og bli stående ved det: at vi blir rettferdige for Gud bare ved at vi hører ordet om stenkingen med Jesu Kristi blod og tror på ham. For når vårt kjød begynner å føle synden for alvor, blir det forskrekket og føler smerte over at det har gjort urett. Og samtidig tenker det på hvordan det kan bøte for synden med gode gjerninger.

218. Denne naturen vår blir styrket og bekreftet av den alminnelige skikk og vane. For i alle kirker og klostre har en lært at folk skulle tenke på å gjøre fyllest for syndene sine. På dette punktet har de unge menneskene som hører vår lære i våre dager, det mye bedre enn vi. For de er ikke blitt ødelagt og forført av falsk lære, slik vi som har levd under pavedømmet, er blitt.

De kan mye lettere fatte og forstå at David her ikke taler om fyllestgjørelse for syndene for Gud, for der er det bare stenkingen med Jesu Kristi blod som renser. Han taler om en ytre renhet og fyllestgjørelse som skal gjelde for verden. Slik skal vi ikke sette Moses i himmelen, men la ham bli her nede på jorden hos sine jøder og i det legemlige livet.

For det er én som er steget opp til himmelen, og som også steg ned fra himmelen: Guds og Menneskets Sønn, Jesus Kristus, som er i himmelen (Joh 3,13). Det er ham alene Faderen taler om når han sier: «Hør ham!» (Matt 17,5) Det er han som har båret verdens synder. Han er den eneste fyllestgjørelsen, den eneste avvaskningen og stenkingen som vi blir frelst ved. Og dette er begynnelsen til vår frelse og salighet: at vi hører dette, ikke tviler på det Gud har åpenbart, og ikke er vantro mot det, men tar imot det med sikker tillit og fast tro.

219. At gode gjerninger og et nytt liv skal følge etter en slik erkjennelse og tro, skal du ikke forstå slik at en ved disse gode gjerningene og ved et gudfryktig liv og levnet kunne eller skulle gjøre fyllest for synden og bli løst fra den. Det betyr at vi har plikt og skyld til å vise Gud, vår Herre, en slik ny lydighet.

Og det er ikke vi, men Den Hellige Ånd som virker slike gode gjerninger og et gudfryktig liv i oss. Derfor kan vi jo ikke ta æren for disse gode gjerningene, som om vi fortjente noe ved dem, forsonte Gud eller ble løst og fri fra syndene våre ved dem. For fra syndene våre har Kristus allerede forløst oss og gjort fyllest for dem, slik vi hører og tror.

220. Men som jeg sa ovenfor (§ 215), er det tungt og vanskelig å holde fast på denne læren. Så lenge vi ikke blir anfektet, synes vi den er svært lett. Men når fredstiden er forbi, og vi har Guds vrede og dom for øynene og blir forskrekket av det, da får vi først erfare hvor tung en kunst det er å tro dette.

Derfor vil jeg formane hver og en til ikke å stole for mye på seg selv. For en kan lære, høre og også tro disse tingene. Men å bli stående og holde fast ved dem i anfektelsen uten å vakle, det er en særlig gave fra Den Hellige Ånd. For det er umulig å si hvor fort en kan falle i tanker som går rett mot denne læren – for eksempel at en må gjøre fyllest for synden, og mer av djevelens gjøgl av samme slag.

221. Når en hører tale om fyllestgjørelse for syndene, skal en derfor si at det finnes én eneste fyllestgjørelse for synden: Jesus Kristus har tatt våre synder på seg og dermed gjort fyllest for Faderen. Og denne fyllestgjørelsen kommer oss til gode når vi tar imot den i troen.

Når denne fyllestgjørelsen får stå alene og ren, uten at noen menneskelig fyllestgjørelse blir lagt til den, da kan du gjerne tukte deg og føre et strengt liv, gjøre alle slags gode gjerninger, utføre ditt kall og

gjøre alt det Guds ord byr oss. Da har Gud behag i slike gode gjerninger. For de skjer i den rette mening: Vi viser Gud og hans ord lydighet og gjør og lever etter det. Vi gjør dem ikke for å bøte for syndene våre og gjøre fyllest for dem, men til ære for Gud og til gagn for nesten.

222. Men hva gjør munkene, tyrkerne og jødene? De øver seg nok i mange slags gjerninger, og noen av dem fører et hardt og strengt liv. Men av hvilken grunn? Bare fordi de vil forsone Gud og gjøre fyllest for syndene sine med det.

Men hva er det annet enn å fornekte at Kristus er gitt oss av Gud for at han ved sin lidelse og død skulle gjøre fyllest for Faderen for oss og våre synder og betale for dem? Og hva er det annet enn å fornekte at vi for denne betalingens skyld skulle høre hans ord, tro det, love ham for det og ære og prise ham med troen og gode gjerninger?

223. De jeg nå har talt om, som vil bøte og gjøre fyllest for syndene sine, gjør ikke dette. De blir i klostrene sine og holder sin faste, sin bønn og sitt strenge liv i den mening at Gud skulle se på disse gjerningene og denne helligheten deres.

Derfor skal de også få høre Herren Kristi strenge dom: «Gå bort fra meg, dere som er forbannet, til den evige ild» (Matt 25,41). Slik skal de bli støtt ned i helvetes avgrunn med sin faste, sin bønn og all sin oppdiktede hellighet og være fordømt i evighet. Og det med rette! For med sin egen hellighet har de ikke gjort annet enn å vanære og spotte Guds Sønn og på nytt korsfeste ham for seg selv (Hebr 6,6).

224. Når en kommer til artikkelen om den kristne rettferdighet som gjelder for Gud, må loven derfor settes helt til side, for den er overhodet ikke til nytte eller hjelp til rettferdighet. Der skal bare Åndens lov få rom, det vil si Guds løfte om at Jesus Kristus er død for våre synder og oppstått osv. Det er nådens og løftets ord. I det krever Gud ingen gjerning av oss, slik han gjør i loven. Der blir vi bare tilbudt og gitt den fullkomne fyllestgjørelsen, som skjedde ved det offeret Kristus bar fram for sin himmelske Far ved seg selv; og ved det offeret er både Moses og hele loven avskaffet.

Derfor forkaster David her denne ufullkomne stenkingen i loven. Han ber om å bli stenket, ikke ved det levittiske prestedømmet, men ved Kristus, Guds Sønn, verdens Frelser og Forløser, slik at samvittigheten hans kan bli vasket og renset og bli hvitere enn snø.

225. Her må jeg også vise at det ordet som på latin er oversatt med *asperges* («du skal stenke»), på hebraisk betyr «å frikjenne» (*absolvere*), det vil si løse fra synd. Meningen er likevel den samme, så en kan godt lese her: «Stenk meg med isop.» For i Det gamle testamente skjedde renselsen fra synd ved at en stenket med vann som var blandet med asken av den røde kvigen. Og fordi denne stenkingen skjedde med isop, nevner David isopen, for at alle skal forstå at han taler mot lovens frikjennelse og stenking.

226. Men av dette kommer det et teologisk spørsmål: Hvordan er det mulig at et menneske kan bli hvitere enn snø, når det ennå er synd igjen i menneskenaturen? Til det svarer jeg: Mennesket deles i to deler, ånd og kjød. Ser en på hele mennesket, er det ennå synd i oss, eller med Paulus' ord: «urenhet på kjød og ånd» (2 Kor 7,1).

Åndens urenhet er at vi tviler på Guds nåde, at troen ennå er svak, at vi murrer mot Gud, ofte blir utålmodige og ikke har noen virkelig fullkommen forståelse og kunnskap om Guds vilje osv. Kjødets urenhet er slikt som hor, ond lyst, tyveri, mord, vrede, misunnelse, hat osv. Åndens urenhet vokser og blir styrket ved vranglære, kjødets urenhet ved andre forførelser i verden. Slik blir både ånd og legeme besmittet.

227. På grunn av denne urenheten er vi aldri så rene og hellige som vi burde være. Likevel har vi dåpen, og den er jo ren og uten noen flekk. Vi har også Guds ord, og det er hellig og helt rent. Og i og ved Ordet og dåpen har vi også fått vår Herre Jesu Kristi blod ved troen. Det er jo uten noen tvil helt hellig, rent og uten noen flekk, og ved det er vi vasket og frelst.

På grunn av denne helligheten, som vi har i ånden og troen ved Herren Kristus og ved sakramentene han har innstiftet, kalles de kristne med rette hvitere enn snø, ja, mye renere enn solen, månen og stjernene. Selv om urenheten på ånd og kjød ennå henger ved oss, blir den likevel skjult og tildekket av Herren Kristi renhet og hellighet. Den får også vi når vi hører hans ord og tror det.

228. Men her må vi legge nøye merke til at denne renheten ikke er vår egen, men en fremmed renhet. For Herren Kristus pryder og kler oss med sin renhet og rettferdighet. Men vil du se på et menneske uten Herren Kristi renhet og rettferdighet, slik mennesket er i seg selv, da

finner du ikke bare ingen renhet hos det, men det er nesten like svart og stygt som djevelen selv.

Og hva gjør djevelen med sin lære annet enn å ville skille oss fra Herren Kristus og røve fra oss dåpen, evangeliet og Guds løfte, så vi bare skal stole på våre gjerninger og vårt liv? Slik tar han all renhet fra mennesket og lar det ikke sitte igjen med annet enn bare synd.

229. Men nå sier en: «Synden henger ved mennesket så lenge det lever. Hvordan kan det da bli vasket så det blir hvitere enn snø?» Da skal du svare slik: En skal ikke se på mennesket slik det er i seg selv, men slik det er i Herren Kristus. Da vil en finne at de troende er helt vasket og renset ved Herren Kristi blod.

Og hvem er så ugudelig at han tør si at vår Herre Kristi blod ikke er helt rent? Skulle da en kristen tvile på sin renhet fordi han ennå har og føler noe syndig i seg? Skulle han ikke heller trøste seg med at han er renset og vasket ved Jesu Kristi hellige og rene blod?

Men denne renheten er ikke vår egen, og vi kler oss ikke i den selv. Det er en fremmed renhet, Herren Kristi og hans hellige blods renhet, som han har renset, kledd og prydet oss med.

230. Selv om vi altså er urene i oss selv, er likevel hans renhet vår renhet, hans rettferdighet vår rettferdighet og hans hellighet vår hellighet, når vi tror på Herren Kristus. For hvis vi var eller kunne være rene, rettferdige og hellige i oss selv, hvorfor skulle det da være nødvendig at Kristus er blitt visdom fra Gud for oss, «rettferdighet og helliggjørelse og forløsning», som Paulus sier (1 Kor 1,30)? Og det skader oss ikke i denne troens renhet at vi ennå er noe besmittet og urene i vår natur.

Tenk på et lite barn. Det er ikke til skade eller hinder for det når det skal få farens arv, at det ennå er lite og svakt, og at tjenestepiken må holde det rent, bære det, styre det, og det må lyde henne. Likevel er det arving til foreldrenes gods, fordi det er født av husfaren og husmoren og ikke av tjenestepiken. Slik skader det heller ikke oss kristne at vi ennå er svake og urene i vår natur. Det gjør ikke at vi ikke skulle være Guds barn og arvinger.

231. Vil en derfor dømme rett om en kristen, må en ikke se på ham slik han er kommet fra far og mor ved den første fødselen. For da vil en ikke se noen renhet hos ham. En må se på ham slik han er født på ny av vann og Ånd. Det er denne andre fødselen alene som gjør det, selv

om også den første fødselen er en kostbar og guddommelig gjerning. For ingen mennesker bidrar med noe til den andre fødselen, slik de gjør til den første; Gud alene utfører den ved sitt ord og løfte.

Ved denne andre fødselen blir mennesket født helt hvitt som snø, og den første, urene fødselen skader ham slett ikke, selv om han beholder noe av urenheten fra den.

For Herren Gud ser bare på den vakre, hvite dåpskjolen, på det nyfødte og døpte menneskets tro og på sin kjære Sønn Jesu Kristi rene og hellige blod og fortjeneste. Den prydelsen og renheten har det nyfødte mennesket kledd seg i som en snøhvit dåpskjole.

Slik er altså et kristent menneske ennå noe urent når det gjelder naturen hans. Men når det gjelder at han er født på ny ved dåpen og Den Hellige Ånd og har ikledd seg Herren Kristus ved troen, er han hvitere enn snø. (*Utgiverens merknad: Luther sikter her til en skikk i den første kristne kirke. De som ble døpt, ble straks etter dåpen kledd i hvite klær. Dem bar de i åtte dager fra påskefesten – en av de faste tidene for dåp – til første søndag etter påske. Derfor kalles den søndagen* Dominica in albis, *«søndagen i hvite klær» eller «den hvite søndag». Den dagen trådte de døpte fram for menigheten igjen og la av seg de hvite klærne, som så ble hengt opp og tatt vare på i kirken. Med disse hvite klærne viste de første kristne at de døpte nå ved dåpen var renset fra urenheten og skitten i syndene sine og kledd i Jesu Kristi uskyld, rettferdighet og hellighet. Dermed var de forpliktet til å føre et hellig og kristent liv etter det løftet de hadde gitt Gud i dåpen. Med denne skikken siktet de uten tvil til apostelen Paulus' ord: «For dere, så mange som er døpt til Kristus, har ikledd dere Kristus» (Gal 3,27). Se William Cave, Første kristendom, s. 339, og Joachim Hildebrand, Rituale Baptismi, s. 54.*)

Vers 10: «La meg høre fryd og glede, la de ben som du har knust, fryde seg.»

232. Det er ikke uten grunn at jeg så ofte gjentar dette: Denne salmen holder ikke bare fram profeten Davids eksempel – hvordan han ble rettferdig for Gud. Den gir oss også den rette læren om hvordan og hvorved alle mennesker blir rettferdige for Gud. Salmen viser oss liksom en allmenn regel, en vei og en form for hvordan syndere skal bli rettferdige og bli stående som rettferdige.

En del av denne regelen har de to foregående versene tatt for seg. Der har David forkastet alle andre veier som menneskene vil bruke for å rense seg fra synden og forsone seg med Gud, enten det er ved lovens gjerninger eller ved andre gjerninger de selv har valgt. For mot hykleriet krever han ikke bare sannheten i det skjulte; han krever også en annen stenking enn den loven hadde.

For at vi enda klarere skal forstå dette, legger han til: «La meg høre fryd og glede» osv. Det er som om han ville si: Løs meg fra synden og stenk meg slik at jeg blir glad. Det vil si: Gi at jeg ved nådens ord kan ha et rolig og glad hjerte, som ikke frykter synden og din vrede.

233. Den rette og enkle meningen med dette verset er at David her vil vise at syndenes forlatelse gis bare ved at vi hører Guds ord. Og det er bare syndenes forlatelse som gir de troende hjertene fryd og glede. For om noen så ville pine seg i hjel, utøse sitt blod og gjøre alt et menneske kan gjøre, og lide og bære alt med tålmodighet, så hjelper det likevel ikke.

Bare det å høre Guds ord gir fryd og glede. Dette er den eneste veien til at hjertet blir stilt tilfreds for Guds ansikt. Hva vi ellers tar oss til og gjør, blir hjertet likevel værende i uvisshet og tvil; det kan ikke bli sikkert, og det får heller ingen glede.

234. Derfor skal vi lære å forstå alt dette vel og rett. For alt kommer an på dette: Vi får syndenes forlatelse, ikke ved noen rettferdighet eller fortjeneste og ikke ved noen lovgjerning, men bare ved at vi hører løftet om Kristus og tar imot det i tro. David fordømmer og forkaster altså alle andre veier som folk vil bruke for å bli kvitt syndene sine. De kan nok ha et vakkert ytre og se gode ut, men de gir ikke fryd og glede; den kommer bare av å høre Guds ord.

Når bedrøvede samvittigheter ikke retter seg og dømmer etter dette, går det dem som de redde gjessene. Når gribben angriper dem, flyr de til værs og tror de slipper unna slik, enda de bedre kunne sluppet unna om de bare løp fra den. Men når ulven kommer etter dem, vil de løpe fra den, enda de bedre kunne sluppet unna ved å fly.

Slik gjør også menneskene når den onde samvittigheten skremmer og engster dem: De løper nå hit, nå dit, tar fatt på først én gjerning og så en annen, og gjør seg mye stort og unyttig strev. Men det finnes bare én eneste rett og sikker vei til at samvittigheten blir stilt tilfreds – den

David her kaller stenking eller avløsning. Den skjer ved at vi hører Guds ord, tar imot det og tror det.

235. For den kristne rettferdigheten består ikke i vår gjerning. Du kan være så hellig du vil og gjøre så mange gode gjerninger du kan, du skal likevel ikke kunne gjøre deg rettferdig og hellig ved dem. For det er ikke vi, men Gud som må gjøre det.

Vi trenger ikke gjøre mer til det enn bare å høre, slik det også står i Sal 45,11: «Hør, datter! Gi akt og vend ditt øre til.» Den som vil være rettferdig, trenger ikke gjøre annet enn å høre og tro det som blir sagt ham. Bare ved en slik hørsel hører vi fryd og glede. Selv med Den Hellige Ånds hjelp kan altså et menneske ikke gjøre mer til sin rettferdighet enn å høre.

Slik fikk den lamme glede bare ved at han hørte og trodde ordet da Kristus sa: «Vær frimodig, sønn! Dine synder er deg forlatt!» (Matt 9,2). Slik ble også David glad da han hørte profeten Natans ord: «Herren har tatt bort din synd. Du skal ikke dø» (2 Sam 12,13).

236. Dette er altså summen av denne læren: Når et menneske faller i bedrøvelse og frykt for Guds vrede og dom, skal det ikke søke legedom, råd eller hjelp noe annet sted enn i Guds ord. Det skal heller ikke la seg trøste av noe annet – enten ordet blir sagt og forkynt det av en bror, eller det ved Den Hellige Ånds nåde selv kommer på noe som det har lest eller hørt før. For overalt i Den Hellige Skrift finnes det mange herlige og trøsterike ord for et slikt tilfelle.

Det står for eksempel i Esek 33,11: «Så sant jeg lever: Jeg har ikke behag i den ugudeliges død, men i at den ugudelige vender om fra sin ferd og lever.» Videre i Sal 30,6: «For et øyeblikk varer hans vrede, en livstid hans nåde» osv. Og: «Gud er ikke de dødes Gud, men de levendes. For de lever alle for ham» (Matt 22,32; Luk 20,38). Og i Joh 3,16: «For så har Gud elsket verden at han ga sin Sønn, den enbårne, for at hver den som tror på ham, ikke skal fortapes, men ha evig liv.»

Slike og lignende ord gir en bedrøvet samvittighet fryd og glede, enten andre mennesker holder dem fram for oss, eller Den Hellige Ånd gir oss dem inn. Uansett hvordan de blir lagt fram for oss, gjør de hjertet friskt og glad. Men dette er også en skjult sannhet og visdom som de som ikke har erfart det, ikke kan fatte. Pavens lærere har funnet på mange andre veier som de vil bruke for å råde og hjelpe de bedrøvede samvittighetene, og de finner stadig på nye.

237. Dette verset vitner også om at prekenembetet og det muntlige ordet er noe svært kostbart og kraftig. For når David ber om å høre fryd og glede ved ordet, viser han klart at ordet er høyst nødvendig for å trøste de ømme og redde samvittighetene. Det kan skje ved et kristent menneske, eller ved at Den Hellige Ånd gir det inn og minner oss om det, når vi har hørt ordet før.

Derfor refser dette verset alle som er fiender av det muntlige ordet, forakter det og følger sine egne underlige tanker. Dernest refser det også dem som ikke vil la seg trøste av ordet når de er bedrøvet i hjertet, og heller ikke tar imot det, men blir vantro og tar sin tilflukt til sine egne gjerninger, slik de første tar sin tilflukt til sine egne tanker. Begge synder på hver sin side, de første med sine tanker, de andre med sine gjerninger. Men den som hører Guds ytre ord, farer ikke vill.

238. Og det er nettopp for denne lærens skyld at vi ikke bare blir skjelt ut som kjettere, men også forfulgt, straffet og hardt plaget. For vi lærer at det ikke er våre gjerninger, men bare det å høre ordet og tro som stiller samvittigheten tilfreds med Gud. Ja, vi lærer også at folk skal se bare på ordet, og ikke på sine egne gjerninger, når de bruker sakramentene og avløsningen.

For i dåpen hører vi også fryd og glede når det blir sagt: «Jeg døper deg i Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn» og: «Den som tror og blir døpt, skal bli frelst» (Mark 16,16).

Slik hører vi også fryd og glede i nattverden når disse ordene blir sagt: «Dette er mitt legeme, som gis for dere. Denne kalk er den nye pakt i mitt blod, som utøses for dere til syndenes forlatelse.» Likeså hører vi fryd og glede i skriftemålet – eller rettere sagt i absolusjonen, avløsningen fra synden – når det blir sagt: «Tro, så er dine synder deg forlatt ved vår Herre Jesu Kristi lidelse og død.»

239. Vi formaner nok folk flittig til skriftemål og til alterets sakrament. Likevel lærer vi ikke at de skal bygge og stole på sin egen gjerning når de skrifter og tar imot sakramentet. Det er slik papistene lærer om alterets sakrament og om messen sin: at selve gjerningen å gå til sakramentet er en fortjeneste. Men vi lærer folk at de skal sette sin tro og tillit til Guds ord. Grunnen for alt vi gjør, skal være at vi hører Guds ord, og på det skal troen vår være bygd.

240. Paven og hans tilhengere lærer derimot om sakramentenes kraft og bruk uten å nevne ordet med et eneste ord. Det samme gjelder

det de lærer om bot og fyldestgjørelse, om hvordan en skal angre synden, og annet slikt. Av denne læren ble jeg så fordervet i skolene at jeg med nød og neppe, med stort strev og ved Guds nåde, har kunnet venne meg til å høre Guds ord, som gir fryd og glede. For skal vi vente til vi har angret synden, kommer vi aldri til å høre fryd og glede.

Det har jeg ofte erfart med stor smerte i klosteret, for jeg fulgte læren om anger og fyldestgjørelse for synden. Men jo mer jeg ville angre synden, desto mer smerte og desto mer urolig samvittighet fikk jeg av det. Jeg kunne slett ikke slå meg til ro eller la meg trøste, verken av avløsningen eller av andre trøsteord som skriftefedrene sa til meg. For jeg tenkte: Hvem vet om jeg kan tro og stole på en slik trøst?

241. Så hendte det en gang at jeg gråtende klaget for læreren min over slike anfektelser. Jeg led mange av dem, ikke minst fordi jeg var ung. Da sa han til meg: «Min sønn, hva er det du gjør? Vet du ikke at vår Herre selv har befalt oss å håpe og tro?»

Dette ene ordet – «befalt» – ga meg en slik trøst at jeg fra da av visste at en skulle og måtte tro avløsningen og frikjennelsen fra synden. Den hadde jeg ofte hørt før, men jeg mente (for jeg var hindret av tåpelige tanker) at slike ord ikke gjaldt meg, og at jeg ikke var forpliktet til å tro dem; jeg hørte dem som tomme ord.

242. Derfor formaner jeg dere til å lære av mitt eksempel den rette læren om den kristne rettferdigheten, som dette verset holder fram for oss: Ingen blir rettferdig uten at han hører og tror ordet. Ved det blir vi løst fra synden.

Mellom vårt gode forsett og vår anger og denne rettferdigheten er det like langt som mellom himmel og jord. For selv når vår anger er på det høyeste og mest fullkomne, er den svært ringe, ja, slett ingenting, mot den rettferdigheten verset her taler om. Ved angeren kan vi ikke fortjene noe eller gjøre fyldest for det minste. For hva slags fortjeneste er det at en erkjenner syndene sine og har smerte og hjertesorg over dem?

243. Vend derfor øynene langt bort fra din anger og fyldestgjørelse, og gi nøye akt på ordet til ham som løser deg fra syndene dine. Du skal slett ikke tvile på at disse ordene som et menneske sier over deg, blir sagt over deg ovenfra, fra himmelen, av Gud Fader, Gud Sønn og Den Hellige Ånd. Slik skal du henge ved ordet alene, helt og fullt, med

hjerte, mot og sinn – ved det du da hører, og ikke ved det du gjør eller tenker.

244. Men paven gjør nettopp det motsatte. Han viser og driver folk først til sin anger, sin egen gjerning og sitt forsett. Ut fra en slik anger vil han så først avgjøre om ordet har kraft eller ikke – akkurat som om Guds løfte ikke hadde kraft nok i seg selv uten vår fortjeneste, anger, skriftemål og fyldestgjørelse. Denne læren holder de så hardnakket fast ved at de fordømmer oss som kjettere, vi som fører en bedre lære, og legger oss all slags plage og pine på.

245. Av denne pavelæren kommer også et tillegg som sto i alle bullene og avlatsbrevene: at de som hadde skriftet rett og angret syndene sine, skulle løses fra all straff og skyld for synden. Det var som om avløsningen fra synden ikke kunne være sikker og kraftig i seg selv uten at vi først hadde skriftet og angret rett.

Men hjertet kan aldri vite sikkert når det har angret nok. Denne avlaten og disse avlatsbrevene har helvetes fedre, pavene, solgt av griskhet for mye penger og gods. (*Utgiverens merknad: Det Luther vil si med dette, er klart av det foregående: Avløsningen fra syndene skal bare grunnes på Guds nådeløfter i hans ord, og ikke på vårt eget skriftemål og en anger vi selv har frambrakt, slik papistene gjør skriftemålet og angeren til grunn og årsak for avløsningen. Likevel forkaster Luther slett ikke skriftemålet eller en sann anger i hjertet når de blir sett på som den orden vi får avløsning og syndsforlatelse i.*)

246. Men du, kjære Herre Kristus, ta denne avskyelige avlaten bort! For vi vil mye heller at pavene og biskopene er sinte på oss og lyser oss i bann, enn at vi skulle forlate ditt sikre ord og sette vår trøst til vårt skriftemål og vår anger, slik de lærer. For at vi er trygge og visse på din nåde og barmhjertighet, det har vi bare av og ved ditt ord. I det åpenbarer du hele verdens synder og forkynner oss at alle synder er utslettet og tatt bort ved ditt offer, ved din død og oppstandelse.

247. Når hjertet nå hører disse ordene og denne trøsten, får det en slik fryd og glede som David her taler om. For hvordan skulle hjertet ikke fryde seg når det hører hvor ubeskrivelig stor Guds nåde og barmhjertighet er? Han er villig og vil med all lyst vise oss nåde og godhet. Han ser ikke på vår ufullkomne anger, men bare på sin grunnløse barmhjertighet og på vår elendighet og jammer.

Når hjertet hører dette, blir det glad og trøstig, så det deretter kan si: «Jeg er døpt. Jeg har fått min Frelser Kristi legeme og blod – det legemet som er gitt for meg, og det blodet som er utøst for meg. Jeg har hørt Guds ord av min prest eller lærer, og ved det er syndenes forlatelse forkynt meg, og jeg er løst fra alle mine synder.» Ved en slik trøst overvinner vi døden og all ulykke.

248. Jeg taler gjerne så mye om dette for at vi skal vite at syndenes forlatelse ikke blir vunnet ved våre gjerninger, men ved at vi hører og tror. Papistene synger nok denne salmen hver dag i kirkene sine, men ingen av dem vet hva det er for en glede de troende gleder seg med i Herren. Det er den visse tilliten til Guds barmhjertighet, og en samvittighet som slett ikke tviler på syndenes forlatelse. Er ikke denne tilliten, denne kunnskapen, denne hørselen og troen til stede, kan en ikke ha noen fast og viss trøst.

Det har jeg selv erfart da jeg var munk: Selv om jeg øvde og plaget meg hardt med nattevåk, studier og annet slikt, satt denne tvilen likevel alltid igjen i samvittigheten min: Hvem vet om dette behager Gud eller ikke?

249. Derfor er de unge i våre dager sannelig salige – om de ellers er Gud takknemlige for en så stor gave. Gud være lovet, nå hører de den rette læren om hvordan en skal komme til den kristne rettferdigheten og få den.

For nå kan en si i sitt hjerte: «Har jeg ikke bedt så mye og så flittig som jeg skulle, eller har jeg ikke gjort det jeg skyldte å gjøre, så er det ikke rett, og det gjør meg vondt. Men jeg vil ikke gjøre meg bekymret til døde for det. For jeg vil ikke bygge på sand, det vil si på min gjerning og fortjeneste. Har jeg ikke angret syndene mine nok – skal jeg så gremme meg til døde for det?

Men det som hjelper, og det jeg bygger og stoler på, er dette: Herren Gud taler selv med meg gjennom et kristent menneske når han absolverer meg og løser meg fra syndene slik: ‹Jeg løser deg fra alle dine synder i vår Herre Jesu Kristi navn og for hans fortjenestes skyld.› Dette ordet tror jeg er sant og visst, og min tro kan ikke bedra meg. For den er grunnet og bygd på klippen, Guds Sønns ord og løfte, som ikke kan lyve, for han er sannheten.» Slik får de engstede hjertene sann fryd og glede i Den Hellige Ånd. Denne gleden bygger bare på

Guds sikre ord, som ikke kan bedra – eller, som David her kaller det, på hørselen.

250. Med disse ordene sikter David også, synes jeg, til Moses når han sier: «La meg høre fryd og glede.» Det er som om han ville si: Jeg har lenge nok til nå hørt loven og Moses, som har et tungt mål og en vanskelig og uforståelig tunge, og som taler svært dårlig. Ta nå denne hørselen fra meg, for der hører en ikke noe annet enn om Guds vrede. Derfor ber jeg, kjære Herre, at jeg heretter må høre fryd og glede, som kommer ved ordet om nåden og syndenes forlatelse.

Da skal de ben som du har knust, bli glade. Det vil si: de bena som er knust av at synden er kjent og av den redselen loven har vakt i hjertet.

251. Men pavens lærere og disipler vet og forstår ingenting av den fryden og gleden profeten her har talt om (v. 10). Like lite vet de om de knuste bena. For de har aldri hørt verken lovens ord eller hørt døden og fortvilelsen tale. Likevel taler og disputerer de om så store og viktige ting uten noen erfaring, som den blinde om fargene. Derfor hører også denne kunnskapen med til den sannheten i det skjulte som David har talt om ovenfor (v. 8).

I klosteret spurte jeg ofte mange av dem om de kunne si meg hva de knuste bena var. Men fordi de ikke hadde erfart en slik anfektelse, var det umulig for dem å gi meg et riktig og sikkert svar.

252. For ikke alle mennesker har samme slags anfektelser; Gud lar hver enkelt bli prøvd etter som han kan bære. Men hver og en må erfare lovens redsel og dødens forferdelse, selv om den ene føler og lider det mer enn den andre. Noen erfarer det i sin siste time, når de skal skilles herfra.

253. Bena blir ikke bare knust åndelig, men også legemlig under denne redselen for loven og Guds vrede. Det vil si: Legemet mister all makt og kraft og blir svært svekket. Det ser og erfarer vi også i plutselig dødsfare og annen stor smerte.

254. Denne knusingen av bena som David her taler om, er en helt annen knusing og anger enn den paven lærer. Han befaler at en flittig skal tenke over, angre og skrifte de syndene en har gjort. Dernest pålegger han folk mange narraktige fyldestgjørelser for synden, som å valfarte til helgenene, faste, gi almisse og lignende.

Men pavens knusing og fyldestgjørelse er det rene narreverk mot den knusingen av bena som David taler om her. For kommer det

ikke også trøst til den sanne bot og angeren – slik Natan sa til David: «Herren har tatt bort din synd» (2 Sam 12,13) – da blir bena nok knust, men de blir aldri glade.

255. For disse sårene i samvittigheten kan ikke leges med noen annen legedom enn ordet om de guddommelige løftene. Det vil si: at vi tror at vår Gud er barmhjertighetens Far og all trøsts Gud, og at han, vår Gud, har behag i dem som frykter ham og håper på hans godhet. Og at vi vet at det er hans vilje og befaling at vi skal håpe og stole på hans barmhjertighet; gjør vi ikke det, må vi bli fordømt.

For hvorfor skulle han da befale oss å håpe, hvis han ikke ville tilgi oss syndene våre og være oss nådig? Hvorfor skulle han la sin eneste Sønn dø den mest skjendige død på korset, hvis det ikke var hans vilje at vi skulle bli frelst ved troen på ham?

256. Slike ord er den rette og salige stenkingen og den kostbare legedommen som de knuste bena og den sårede samvittigheten blir leget og stilt tilfreds ved. Men de som tviler på denne Guds nådige vilje og ser på sin egen uverdighet – at de ikke er så hellige som Peter eller Paulus – kan aldri komme til en rolig samvittighet.

Enten det altså er rettferdighet eller synd hos deg, ja, i hele verden, så la alt sammen fare. Vend både øynene og hjertet bort fra det, rett deg bare etter ordet og si: «Selv om jeg er uverdig til å få denne største velgjerningen, syndenes forlatelse og Guds nåde, så er likevel Gud verdig til at jeg tror ham og hans ord: at han vil tilgi syndene for Kristi skyld, slik han har lovt oss i sitt ord.»

257. For i Den Hellige Skrift gjelder slett ikke denne slutningen: «Jeg er en ond og skjendig synder; derfor lyver Gud, som har lovt syndere syndenes forlatelse.» Vi skal snu den om og trekke den slutningen David trakk ovenfor i v. 6: «Jeg vil av hjertet gjerne være en synder, bare Gud får beholde retten i sine ord og være ren når han dømmer.» Men at jeg håper og stoler på hans barmhjertighet, det gjør jeg bare fordi jeg stoler på hans ord, som blir forkynt meg om min Herre Kristus.

«*… som du har knust*»

258. Av dette kommer nå et spørsmål: Hvordan kan det ha seg at profetene med særlig flid sier at det onde kommer fra Gud? For det er visst og sant at Gud ikke gjør det onde selv, men ved midler. Slik sier Gud til Satan i Jobs bok: «Uten grunn har du egget meg til å ødelegge

ham» (Job 2,3). Men fortellingen der viser klart at det var Satan som ødela Jobs hus, barn, fe og alt han hadde, og at han også egget ham til å harmes og knurre mot Gud. Dette er egentlig djevelens gjerninger, og likevel sier Gud: Jeg har ødelagt ham.

259. På samme måte sier David også her: «Du har knust mine ben.» Men Gud har ikke gjort noe annet enn å trekke sin hånd og sin Hellige Ånd tilbake fra David og bare la ham bli fristet av Satans glødende piler. Med dem har Satan fylt og engstet hjertet hans med så mye bedrøvelse og fortvilelse at han verken visste ut eller inn. For han er løgnens far og en drapsmann (Joh 8,44).

Et annet slikt middel og redskap som Gud knuser bena våre med, er loven. Den åpenbarer syndene våre, anklager oss, skremmer og fordømmer oss mennesker. Men Gud bruker dette middelet for å knuse og ydmyke oss og hindre oss i å stole frekt på gjerningene våre. Slik skal vi lære at vi lever bare av Guds nåde og godhet og ikke av noe annet, slik Habakkuk sier: «Den rettferdige skal leve ved sin tro» (Hab 2,4).

260. Hvorfor sier da profetene at det onde kommer fra Gud, når han ikke gjør det onde selv, men bruker midler til det? Djevelen slår i hjel, sier Skriften, og loven skremmer og anklager syndere – og likevel sier Skriften at Gud gjør alt sammen. Grunnen er at vi skal bli ved vår trosartikkel, der vi tror på bare én Gud.

Vi skal ikke gjøre flere guder enn én, slik kjetterne, manikeerne, gjorde. De hadde to guder: én som det gode kom fra, og en annen som det onde kom fra. Når det gikk dem vel, tok de sin tilflukt til den gode guden, men når det gikk dem ille, tok de sin tilflukt til den onde guden.

Men Gud vil at vi skal ta all vår tilflukt til ham alene, enten det går oss vel eller ille. Vi skal ikke være blant dem som Herren sier dette om: «Folket vender ikke om til ham som slår det» (Jes 9,13).

261. For slik pleier vår natur å gjøre: I plutselig fare og forskrekkelse vender den seg bort fra Gud og mener at Gud er vred, slik også Job sier: «Du er blitt grusom mot meg» (Job 30,21). Når et menneske på denne måten lager seg en annen, fremmed gud, svikter det i den rette troen – at det bare er én Gud.

Men Gud er ikke skremmende eller grusom; han er barmhjertighetens Far og all trøsts Gud (2 Kor 1,3). Men fordi han drøyer med

hjelpen, gjør hjertene våre, som sitter fast i angst og nød og ikke straks får hjelp, Gud om til en vred avgud. Men Gud er alltid den samme og blir ved å være nådig og barmhjertig (Sal 102,28).

262. Dette har profetene villet komme i forkjøpet når de med én munn sier: «Jeg er Herren, som skaper det onde og det gode» (Jes 45,7; Am 3,6).[1] Når solen er hindret av skyene og ikke kan skinne, tenker vi ikke at den er helt borte fra verden, eller at den er forvandlet fra et vakkert, klart lys som opplyser verden, til en mørk og svart sol. Vi vet at det er vi som blir hindret av skyene, så vi ikke kan se glansen dens. Slik skal vi også vite at Gud i seg selv alltid er og blir god, rettferdig og barmhjertig, også når han knuser bena.

Den som ikke tror dette, går bort fra troens enhet, at det bare er én eneste Gud. Han lager seg en annen gud, som ikke alltid er seg selv lik og av samme sinn, men som nå er god og nå ond. Men det er en stor gave av Den Hellige Ånd når et menneske tror at Gud er barmhjertig også når han knuser bena.

Vers 11: «Skjul ditt åsyn for mine synder, og utslett alle mine misgjerninger!»

263. Her forklarer profeten igjen at han ikke bare taler om synden med hor og drap; for han sier: «og utslett alle mine misgjerninger». Men han viser oss her også et særlig stykke av den erfaringen de hellige gjør i denne åndelige kampen. Når redselen for synden virkelig tar hjertet, kan de hellige ikke engang få fred nok i samvittigheten. Det blir fortsatt noe smerte blandet inn i hørselen av fryd og glede, og den smerten lar dem ikke bli så glade av å høre gleden som de gjerne skulle ønske.

For de har bare Åndens førstegrøde, liksom en liten dråpe på fingertuppen, som hjertet deres blir forfrisket med. Den fullkomne gleden har de ennå ikke. De henger bare som i en tynn tråd, enda det skulle trengs et sterkt rep for å holde legemets tyngde oppe. Slik har også de hellige bare smakt hørselen av nåden; de har ennå ikke drukket nok og fullt av den.

264. En slik bønn er også høyst nødvendig for oss så lenge vi lever her: at denne kunnskapen om og tilliten til Guds barmhjertighet må

[1] NB i Jes 45,7: «som gir lykken og skaper ulykken».

vokse og øke i oss mer og mer dag for dag. Det er også det de hellige apostlene Peter og Paulus formaner oss til – å vokse i troen.

265. For vi ser hvor farlig det er når vi har lest én eller to bøker og straks innbiller oss at vi er mestere i Den Hellige Skrift. Vi har eksempler på det i partier og sekter.

Knapt hadde de fått en dråpe av den rette læren, så ble de straks slike mestere, doktorer og lærere at de nesten har fylt hele verden med falsk lære – om dåpen, om Herrens nattverd, om lydighet mot Guds lov, om lydighet mot øvrigheten osv. For de har aldri prøvd en slik åndelig kamp og anfektelse, og de har heller aldri riktig fattet og forstått denne læren om tilliten til Guds barmhjertighet. Derfor har Satan lett kunnet bedra dem og styrte dem.

Vi skal derfor ta lærdom av deres eksempel og vokte oss. Sammen med profeten David skal vi be med all alvor og flid om at denne nåden må vokse og øke i oss, og si etter ham: «Skjul ditt åsyn for mine synder, og utslett alle mine misgjerninger!» – så det kan bli fullkommen glede og fred i hjertet vårt.

266. Men denne bønnen fra profeten viser at vi aldri kan studere og lære denne artikkelen om den kristne rettferdigheten nok. Ja, vi må nok være disipler hele livet for å lære den. Og de som synes de nå kjenner og forstår den svært godt, har nok aldri ennå begynt å lære den rett.

For det reiser seg uten stans mange nye anfektelser – nå fra Satan, nå fra vårt kjød, fra verden og fra vår samvittighet. Ved dem blir vi lokket og dratt til fortvilelse, utålmodighet, vrede, misunnelse, hat, ukyskhet og mange andre laster. Hvordan skulle det da være mulig at vi i en så skrøpelig menneskenatur ikke ofte faller, og at vi alltid skulle bli stående fast i erkjennelsen av Guds nåde?

Dessuten kommer det så lenge vi lever, så mange slags gjøremål og forretninger som hindrer oss, så vi ofte glemmer denne gleden. Derfor er det høyst nødvendig for oss å be om at Gud alltid vil stenke oss med denne hørselen av fryd og glede. Ellers blir vi igjen fylt av det tungsinnet som følelsen av og redselen for synden fører med seg.

267. Slik forstår jeg nå dette verset: Det taler om at denne freden og rettferdigheten vokser og øker, slik at redselen og motløsheten for Guds vrede og synden blir overvunnet. For selv om de rettferdige visselig har syndenes forlatelse, troen og tilliten til Guds barmhjer-

tighet, og altså er i nåde hos Gud for vår Herre Kristi skyld, så hører samvittigheten likevel ikke opp å nage og bite, plage og pine oss for de syndene som ennå er igjen og rører seg i oss.

268. Derfor er det en svært stor gave av Den Hellige Ånd når noen holder seg fast med en fast tro til Guds godhet og nåde og håper at han har en nådig Gud. Denne tilliten til Guds nåde kan ikke bevares uten stor kamp og strid. Den kampen og krigen blir vakt i vårt kjød av daglig bedrøvelse og bekymring og av vår medfødte svakhet og mismot.

269. For selv om jeg i dag er glad fordi jeg har hørt fryd og glede – det vil si Guds nåde – kan det i morgen, ja, kanskje i samme time, uventet komme en kummerfull tanke som på ny bekymrer og bedrøver meg sterkt. Da er gleden ute, og djevelen disputerer med meg: «Der har du gjort det du burde latt være; her har du latt være det du burde ha gjort.» Disse stormene lar aldri samvittigheten bli helt rolig, og om de en tid legger seg litt, kommer de straks igjen.

Djevelen våker også svært flittig, særlig når han ser at hjertene våre ikke er godt rustet og bevart med troen og Guds ord. Han holder Guds vredes skremmende bilde fram for øynene våre og mange grufulle eksempler på straff, så hjertene våre smelter som salt i vann.

270. Derfor er denne bønnen høyst nødvendig, den David her ber når han sier: «Skjul ditt åsyn for mine synder, og utslett alle mine misgjerninger!» Utslett alle, alle mine synder, sier han – dem jeg har gjort, dem jeg nå gjør, og dem jeg ennå kommer til å gjøre; for jeg synder daglig. Utslett dem derfor alle sammen, kjære Herre, så jeg ikke faller i fortvilelse eller glemmer din barmhjertighet.

271. Her ser vi igjen at syndenes forlatelse ikke er min fortjeneste eller gjerning. Den består i at Gud utsletter alle synder av sin barmhjertighet. Det sier også Paulus i Kol 2,14: Kristus har utslettet skyldbrevet som var mot oss.

Vers 12: «Gud, skap i meg et rent hjerte, og gi meg en ny, viss ånd!»

Norsk Bibel 88/07: «Gud, skap i meg et rent hjerte, og forny en stadig ånd inne i meg!» 272. Hittil har vi gjennomgått den viktigste delen av denne salmen. Der har vi hørt om de viktigste artiklene i den kristne tro: hva omvendelse, synd, nåde og kristen rettferdighet er, og hvordan

vi kommer til den. Det som nå følger i salmen, handler etter min mening om Den Hellige Ånds gaver, som følger etter syndenes forlatelse.

273. For Paulus selv skiller mellom nåden og Den Hellige Ånds gaver. Nåde betyr Guds gunst og velvilje: Gud tar oss til seg, viser oss barmhjertighet, tilgir synden og gjør oss rettferdige og salige av bare nåde, uten at vi har fortjent det, for Kristi skyld.

For syndenes forlatelse hviler ikke på våre gjerninger eller vår fortjeneste, men bare på Guds løfte, som troen tar imot og holder fast ved. Gud kaller oss til seg av bare nåde og uten fortjeneste – ved at loven skremmer oss og vi erkjenner synden – for at vi skal kjenne ham som den Gud som visselig vil vise oss nåde og barmhjertighet for Kristi skyld.

274. Den Hellige Ånds gaver er derimot det som Gud – som nå er forsonet ved Kristus – gir de troende etter syndenes forlatelse, og som han pryder dem med. Om slike gaver taler etter min mening de tre neste versene. De hører sammen, for i alle tre nevnes Ånden: først kalles han den visse ånd, så Den Hellige Ånd og for det tredje den frimodige ånd.

275. Profeten er altså blitt rettferdig ved troen på løftet om Kristus og har fått syndenes forlatelse. Nå ber han om at denne smaken og følelsen av Guds barmhjertighet må plantes dypt og slå rot i hjertet hans ved Den Hellige Ånd.

Derfor bruker han disse ordene: «Gud, skap i meg et rent hjerte.» For han taler ikke om en gjerning og skapelse som skjer én gang for alle, men om en som stadig fortsetter og blir fullført. Det er som om han ville si: «Du har begynt det verket i meg at jeg håper og stoler på din barmhjertighet. Styrk og fullfør nå det samme verket, slik du har begynt det i meg.»

Det samme ber han om et annet sted: «Din Gud har befalt deg å være sterk. Styrk, Gud, det du har gjort for oss!» (Sal 68,29)[2] Og det står skrevet at ikke den som bare begynner, men den som holder ut til enden, skal bli frelst (Matt 24,13).

276. Men sofistene våre sitter fast i den falske meningen at det er nok når et menneske én gang har fått nåde. De lærer nemlig at nåden

[2]NB: «Vis din styrke, Gud! Vis deg mektig, som du før har gjort for oss!»

er en skjult gave i menneskets hjerte. Har noen den innesluttet i hjertet som en edelsten eller en kostbar perle, så er Gud ham nådig – bare han ellers arbeider med ved sin frie vilje og handler etter den. Videre lærer de at den som har den første nåden, blir salig, om den så bare var en liten gnist.

Men vi lærer noe helt annet om nåden: Nåden er en uavbrutt og stadig øvelse og en virkende kraft som Den Hellige Ånd skaper. Ved den gjør han oss visse og trygge på at vi ikke skal bli funnet vantro mot Guds ord, men gjøre og tenke alt det som er Gud til glede og behag.[3]

277. For Ånden er ikke noe sløvt og dødt; han er levende og virksom i de troende. Livet vårt står aldri stille, men har alltid noe å gjøre så lenge det varer. Selv når vi sover, står ikke livet stille: Enten vokser legemet og tar til, slik vi ser hos barn, eller vi merker livet på åndedrettet og pulsslagene. Slik er heller ikke Den Hellige Ånd noen gang uvirksom i de troende; han virker og utretter uten opphold noe som tjener Guds rike.

278. Derfor formaner jeg dere til å lære å forstå disse ordene i Den Hellige Skrift rett. Når dere leser eller hører ordet «skape», skal dere ikke tenke at Gud skaper noe én gang og så ikke har mer med verket å gjøre – slik en tømmermann går sin vei når han har bygd et hus. Nei, Gud blir stadig ved sitt skaperverk og styrer og holder det oppe. Slik skaper Gud også et rent hjerte i oss: Han er der uten opphold, renser det mer og mer dag for dag og øker Den Hellige Ånds gaver i det.

279. Her er det også verdt å merke seg at profeten, når han ber om et rent hjerte, viser at ytre rettferdighet og renhet ikke hjelper. Den er til ingen nytte når det gjelder å få Guds nåde og syndenes forlatelse.

Det er som om han ville si: «Jeg ser riktignok mange avvaskinger, renselser og mye hellighet både i templet og i husene. Folk vasker og renser snart klærne, snart veggene, snart hele legemet. Men hvor blir det av avvaskingen og renselsen av hjertene, som er tilsølt av avgudsdyrkelse, vantro, ondt begjær og andre laster? Denne renselsen av hjertet forakter de som vil vaske og bade seg utvortes etter loven; de bryr seg bare om at legemet og klærne er rene. Men du, kjære Herre, du Gud og vår Herre Jesu Kristi Far: Skap du mitt hjerte rent, så jeg kan kjenne din guddommelige vilje – det vil si tro at du er meg

[3] Her taler Luther om nåden som Åndens stadige virke i den som alt er rettferdig ved troen. At nåden først og fremst er Guds gunst og tilgivelse for Kristi skyld, har han sagt i § 273.

nådig og barmhjertig – og ikke blir forledet til mistro og villfarelse av dårlige tanker!»

280. Dette er i egentlig forstand et rent hjerte, slik Herren Kristus sier: «Salige er de rene av hjertet» (Matt 5,8). Den renheten profeten taler om her, må vi ikke forstå om kjøttets ytre renhet, men først og fremst om hjertets åndelige renhet.

Riktignok kan hjertet være tilsølt av ondt begjær, vrede, misunnelse, hat og andre laster. Men det er en urenhet som også kjøttet og fornuften forstår og fordømmer; for også hedningene er fiender av disse lastene og har skrevet mye mot dem.

Profeten ber derimot om å bli renset fra hjertets åndelige urenhet, som fornuften verken vet eller forstår noe om. Hjertet må vaskes og renses fra all villfarelse og falsk tillit til Gud. Da kan det kjenne Gud og tenke om ham at han er nådig og barmhjertig – at han ikke har behag i den ugudeliges død, men i at den ugudelige vender om fra sin ferd og lever (Esek 33,11).

281. For når hjertet ser for seg en vred Gud, følger straks avgudsdyrkelsen. Da maler vi oss en annen Gud enn den han er i sin natur og sitt vesen, og for å forsone ham søker vi hjelp og råd som Guds ord har forbudt – eller vi faller i fortvilelse.

Mot denne urenheten i hjertet ber han om et rent hjerte, som kjenner Gud rett og elsker ham som en frelser og forløser fra synd, død og all ulykke, en Gud som vil gi oss livet og ikke døden. For profeten ser godt at selv om et menneske har den rette kunnskapen om Gud, kan Satan likevel lokke og drive ham til avgudsdyrkelse på mange måter.

282. Summen er altså denne: Profeten kjenner nå den nåden at han har syndenes forlatelse og en nådig Gud. Videre ber han så om at Gud vil bevare ham fra den faren som Satan med all iver prøver å styrte de troende i – at han skal se for seg en annen Gud eller få andre tanker om Gud. Han ber om at den rette kunnskapen om Guds godhet og nåde må vokse og ta til dag for dag, mer og mer, i ham og i alle troende.

Om dette skal vi også be med alvor: at vi alle kan være trygge og glade i alt vi gjør og lider, og vite at vi står i nåde hos Gud for vår Herre Kristi skyld. Vi skal vite at alle gjerningene våre behager Gud, også de ringe – som å spise og drikke etter livets behov og at hver troende passer sitt kall.

Hjertet kan altså bli rent i denne erkjennelsen av og tilliten til Guds nåde ved Herren Kristus, så det med visshet kan slutte at alle gjerningene våre er Herren Gud til glede og behag. Det er de ikke på grunn av vår fortjeneste og verdighet – for alt hos oss er urent – men på grunn av troen, Den Hellige Ånds særlige gave, at vi tror på Herren Kristus.

283. Men å skaffe oss et slikt hjerte står ikke i vår makt; Herren Gud må skape det. Derfor sier han også her: «Gud, skap i meg et rent hjerte.» For alt det lærerne på universitetene har lært om hjertets renhet, er forgjeves og unyttig snakk.

Og slik det ikke står i vår makt å få et rent hjerte, men Gud må skape det, slik kan vi heller ikke beholde eller bevare det rene hjertet han har skapt, mot djevelen. For vi ser hvor ofte vi blir tilsølt av uventet sorg, synd og anfektelse. Derfor må vi uten opphold be om at Gud skaper et rent hjerte i oss og bevarer det.

Og gi meg en ny, viss ånd

284. Når han her ber om en ny, viss ånd, betyr det at hjertet hans må stå urokkelig og fast. Ved denne visse ånden må det bli styrket mot all ustadighet og tvil, mot alle villfarende meninger, tanker og lærdommer, og mot djevelens onde innskytelser. Djevelen gjør nemlig alt han kan for å føre oss bort fra den rette troen på at Gud er nådig og barmhjertig. Derfor kaller også Herren Kristus denne Ånden for sannhetens Ånd (Joh 14,17): Han har ikke med usikre ting å gjøre, men gjør og lærer sannheten, det som er visst og fast.

285. Med disse ordene, «gi meg en viss ånd», forkaster han all falsk hellighet og gjerningsrettferdighet. Den gjør hjertet urent, og av den følger aldri noen viss ånd. For selv om en munk har holdt regelen sin med all iver i mange år og gjort alt han skulle og kunne gjøre, kan han likevel ikke ha denne visse ånden.

Når vi har lært å kjenne Guds barmhjertighet, er derfor det første og mest nødvendige vi skal be om, at denne erkjennelsen må bli viss og fast i oss. Da blir ikke hjertet vårt ustadig og tviler ikke på Guds nåde. Det faller heller ikke inn i andre og fremmede tanker om Gud, slike som mennesker finner på selv, eller som blir lagt fram for oss i falsk lære.

286. For å beholde denne gaven må vi ikke holde opp med å be og påkalle Gud om at han vil gi oss en ny, viss ånd. Det skjer når vi står fast i den åndelige kampen og i mange slags anfektelser.

For vi har mange eksempler for øynene: Ikke så få mennesker begynte sammen med oss å høre denne læren om troen og tok imot den med hjertelig tro. Siden er de blitt vendt bort fra oss ved villfarende tanker og falsk lære, og de har begynt å forakte og hate evangeliet åpenlyst.

Dette er ikke kommet av noe annet enn at de ikke hadde denne visse ånden. De mente at de hadde forstått læren svært godt og nå var mestere og doktorer. Men den onde ånd forførte dem, og de ble hovmodige. Noen av dem ville finne på noe nytt, og andre ville utrydde oss av misunnelse, hat og ærgjerrighet.

287. Derfor må vi ha denne visse ånden – ikke bare for Satans skyld, men også for vårt eget kjøtts og for verdens skyld. For disse tre fiendene våre vil gjerne ta og røve fra oss denne visse læren. Men øvelse og erfaring lærer oss alt dette mye bedre enn noen kan si det med ord.

Vers 13: «Kast meg ikke bort fra ditt åsyn! Ta ikke din Hellige Ånd fra meg!»

288. Se hvordan profeten ydmyker seg og i angst frykter den faren som pleier å møte dem som er blitt rettferdige og har fått syndenes forlatelse. For uten Den Hellige Ånds hjelp kunne han ikke be slik. Han har allerede Den Hellige Ånd, og likevel ber og sukker han inderlig om ikke å bli kastet bort fra Guds åsyn og ikke bli forlatt av Gud, så han faller i synd igjen og mister Den Hellige Ånd.

Det er som om han ville si: «Mitt kjøtt strider mot Ånden. Derfor ber jeg deg, du trofaste Gud: Stå meg bi og hold meg oppe, så jeg ikke faller i synd igjen slik jeg syndet før, da du hadde forlatt meg. Kast meg derfor ikke bort fra ditt åsyn, og ta ikke din Hellige Ånd fra meg. Det vil si: Gi meg nåde til å bli stående, så hele min ånd, sjel og legeme kan bevares ulastelig til min ende. Amen.»

289. Før har han bedt om en stadig ånd, det vil si om en sterk, viss og fullkommen tro, som Paulus kaller det, og om å kjenne Guds barmhjertighet fullkomment. På samme måte ber han her om at Den Hellige Ånd ikke må tas fra ham, og at han ikke må bli kastet bort.

Dette tolker jeg slik at det sikter til helliggjørelsen av kjøttet og legemet, det vil si til at de blir dødet, og til den nye lydigheten som visselig skal følge hos dem som er rettferdige ved troen. For eksempel skal en ektemann leve kyskt og tuktig med sin hustru og være vennlig

mot naboene sine og mot alle. En øvrighetsperson skal skjøtte embetet sitt flittig, ikke se gjennom fingrene, men straffe de onde. Kort sagt: Et gudfryktig liv skal følge i alle stender og gjerninger.

290. For hver kristen vet – eller burde i alle fall vite – hva det nye livet hos de rettferdige fører med seg. Mennesket vokser i troen ved Ånden, som helliggjør oss. Først har vi stridt og kjempet mot de falske tankene om Gud og mot mistro, fortvilelse og lignende åndelige laster og anfektelser. Så går Ånden videre og styrer de ytre gjerningene, hele livet og all ferd. Det gamle mennesket med sine gjerninger skal avlegges og dødes. Vrede, grusomhet, ondskap, ukyskhet og lignende skal legges bort, og i stedet skal vi ikle oss vennlighet, ydmykhet, saktmodighet, tålmodighet og andre slike kristne dyder og prydelser.

291. Når et menneske som er oppdratt i pavens og sofistenes lære, hører dette, synes han det er svært fremmed og underlig at en så hellig profet fremdeles skal be og rope om Den Hellige Ånds gave, som om han ikke hadde noen. Men vi erfarer og lærer det på oss selv, og vi ser det på alle profetenes og apostlenes eksempel: Ingen kan be om nåde og om at nåden må øke, uten at han først er rettferdig ved troen. Like lite kan noen be om Den Hellige Ånds gaver og om at de må øke, uten at han først er helliggjort.

292. Men slike mennesker har bare fått Ånden som førstegrøde, som Paulus sier (Rom 8,23). Derfor vil de gjerne ha Åndens tiende også, det vil si Ånden i fullkommen grad.

Og fordi de er født på ny til det evige liv, lengter de av hjertet etter å legge av døden helt, med alle laster og all urenhet i ånd og kjøtt som ennå henger ved dem. De søker og håper på fullkommenheten, og de erfarer daglig hvor langt de ennå er fra den. (*Utgiverens merknad: Med «døden» menes her ikke så mye den timelige døden som syndens dødelige levninger. De henger ennå ved de gjenfødte og hindrer dem i å bli fullkomne i dette livet. Disse levningene av synden vil de gjerne legge av, slik apostelen Paulus ønsker: «Jeg elendige menneske! Hvem skal fri meg fra dette dødens legeme?» (Rom 7,24)*)

293. Derfor ber David om ikke å følge sine egne tanker og ikke bli overlatt til seg selv. Han ber om at Den Hellige Ånd må bevare ham ren og hellig både i hjertet og i alle gjerningene hans.

For her kan en lett falle, slik lignelsen om tjeneren viser (Matt 18,23–35). Han ydmyket seg for herren sin, kastet seg ned for

ham og ba ham ha tålmodighet med seg. Ved husbondens barmhjertighet fikk han da løslatelse, og hele gjelden ble ettergitt ham. Men da den samme tjeneren gikk ut og møtte en av medtjenerne sine, som skyldte ham svært lite, ble han en grusom tyrann mot ham og ville ikke forbarme seg over ham.

294. Her må jeg igjen minne dere om det jeg sa ovenfor (avsnitt 274 og 275): Når David ber om en slik nåde og gave, viser han tydelig at vi ikke kan bevare Den Hellige Ånds gaver ved våre egne gjerninger og krefter. Vi står i fare for å bli kastet bort. Og det skjer når Herren Gud drar hånden sin til seg, overlater oss til våre egne tanker og krefter og tar sin Hellige Ånd fra oss. Skriften sier: «Så lot jeg dem fare i sitt hjertes hardhet, for at de skulle vandre i sine egne onde råd» (Sal 81,13).

Når det skjer, faller vi straks. Vi følger våre kjødelige lyster og begjær og blir overvunnet av dem, slik David ble ved hor – eller vi faller i overmot eller fortvilelse.

295. Derfor sier han: «Kast meg ikke bort», det vil si: «Forlat meg ikke med din Ånd, som jeg er helliget ved. For skjer det, er jeg allerede kastet bort og fortapt.» Og: «Ta ikke din Hellige Ånd fra meg.» Med disse ordene bekjenner han at han har Den Hellige Ånd, men ennå ikke fullkomment eller helt; for det er bare Åndens førstegrøde. Men etter dette livet skal vi få Åndens fullkomne fylde i rikt mål og bli lik ham.

296. Slik skal vi føye disse to tingene sammen: Ved Den Hellige Ånd blir vi bevart fra all urenhet i ånd og kjøtt, innvortes og utvortes, og hjertet vårt er og blir en ren og hellig bolig. Der må den urene ånd ikke få fare inn igjen, slik Herren Kristus sier i evangeliet (Matt 12,43–45). Nå følger Den Hellige Ånds tredje gave.

Vers 14: «Trøst meg igjen med din hjelp, og hold meg oppe med en frimodig ånd!»

Norsk Bibel 88/07: «Gi meg igjen din frelses fryd, og hold meg oppe med en villig ånd!» 297. Dette er Den Hellige Ånds tredje gave, som han ber om å få. Og David holder en vakker orden her. Det er som om han ville si: «Nå er jeg rettferdig av Guds nåde og barmhjertighet alene; for jeg vet og er viss på at syndene mine er tilgitt. Dernest er jeg også helliggjort; for jeg vandrer i et nytt liv, i lydighet og hellighet etter Guds bud, og denne gaven fra Den Hellige Ånd vokser og tar til i meg dag for dag.

Nå mangler jeg ennå Den Hellige Ånds tredje gave: at hjertet og motet mitt må være frimodig og trygt, så jeg uten frykt kan bekjenne for hele verden denne nådige Gud, som har gjort meg rettferdig, ren og hellig. Jeg vil ikke la noen fare skremme meg bort fra denne bekjennelsen.»

298. Når han her ber om en frimodig ånd, er det ikke annet enn at han ber Gud om et fast og uforferdet hjerte, som verken frykter verden, djevelen eller døden. Et slikt frimodig sinn og mot ser vi hos Paulus når han sier: «Hvem kan skille oss fra Kristi kjærlighet? Trengsel eller angst eller forfølgelse?» (Rom 8,35) Slik synes jeg også David her ber om den samme gaven. Han ber inderlig om at han frimodig og for alle må kunne bekjenne Gud, sin Herre, og forakte alle farer fra hele verden.

299. Saken selv viser også denne ordenen, slik profeten sier et annet sted: «Jeg trodde, derfor talte jeg» (Sal 116,10). For når en har lært sannheten å kjenne, følger bekjennelsen og talen straks. Med den talen gjendriver og forkaster vi den falske læren.

Men på bekjennelsen og talen følger videre det som står i den samme salmen: «Jeg var ille plaget.» Derfor trenger vi her sårt den trøsten som den frimodige ånden gir, og som han ber om. Da blir vi ikke motløse i den plagen og forfølgelsen som følger på talen og bekjennelsen, men kan med frimodig ånd forakte og utholde enhver fare for liv og legeme, ære og gods.

300. For det er umulig at verden kan tåle og finne seg i denne allmenne setningen at alle mennesker er løgnere og falske, slik det står skrevet: «Hvert menneske er en løgner» (Sal 116,11). Særlig gjelder det når en kaller det løgn som verden holder for sannhet og for en stor gudstjeneste – slik hele pavedømmets stand, lære og liv er. En lære som stempler både dem selv og gudstjenesten deres som løgn, forfølger de med den største heftighet, og de vil utrydde den helt med ild og sverd.

Derfor står vi i stor fare for denne bekjennelsens skyld, og mange av oss må sette livet til for den. Men hva gjør det? Den salige erkjennelsen av Gud kan ikke tåle at vi tier. Og enda mindre kan verden tåle at vi taler og refser deres andakt og gode mening som feil. Derfor trenger vi sårt å bli holdt oppe og styrket ved en frimodig ånd, så vi ikke viker unna for slike farer og faller fra troens bekjennelse.

301. Når han nå sier: «Trøst meg igjen med din hjelp», viser han at han nesten er overvunnet av en slik fare. Derfor ber han om å bli trøstet med Guds hjelp. Det vil si: Hjertet hans må bli så styrket at det ikke tviler på at Gud i den faren som bekjennelsen fører med seg, skal stå ham bi, hjelpe ham og frelse ham. Denne trøsten gjør hjertet så frimodig at en fritt kan forakte all skrekk og fare.

302. Denne gaven har også jeg erfart ved Guds nåde. Ved å lære og skrive har jeg fritt og åpent bekjent min Frelser og Forløser Jesus Kristus. Det har jeg gjort mot viljen til keiseren, konger, fyrster og herrer, paven, kardinaler og biskoper, ja, nesten mot hele verdens vilje, i mange slags farer for liv og legeme, som Satan og fiendene mine – hans tilhengere – har utsatt meg for.

Slik sier også Herren til Jeremia: «Se, jeg gjør deg i dag til en fast borg og til en jernstøtte og til en kobbermur mot hele landet – mot Judas konger, mot dets høvdinger, mot dets prester og mot folket i landet» (Jer 1,18).

303. For sannelig, den som vil være lærer i kristenheten, må ha et så frimodig hjerte at han kan forakte enhver fare. Ja, alle troende burde være så rustet at de gjerne er villige til å bli martyrer – det vil si Guds bekjennere og vitner – når nøden krever det.

For Kristus vil ikke være skjult i verden, men forkynnes overalt, ikke bare i husene, men åpenlyst i dagslyset og fra hustakene. Da kan evangeliet skinne og lyse for alle som en stor fakkel og et klart lys på et høyt fjell eller et vakttårn. Men når det skjer, reiser det seg alle slags farer og trengsler. Da sitter vi virkelig, som man sier, i klemma, og har ingen annen trøst enn at Gud har lovet oss at han ikke vil forlate oss.

304. Dette er altså Den Hellige Ånds tredje gave. Ved den blir de kristne frimodige og dristige – ikke mot Gud, men både mot djevelen og verden. Jo mer Satan og verden setter seg opp mot oss, desto frimodigere og dristigere blir vi.

Når vi gjør dette, må vi høre av motstanderne våre at vi er harde og forherdede folk som ikke vil vike for noen. Det nekter vi ikke; for vårt kall og embete krever det. «Ja», sier de, «siden du ikke vil la deg si noe, er du fordømt.» Nei, hykler, du lyver! For her må en skjelne.

For Gud er jeg ydmyk og har en så sønderbrutt ånd at jeg blir redd bare jeg hører hans navn nevnt. Jeg ber daglig og uten opphold om at Gud vil gi meg sin Hellige Ånd og øke og styrke troen i meg. For Gud

erkjenner og klager jeg derfor min største fattigdom og nød. Men når jeg ser på verden, ser jeg at jeg eier en uendelig skatt og rikdom. Da roser jeg meg med Paulus av at jeg ingenting har, men likevel eier alt (2 Kor 6,10).

305. Men slik jeg av hjertet bøyer meg og ydmyker meg for Gud, slik er jeg i Herren stolt, trossig og hoven mot djevelen og verden. Jeg forakter alle deres farer, deres list og makt, og jeg refser deres falske lære og syndige liv. Da blir det trette og strid, så de forfølger meg og andre og lyser oss i bann. Derfor ber David her om at Gud vil trøste og styrke ham ved en frimodig ånd. Det er som om han ville si: «Trøster du meg ikke mot en slik fare, må jeg bli skremt og bukke under.»

306. I disse tre versene viser profeten altså de gavene som Gud gir dem som er blitt rettferdige ved troen. Den første er en viss tillit til Guds nåde og barmhjertighet. Den andre er helliggjørelsen: Ved den blir det gamle mennesket dødet med alle sine lyster og begjær, og et nytt menneske står opp og vandrer i en ny lydighet og et hellig liv.

Den tredje er en fri bekjennelse: Uten å gjøre forskjell og uten sky og frykt forkaster og fordømmer en alt som ikke vil vike for den rene læren, ingen unntatt – også keiser, konger, fyrster og herrer, paven, biskoper, kardinaler og hele verden – når de spotter, forfølger og fordømmer denne salige læren. Nå vil profeten videre tale om det som kommer av denne frimodige ånden og pleier å følge den.

Fjerde del (vers 15–21)

Vers 15: «Så vil jeg lære overtredere dine veier, og syndere skal omvende seg til deg.»

307. Her begynner profeten først å tale om sine gode gjerninger – etter at han er blitt rettferdig ved troen og født på ny ved Den Hellige Ånd. For treet må være godt før frukten, slik Kristus sier: «La enten treet være godt og dets frukt god» (Matt 12,33). Det er som om han ville si: Det er fåfengt å bekymre seg for frukten når treet ikke først er godt.

Fariseerne på Kristi tid gjorde nettopp det samme som motstanderne våre og de nye fariseerne gjør nå: De roser seg mye av sine gode gjerninger, og likevel er de ugudelige og vantro. Men hvordan kan det vokse noe godt av en dårlig sæd? Hva hjelper ordensdrakten, fasten, bønnen og nattevåkene når de ikke vil vende seg bort fra sitt ugudelige vesen og hjertets vantro? Det ytre forandrer de nok – klær, mat, drikke og slikt – men hjertet blir uforandret, ugudelig og vantro som før.

Men Den Hellige Skrift lærer oss at mennesket først må bli godt og rettferdig ved gjenfødelsens bad og Den Hellige Ånds fornyelse, og det er den stø, hellige og frimodige ånd. Når treet så er godt, følger det sikkert at det også bærer god frukt.

308. Derfor har David hittil ikke sagt noe om sine gjerninger. Han har bare bedt om den skatten som Gud skulle virke i ham ved sitt ord og sin Ånd. Men nå som han har fått denne skatten, kommer han også til gjerningene sine – de gjerningene som skal følge når vi først er blitt rettferdige ved troen og født på ny.

309. Men disse gjerningene er helt andre enn dem man lærte i det leie pavedømmet: å avlegge løfter til de hellige, dra på pilegrims-

ferd og løpe i kloster. Slike gjerninger kalte de den andre dåpen – en stor gudsbespottelse og en forakt for Herren Kristi blod. Men de gjerningene David taler om her, er disse: Man takker den gode og barmhjertige Gud for hans gaver, akter dem høyt og lærer også andre at de kan komme til den samme nåden og Den Hellige Ånds gave.

Slik gjorde de fromme menneskene i evangeliet som ble helbredet av Herren Kristus. Selv om Herren Kristus bød dem å tie, kunne de likevel ikke la være å rose, prise og forkynne Kristi velgjerninger, så også andre kunne bli dratt til Herren Kristus. Dette er de fremste gjerningene; de viser at det ufruktbare treet er forvandlet til et fruktbart.

310. Til et slikt nytt og hellig liv kaller Kristus den disippelen han sier til: «Følg du meg, og la de døde begrave sine døde» (Matt 8,22). Med det viser han at gjerningene til alle mennesker som ikke følger Kristus og ikke tror på ham, er døde menneskers gjerninger. Men de som lever i Kristus, skal holde på med dette: å erkjenne, rose, prise og forkynne Guds barmhjertighet, så også andre mennesker kan lære den å kjenne.

311. Summen er altså denne: Hele vårt liv, vår frelse og salighet hviler alene på Guds barmhjertighet. Den har Gud åpenbart for oss ved sitt ord på den måten at han befaler oss syndere å håpe på den, i og ved Kristus. Denne kjennskapen er de kristnes rettferdighet, slik Jesaja sier: «Ved at de kjenner ham, skal den rettferdige, min tjener, rettferdiggjøre de mange» (Jes 53,11).

Her hører vi ikke om noen annen gjerning enn at vi ikke skal skyve fra oss den nåden og barmhjertigheten Gud tilbyr, men ta imot den ved troen. Og det er en særlig stor gave fra Den Hellige Ånd; for, som Paulus sier, «det er ikke alle som har troen» (2 Tess 3,2).

312. Når vi slik er blitt rettferdige ved troen og har i hjertet løftet om syndenes forlatelse og det evige liv, som vi har tatt imot ved troen, da er dette den nærmeste gjerningen, og den skal vare stadig: Vi skal takke Gud og prise og rose hans velgjerning og nåde.

Men verden setter seg imot dette med all sin kraft og makt, og Satan er heller ikke ledig; med alle slags ulykker vil han hindre og kvele denne læren og denne lovprisningen hos oss. Derfor har David i det foregående verset bedt om at den frimodige ånd må holde ham oppe. Da kan han bli trøstet og holdt oppe mot all djevelens og verdens

list, fare og makt, og med kjekt og uforferdet mot vitne om Herren Kristus, slik Lukas skriver om apostlene (Apg 4,8 ff.).

313. «Fordi denne ånden er gitt meg», sier David, «vil jeg lære overtredere dine veier.» Men hva mener du, David, om de ikke vil høre på deg? Hva om Satan og verden forfølger deg for det? Hvordan tør du påta deg en så vanskelig og stor gjerning som å lære overtredere Herrens veier? Hvor blir det da av de hellige – vil du lære dem også? Ja, sier David, også de må lære av meg.

For her kaller ikke David bare tyver, mordere og horkarer overtredere, men først og fremst de klokeste og helligste folk i verden: mektige fyrster og herrer, paven og hele hans følge, prester, munker og hva de nå heter – hvor fint et ytre skinn og anseelse de enn har for verden på grunn av sin verdslige visdom og falske hellighet. For hva sann, guddommelig visdom og hellighet er, kan ikke noe menneske på jorden forstå uten Den Hellige Ånds opplysning.

314. Her ser du at alt kommer an på at vi forstår profetens ord riktig. Han vedgår at overtrederne har sine veier som de lever og vandrer på og har stor glede av. Men han sier at det ikke er Herrens veier, men menneskers veier, og på dem kan de ikke bli frelst. «Derfor vil jeg lære dem dine veier.»

315. Her viser han igjen hvilken fare de lærerne må utstå som lærer Guds ord. For verden vil ikke og kan ikke tåle at noen forkaster og fordømmer dens veier som villfarelse. Den forsvarer dem som de rette veiene man blir rettferdig og frelst på.

Den som vil være en salig munk etter Guds veier og ikke etter pavens veier, ta på seg en hard regel, føre et strengt liv og gjøre Gud en gudstjeneste som behager ham – han kan begynne å lære overtredere Guds veier! Da skal han snart få erfare at han ikke bare får djevelen, helvete og verden med alle dens hellige til fiender. Han må også iblant stri og kjempe mot seg selv, og da får han sikkert erfare hva virkelig gode gjerninger er. Det er det Kristus sier: Han skal «bære frukt i utholdenhet» (Luk 8,15).

316. Slik skal du altså forstå og forklare ordet «overtredere» her: Det er ikke bare syndere slik verden dømmer om dem – de som faller i åpenbar synd og skam – men også de fromste og helligste for verden, slik hyklerne og de gjerningshellige blant profetene, prestene og levittene var på Davids tid. Det er stor fare ved å refse slike folk for synd

og kalle dem overtredere, selv om de holder Moseloven i det ytre og lever ulastelig, slik Paulus vedgår at også han var «ulastelig» (Fil 3,6). Derfor er det en særlig kraft i hvert eneste ord her.

David har sannelig vært i den rette skjærsilden. Han kjente syndens og Guds vredes store tyngde og byrde da profeten Natan sa til ham: «Du er mannen!» (2 Sam 12,7). Men nå er han rettferdig for Gud ved tilliten til Guds barmhjertighet, og han har fått en ny, stø, hellig og frimodig ånd. Nå er han trøstig og uforferdet, og derfor går han frimodig fram i dagen.

Han vil lære hver og en – uansett stand, verdighet og orden – om Guds usigelige barmhjertighet. Og han vil refse alle gode gjerninger og all hellighet i verden som er uten kjennskap til Gud. For hver og en skal håpe og stole alene på Guds godhet og barmhjertighet og vite at en slik tillit til Guds nåde alene er den rette veien til saligheten. Men alle veier utenom denne tilliten til Guds nåde er veier til døden, helvete og den evige fordømmelsen.

317. Men denne læren går ikke av uten stor fare og uro, som sagt (§ 315). For verken Satan eller verden kan tåle den. Verden kan ikke og vil ikke finne seg i at dens andakt, gode mening og gjerninger ikke skal regnes for noe, ja at de blir forkastet og fordømt for Gud. Og den leie Satan unner ikke de arme, elendige menneskene å lære av Guds ord å kjenne sin egen jammer og nød, og så også Guds nådige vilje: at de alle kan og skal bli løst fra syndene sine ved Kristus, få Guds nåde og bli rettferdige og frelst.

Derfor reiser det seg på alle kanter vrede, misunnelse, renkespill, forfølgelse og baktalelse mot dem som lærer Guds veier, for at denne læren sammen med lærerne og forkynnerne dens skal undertrykkes. Det har jeg ved Guds nåde selv fått erfare.

318. Da denne læren begynte, var det også onde mennesker som ikke satte seg imot den, for det var misbrukene som ble refset. Av dem var det mange som ikke lot seg pynte på, langt mindre forsvare. De drev avlatshandelen sin så skamløst at mange gjerne så at disse falske varene ble angrepet og refset. Men da refselsen gikk videre, til de artiklene som ikke så så onde ut og likevel var ugudelige, da ble djevelen og hele hans følge og alle hans lemmer så heftig vred og forbitret at jeg nesten ingen steder kunne være trygg.

Men jeg hadde tenkt meg på forhånd at det ville gå slik. Blant andre venner sa biskop Hieronymus av Brandenburg til meg – en god og from mann som var meg svært vel bevåget – at jeg ville skaffe meg mye strev og fare på halsen hvis jeg angrep paven. Slik reiste det seg frykt, skrekk og motløshet innvortes, og strid, uro og trette utvortes. For å overvinne alle disse farene trengte jeg sårt den frimodige ånd, og den har også trøstet meg rikelig.

319. Men noen kunne spørre: Hvorfor kaller profeten menneskene overtredere og ikke heller hellige, slik verden holder dem for? Til det svarer jeg: Det finnes ingen hellige og rettferdige i verden. Selv om noen ser hellige ut for verden, kaller Den Hellige Ånd dem likevel overtredere, slik også alle mennesker er overtredere for Gud.

Men profeten kaller særlig de skinnhellige overtredere for å trøste og styrke de gudfryktige. For de lærer Guds veier: at menneskene skal stole alene på Guds nåde og sannhet, som er lovt i Kristus, og ikke på sitt hellige liv. Derfor blir de bannlyst og fordømt som kjettere; for fiendene av denne læren vil selv være kirken og dommere over læren.

Derfor trøster Den Hellige Ånd de troende her, så de ikke lar seg rokke eller skremme av den skinnende helligheten hos Ordets fiender. De skal vite at Den Hellige Ånd kaller alle dem som ikke har denne læren, ja som spotter og forfølger den, overtredere og fordømte syndere – hvor fromme og hellige de enn ser ut og skinner for verden.

«*og syndere skal omvende seg til deg*»

320. Her viser han den andre grunnen til at dette er en svært kostelig gjerning som behager Gud. Den første grunnen var at den fører med seg stort strev og stor fare, og at ingen kan gjøre den uten at han først er trøstet ved den frimodige ånd.

Den andre grunnen er at denne gjerningen er svært stor og kostelig når det gjelder frukten og nytten. Selv om faren skulle skremme noen fra å lære, skulle likevel den store frukten og nytten drive ham til det. For det er umulig at Guds ord kan læres og forkynnes uten frukt. Selv om ikke alle mennesker blir omvendt ved det, er det likevel noen som blir rettferdige, troende og frelst ved det.

321. Men at Guds ord bærer frukt når det blir lært og forkynt, står ikke i noe menneskes makt, men alene i Guds. Salomo sier: «Øret som hører, og øyet som ser – Herren har skapt dem begge to» (Ordsp 20,12).

Det vil si: Begge deler er Guds gaver – at det finnes noen som lærer rett, og noen som følger og tror læren.

Derfor sier David her: Jeg vil gjøre så mye jeg kan; jeg vil lære overtredere dine veier, så syndere skal omvende seg til deg. Det betyr: Jeg vil lære hvordan syndere skal omvende seg til deg, og så overlate til Gud å gi lykke og velsignelse. For det er visst at læren ikke går ut uten frukt, men at noen blir omvendt ved den (Jes 55,10–11).

322. Hyklere og gjerningshellige mener at også de lærer disse veiene, når de overtaler folk til å bli rettferdige ved sine egne gode gjerninger: ved å skrifte, gjøre bot og gi fyllestgjørelse. Men det er ikke Guds veier; det er menneskers veier, som er funnet på og diktet opp etter ingivelse fra den ånden som heter djevelen. På dem farer de arme, forførte menneskene dag for dag stadig lenger bort fra Guds veier.

Men jeg, sier David, vil lære dine veier slik jeg selv er kommet til deg ad dem. Jeg har kjent mine synder – det vil si hele min natur, som er fordervet ved synden. Så har jeg tatt all min tilflukt alene til din store barmhjertighet, trodd ditt løfte og derved fått høre din fryd og glede. Det er den veien og måten syndere blir omvendt til deg på. Denne veien og ingen annen vil jeg lære dem. Den som vil la seg lære denne veien, han kan komme; den som ikke vil, får bli på sin egen vei i villfarelse (Jes 53,6).

323. Her lar han oss altså forstå i det skjulte at han vil lære nettopp det han selv har erfart på egen kropp. Han vil ikke lære syndere slik paven gjør gjennom sine skrivere og skrikhalser, som overtaler folk til å angre syndene sine, skrifte, selv bøte og gjøre fyllest for dem. Han vil heller ikke lære slik de falske profetene blant jødene gjorde, og etter dem de skriftlærde og fariseerne, som lærte at man skulle bli fri fra synden ved offer, omskjærelse, seremonier og lovgjerninger.

Nei, han vil lære hele menneskeslekten at all gudstjeneste og alle gjerninger er fordømmelige for Gud når de skjer i den mening at man vil bli rettferdig ved dem. Det er det ordet sier: «Det er ikke noen som gjør det gode, ikke en eneste» (Rom 3,12).

324. Ved denne forkynnelsen blir all menneskelig fornuft og formastelse drept og gjort til intet. For hver og en må vedgå at han er en synder; hva kan da sies som er mer skremmende for oss enn at vi

verken har råd, hjelp eller legedom mot synden hos oss selv og i oss selv?

Men når Guds vrede blir forkynt og preket på denne måten, og mennesket blir slaktet og drept som et offer for Gud, da får han høre denne fryd og glede: «Herren har tatt bort din synd. Du skal ikke dø» (2 Sam 12,13). For Gud vil ikke være vred på slike slaktede og drepte syndere. Han vil frelse dem, for det var for deres skyld han sendte sin Sønn, så han skulle bære verdens synder og ta dem bort fra de troende.

325. Dette er den rette læren og den rette gudstjenesten som syndere blir omvendt ved. Men så er det de andre som gir syndere råd når de bekjenner urenhet og andre grove synder. (Både lærere og elever i pavedømmet vet nemlig ingenting om syndene mot den første tavle.) De råder dem til å bøte for syndene sine med faste, kasteiing og slikt, eller gå i kloster, der de kan føre et kyskt liv.

Men de gjør ikke annet enn å føre dem de omvender fra urenheten, ned i langt større synder og vederstyggeligheter, og gjøre syndene deres langt tyngre og større. Det er rett og slett å redde en mann fra en liten ulykke og så kaste ham i dødens gap, å trekke ham opp av litt vann og så senke ham i det dype hav, å drive ut én synd og så lesse sju andre og farligere på den elendige synderen – slik Herren Kristus sier i evangeliet om djevelen som ble drevet ut (Matt 12,45).

326. Dette er det første offeret David vil gi Gud etter at han er blitt rettferdig ved troen: Han vil lære folk Guds veier. Det vil si at de skal komme til Gud på den måten at de først vet og tror dette: Alt et menneske gjør uten Den Hellige Ånd og troen, er synd – ingenting unntatt – når han gjør det i den mening at han vil bli rettferdig for Gud ved det. For personen er fremdeles besmittet med synd. Dette vil han lære for at synderen først skal bli drept og slaktet for Gud.

Deretter vil han lære videre at Gud er nådig og barmhjertig og vil tilgi oss syndene våre helt ufortjent – så langt det gjelder vår person – alene for Kristi skyld, som har gjort fyllest for dem. Men en Gud som tar imot syndere og er nådig mot dem for barfotmunkenes og kartusernes ordens skyld, eller for din andakt, dine pilegrimsferder og messer, finner du ikke i hele verden. En slik Gud dikter de gjerningshellige opp for seg utenom Guds ord, ja mot det, til sin egen evige skade.

327. De som blir omvendt etter deres lære og måte, blir omvendt til en avgud i sitt eget hjerte, ikke til den sanne Gud. Han er den eneste rette Gud, som elsker syndere som har et sønderknust hjerte, og som har behag i dem som frykter ham og håper på hans godhet.

Skal din omvendelse skje uten falskhet og hykleri, er det derfor helt nødvendig at du først blir skremt av Guds vrede og dom og drept – det vil si at du kjenner sorg og uro i samvittigheten for syndene dine.

Når det har skjedd, skal du også få den rette trøsten. Den kommer ikke av at du har gjort den eller den tunge gjerningen til Guds ære, men av Guds løfte: Han har sendt sin Sønn Jesus Kristus til verden for vår skyld, så han skulle forkynne de elendige og bedrøvede synderne en sikker og evig trøst, så de kan håpe på Guds barmhjertighet, som han vil vise oss for hans døds og oppstandelses skyld.

Det er måten og veien syndere blir omvendt på; alle andre veier er villfarelsens veier. «Dette skal være min tjeneste og mitt embete», sier profeten, «og med det vil jeg tjene og takke deg.»

328. Men her sier du: Skal da ikke et nytt liv og gjenfødelsens gode gjerninger følge troen? Jo, sannelig! Men frukten kommer ikke før treet; treet kommer før frukten. På samme måte kan det heller ikke skje gode gjerninger uten at personen først er rettferdig. Derfor får vi ikke Guds nåde og det evige liv ved våre gjerninger og fortjenester.

Men når vi først er blitt rettferdige og arvinger til det evige liv ved troen på Kristus, da gjør vi gode gjerninger. Vi gjør dem ikke i den mening at vi skulle oppnå saligheten og det evige liv ved dem; det har Kristus allerede vunnet for oss ved sin fortjeneste, og vi har det allerede med full rett i håpet. Vi gjør dem for å være takknemlige mot Gud og lydige mot budene hans, og for at Guds ære skal bli prist og spredt videre til gagn for andre ved den læren vi fører og vårt gudfryktige liv.

329. Denne ordenen i den rette læren – at treet først må være godt og deretter ikke bli uten frukt – forstår ikke motstanderne våre. Ja, de vrir den om og setter frukten før treet. De lærer: Skal menneskene bli rettferdige, må de fortjene det ved sine gode gjerninger. Derfor er det helt nødvendig at det finnes noen som David, som med frimodig ånd sprer læren om troen og Kristi rettferdighet – ikke bare blant dem som står utenfor nåden, men også blant dem som er i Guds nåde.

For de som erkjenner syndene sine og kjenner samvittighetens skrekk og sin egen svakhet sterkt, tar imot denne læren med all glede.

Men de andre erkjenner ikke syndene sine og kjenner dem heller ikke. Den største delen av dem forakter denne læren, og noen forfølger den. Likevel går den ikke av uten frukt hos dem; for her kommer det daglig noen hvis hjerte Gud rører – noen i dag og noen i morgen. Og siden menneskene ikke kan komme til erkjennelse av sannheten uten denne læren, legger Den Hellige Ånd så sterk vekt på at den skal drives og spres flittig overalt.

330. Her er det også nødvendig å minne leseren kort om dette: De som Den Hellige Ånd her kaller overtredere, blir regnet og holdt av verden for de aller helligste. På samme måte blir de som lærer Guds veier og derved omvender syndere på den måten som er sagt (§ 322 ff.), omvendt holdt av verden for kjettere og djevelens barn, som spotter Gud og forfører folk med læren sin. Men det er vår trøst at Den Hellige Ånd ikke kaller dem kjettere, men nyttige og salige lærere som omvender syndere. Og tilhørerne deres kaller han ikke forførte, men omvendt til Gud.

Vers 16: «Fri meg fra blodskyld, Gud, min frelses Gud! Så skal min tunge juble over din rettferdighet.»

331. Dette verset er noe dunkelt og vanskelig å forstå. Det ser ut til å gå mot den ordenen i læren som vi har vist i denne salmen ovenfor (§ 326). Men jeg håper vi skal forklare og legge ut begge deler riktig.

Blodskyld kaller han her den synden at han har utøst Urias uskyldige blod. Men noen forstår det slik at han med denne ene synden – det uskyldig utøste blodet – mener alle synder som gjør oss blodskyldige, det vil si som fortjener døden. Da vedgår David her at han ikke bare er skyldig i hor og mordet på Uria og ber om tilgivelse for det, men at han ber om tilgivelse for alle andre synder også.

332. Men mot dette kan det sies at han alt tidligere har bedt om tilgivelse for alle synder i alminnelighet og også fått den. Hvordan skulle det da rime at han nå ber en gang til om det han alt har fått? Til det svarer jeg: Han har nettopp lovt å lære overtredere Herrens veier.

Men når en vil lære andre og selv er skyldig i åpenbare synder og har ord på seg for det, er det ikke bare vanskelig; det er også en stor skam. For den som vil lære en annen, må selv være ulastelig, slik

ordtaket sier: «Det er en stor skam for en lærer når han selv er skyldig i den synden han refser hos andre» (*Turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum*).

Han har altså tidligere bedt om forlatelse for alle synder for Gud og er blitt løst fra dem. Nå ber han om at han også må bli løst offentlig fra alle sine synder for Guds menighet, så hele kirken kan vite at Gud har tilgitt ham syndene. Da skal ikke læren han har satt seg fore å spre, bli hindret av blodskylden han har ord på seg for.

333. På samme måte bruker også vi de hellige sakramentene: Hele Guds menighet skal kunne se og vite at vi erkjenner syndene våre og tror at den himmelske Far har tilgitt oss dem for Kristi skyld.

Andre får derfor gjerne beholde sin mening, men jeg forstår dette verset slik at det taler om den ytre avløsningen for hele kirken: Gud skulle ta blodskylden bort fra ham på en slik måte at folket ikke lenger skulle ta anstøt av ham – de som tidligere hadde fått øyne og ører fulle av anstøt ved syndene hans. For hvem vet ikke hvor anstøtelig og skammelig det er når en lærer er en horkar, en morder og så videre?

334. Derfor ber David her slik: Kjære Gud, du som er min Gud og min frelser, frels meg og løs meg fra den synden og skammen som prestene kan kaste i ansiktet på meg! Jeg har syndet mot deg, mot Moses og mot din lov. Men du, kjære Herre, har tilgitt meg syndene mine, og hjertet mitt er fylt av tillit til din barmhjertighet. Derfor ber jeg deg: Sørg for at også hele menigheten, som har tatt anstøt av meg, får vite at du har frikjent meg for syndene mine, og at jeg også for menigheten må bli løst fra dem. Da skal ikke ditt ord bli hindret av det.

335. Det kan nok se ut som han bare taler om mordet og ekteskapsbruddet sitt, og det kan også være at han nevner disse syndene som eksempel. Likevel mener han, som jeg sa ovenfor (§ 332), alle andre synder med dem: Gud skulle ta bort all den vanære som kunne gjøre en predikant eller lærer til skamme for menigheten. Da skulle de menneskene som visste om lærernes synder, ikke lenger ta anstøt av dem, men heller hente trøst av dem.

Slik skriver Paulus om seg selv at han før var «en spotter og forfølger og voldsmann» (1 Tim 1,13). Når han bekjenner dette, tar den kristne menighet ikke anstøt av hans store synder; den får tvert imot trøst av dem. For når de vet at Paulus har fått disse store syndene

tilgitt for Gud, håper de at Gud også skal tilgi dem deres synder. Det sier Paulus selv på samme sted: Han fikk miskunn «for at Jesus Kristus på meg først kunne vise hele sin langmodighet, til et forbilde for dem som skal komme til tro på ham til et evig liv» (v. 16).

336. På samme måte er det heller ingen skam for meg overfor Guds menighet, og ingen hindring for læren min, når jeg bekjenner at jeg har vært munk i pavedømmet. Ved messene mine og hele klosterlivet mitt har jeg ikke bare fornektet min frelser Kristus, men også korsfestet ham på ny. For den gang stolte jeg så helt og fullt på min egen gjerning og rettferdighet at jeg tror jeg ville ha revet en annen i stykker med tennene, som man sier, hvis han hadde lært det samme som jeg nå lærer og tror ved Guds nåde.

Men at Gud har reddet meg ut av denne gudsbespottelsen og satt meg til en tro forkynner av sitt ord og sin rettferdighet – det gir ikke den kristne menighet anstøt. Den hører det gjerne, som et trøstefullt eksempel.

337. På samme måte, som sagt (§ 332 ff.), ber også David her om å bli fridd fra blodskyld. Det vil si: Han ber om at han også for Guds menighet må bli løst fra sin skyld og skam. Slik han er løst og frikjent av Gud, skal han også bli løst av loven og fritt kunne løfte hodet for hele menigheten uten skam.

Det er slik jeg nettopp sa om mitt eksempel: Jeg har korsfestet Kristus både før jeg ble munk og som munk. Men en slik bekjennelse av syndene fører ikke til at Guds ord blir foraktet. Den øker tvert imot tilhørernes tillit til Guds barmhjertighet, og den behager også Herren Gud. Derfor legger han også dette til:

«Så skal min tunge juble over din rettferdighet»

338. Disse ordene sier han om læren og prekenembetet. Det er som om han ville si: Når jeg slik er løst fra syndene mine og frikjent som rettferdig både for deg og for menneskene, da skal min tunge med all frimodighet forkynne, rose og prise din rettferdighet – det vil si din nåde, som du forbarmer deg over syndere med og tilgir dem syndene deres.

339. Men det har kostet meg stort strev og arbeid før jeg ved Guds nåde fikk forstå hva ordet «rettferdighet» betyr. I pavedømmet forklarte de det nemlig vanligvis slik at Guds rettferdighet var Guds sannhet, som han dømmer og straffer hver og en med etter fortjenes-

te. Mot dette ordet «rettferdighet» satte de barmhjertigheten, som de troende skulle bli frelst ved.

Denne forklaringen og tydningen er ikke bare farlig; den er også gal. For den skaper et skjult hat i hjertet mot Gud og hans rettferdighet. Hvem skulle kunne elske en som handler med syndere etter sin rettferdighet og dømmer dem etter den? (*Utgiverens merknad: Se merknaden om Guds rettferdighet i utleggelsen av vers 3.*)

340. Derfor skal hver og en vite at Guds rettferdighet ikke er noe annet enn hans barmhjertighet. Ved den blir vi som han tar til nåde, regnet som rettferdige for Kristi skyld og får syndenes forlatelse. Denne rettferdigheten i Gud er god og trøstefull for oss. For den gjør ikke Gud til en streng og hard dommer, men til en nådig Far, som ikke bruker sin rettferdighet til å anklage, dømme og straffe syndere, men til å gjøre dem rettferdige og tilgi dem syndene deres.

341. «Denne din rettferdighet», sier David, ikke menneskers rettferdighet og heller ikke Moses' rettferdighet, «vil jeg forkynne og juble over» – selv om jeg skulle gjøre alle mennesker sinte og til fiender av meg på grunn av det. Bare gi at jeg blir løst fra syndene og skammen min for menigheten! Da tør jeg tre fram for menneskene uten skam og trenger ikke skamme meg over syndene mine, som også menigheten kjenner til.

342. Dette er også et svært vakkert eksempel og en stor trøst for alle som står i lærer- og prekenembetet, men som har ord på seg og fortjener refs for synder de har gjort tidligere – slik jeg har sagt om mitt eget klosterliv (§ 336).

343. Leseren må heller ikke glemme det jeg nå ofte gjentar: Profeten taler i alminnelighet om alle synders opphav og hovedkilde, men samtidig viser han til de bestemte syndene han gjorde mot Uria og hans hustru Batseba, og all den ulykke som fulgte av dem. Det er til et trøstefullt eksempel for alle syndere: Slik Gud av ren nåde har tilgitt ham syndene, slik vil han også tilgi dem deres synder for Kristi skyld.

Vers 17: «Herre, lat opp mine lepper! Så skal min munn kunngjøre din pris.»

344. Profeten er nå blitt rettferdig for Gud av Guds rene barmhjertighet, som han har tatt imot ved troen, og ved at syndene er tilgitt. Han er også løst og frikjent for Guds menighet fra sin blodskyld, så hans

tidligere synder heretter ikke skal være til anstøt for noen, men til trøst. Derfor ber han nå om at Herren vil lukke opp leppene hans. Han vil forkynne og prise Guds barmhjertighet åpent, uten å vike unna eller frykte noen – ikke i krokene, slik de falske åndene og lærerne gjør.

345. Men når han ber om at Herren skal lukke opp leppene hans, viser han hvor tung en gjerning og tjeneste takkofferet er. Han viser hvor tungt og surt det faller ham å gjøre det Gud krever av oss, når han sier: «Gi Gud takk som offer» (Sal 50,14). For det er dristighet over all dristighet og dyd over all dyd at noen våger å tale Guds ord og bekjenne Herrens navn åpent og for alle. Her står nemlig djevelen imot med alle de renker han kan finne, for å hindre en slik bekjennelse.

346. Kunne vi se slike renker fra djevelen med våre legemlige øyne, ville vi lett forstå hvorfor David ikke bare tidligere har bedt om å bli trøstet og holdt oppe ved en frimodig ånd, men nå også ber Herren om å lukke opp leppene hans. Det er ikke for å synge eller be de sju tidebønnene, slik papistene gjør, de som stadig har dette verset, ja, hele salmen, i munnen. Nei, han vil bekjenne, prise og utbre Herrens navn både for djevlene og for hele verden, for konger og fyrster, kort sagt for alt kjød.

347. For mange ting står imot og gjør at leppene trekker seg sammen, ja, av og til lukkes og blir helt stumme. På den ene siden er det fare for liv og lemmer, ære og eiendom, på den andre siden egennytte og fordel. Ofte er det også våre egne venner som hindrer oss. Kort sagt: Det finnes svært mange slike hindringer som Satan vil bruke til å ta bekjennelsen fra oss og lukke leppene våre. Det har jeg selv erfart. Likevel har Gud alltid gitt meg nåde, så han frimodig har lukket opp leppene mine mot slike hindringer i store ting, når det gjaldt hans lære og ære.

348. Her taler han altså om den åpne bekjennelsen, forkynnelsen og lovprisningen fra dem som allerede er rettferdige ved troen. Vi skal vite og lære hvor stor en kunst det er å tale Ordet åpent, selv når en vet og har erfart at det er den rene, guddommelige sannhet. For en slik tale og bekjennelse prøver ikke bare Satan å hindre, men også tyranniet til store og små makthavere i verden, ja, også våre egne synder og vårt kjød.

På den andre siden driver Ånden oss fram, slik Peter sier: «Vi kan ikke la være å tale om det som vi har sett og hørt» (Apg 4,20). Denne Ånden roper med mange og store sukk om at denne bønnen må nå fram til Gud og bli hørt: at han vil lukke opp leppene våre, så hans pris kan bli forkynt.

349. Men å forkynne Guds pris og rettferdighet og annet slikt er ikke noe annet enn å dra stor fare over seg. Da gjør en Satan, verden, sitt eget kjød og all ulykke til fiender. For hvordan kan noen forkynne Guds pris og lov uten først å refse og fordømme verden med all dens hellighet og rettferdighet? Den som våger det, drar ikke bare stor misunnelse og hat over seg, men går rett inn i åpen fare.

De gjerningshellige derimot, som lærer om munkeordenene sine, påkallelse av helgener, egne fortjenester, brorskap og slikt, priser og lovsynger ikke Gud, men seg selv. Derfor står de heller ikke i noen fare. Verden finner seg ikke bare godt i dem, men ærer dem og gir dem rikelig og i overflod alt de vil ha.

350. Derfor sier profeten her: «Herre, lat opp mine lepper! Så skal min munn kunngjøre din pris.» Det betyr: Gi meg nåde til frimodig og trøstig å bekjenne og lære andre nettopp det jeg selv har lært – at du alene skal prises og æres til evig tid, fordi du gjør syndere rettferdige av bare nåde, uten at de har fortjent det.

351. Men her hører du hvem det er som er blitt rettferdig for Gud ved troen, og hvilke gjerninger han velger å gjøre. Det er ikke å faste, å gå med en kappe av kamelhår slik Johannes gjorde (Matt 3,4), eller å leve i ødemarken. Slike gjerninger skal heller ikke foraktes. Men holder en dem opp mot disse høye gjerningene – å kunngjøre og forkynne Guds navn – er de bare narrestreker, ikke bare hos papistene, men også hos de sanne hellige.

352. For døperen Johannes var ikke så stor og hellig en mann fordi han gikk med en kappe av kamelhår, levde i ødemarken, spiste gresshopper og vill honning og ikke drakk vin. Han var det fordi han var fylt av Den Hellige Ånd.

Han våget å kalle fariseerne «ormeyngel» (Matt 3,7). Han våget å si til tyrannen Herodes: «Det er ikke tillatt for deg å ha din brors hustru» (Matt 14,4). Og han våget å gi Herren Jesus Kristus et vitnesbyrd åpent for hele folket, som foraktet ham: «Se der Guds lam, som bærer bort verdens synd! Han er den som kommer etter meg,

som er kommet foran meg, og jeg er ikke verdig til å løse hans skoreim» (Joh 1,29.27).

Det er de gjerningene som gjør Johannes så stor at ingen større er reist opp blant dem som er født av kvinner (Matt 11,11). Å bo i ødemarken, gå med en kappe av kamelhår og spise gresshopper og vill honning kan også et ondt menneske gjøre, og det helt uten fare. Men å lære og bekjenne sannheten kan ingen gjøre uten stor fare. Det ser vi også på døperen Johannes, som ble skammelig drept fordi horen Herodias ville det slik (Matt 14,8 ff.).

353. Den som altså vil gi høy pris og ros til en herlig gjerning som virkelig sømmer seg for et kristent menneske, skal ikke rose pavens apespill og narrestreker eller noen helgeners strenge og harde liv. Han skal rose den høyeste gjerningen: å forkynne Herrens lov og pris for verden. For det er den høyeste dyd av alle, og samtidig den største og tyngste gjerningen.

354. I det verdslige styret ser og erfarer vi også at svært få gir seg til å styre med glad mot, og at de vegrer seg på grunn av faren som følger med. Det går gjerne slik Cicero sier: Nettopp de som håper å vinne stor ære i styret, må stå i stor frykt og fare. Det beviser og bevitner eksemplene på mange fremragende og store menn i styre og stell, som Themistokles, Demosthenes, Cicero og mange flere. Av dem ser vi at selv den høyeste stand, det verdslige styret, er full av sorg og fare.

355. Å sitte i en krok og refse det andre gjør eller har gjort, er en ussel, ja kvinneaktig kunst. Men det er svært få som våger å åpne munnen for et helt råd og si sin mening og sitt råd åpent, selv når nøden og det felles beste krever det.

Langt større og vanskeligere er det å våge å tale og bekjenne Guds ord åpent for Guds åsyn og for alle de utvalgte englene – ikke bare mot alle store herrer på jorden, men også mot djevelens og hele verdens vilje. Her er det større fare enn i det verdslige styret, selv om det også der i høy grad trengs et glad mot.

Men å tale sannheten her i Kristi rike og bekjenne Kristus fritt og åpent krever mer enn et glad mot, for det kan også verdslige herskere ha. Her trengs Den Hellige Ånd selv, Guds finger, som må lukke opp leppene våre, så de kan kunngjøre Guds lov og pris. Når vi har fått Guds rettferdighet og nåde ved troen på Kristus, kan vi derfor ikke gjøre noen større gjerning enn å tale og forkynne sannheten om Jesus

Kristus. For de ytre gjerningene – som å faste, arbeide og våke – kan ikke bare andre vanlige mennesker gjøre, men også de ufornuftige dyrene.

356. Det sies også at en del tyrkere fører et svært strengt og hardt liv. Vi kristne bør framfor alt legge vinn på å føre et anstendig og tuktig liv. Vi bør holde kroppen i tømme og kue den, så den blir desto bedre skikket til å våke og be og til andre gode gjerninger. Men det skal ikke skje i den tanke at vi dermed sonet synd, men for å vise lydighet mot Gud, som krever dette av oss, og for å være et godt eksempel for andre, slik Kristus lærer: «Slik skal dere la lyset deres skinne for menneskene» (Matt 5,16).

Alt dette er ikke tungt å gjøre, og det fører ingen fare med seg. Men når noen skal bekjenne Kristus og hans ord og sette kropp og liv på spill, da trengs den frimodige ånden som David har talt om ovenfor, og som han her ber om: «Herre, lat opp mine lepper!»

357. I det neste verset viser han hvorfor han, nå som han har fått Guds rettferdighet, ikke kan eller vet å gjøre noe annet enn å love og takke Herren Gud ved å forkynne hans navn. Han sier:

Vers 18: «For du har ikke lyst til slaktoffer, ellers ville jeg gi deg det. I brennoffer har du ikke behag.»

358. Dette er grunnen til at han vil kunngjøre Herrens pris: «For du har ikke lyst til slaktoffer», sier han. Men er det ikke vranglære når profeten våger å si åpent, mens Moseloven med alle seremoniene og gudstjenesten ennå sto ved lag: «Du har ikke lyst til slaktoffer, i brennoffer har du ikke behag»? Jeg har ofte undret meg over at profetene kunne være så dristige at de lærte og forkynte så hardt mot Moseloven, mot gudstjenesten og mot offrene.

Om paven hadde kunnet bevise og forsvare sin gudstjeneste og sine seremonier like sterkt ut fra Guds ord som jødene kunne, ville jeg ikke ha våget å si et ord imot. Men alt hans apespill er oppdiktet og innført ikke bare uten Guds ord, men også mot Ordet. Derfor forkaster vi det med god grunn. Men jo ringere vår seier over pavekirken og seremoniene er, desto større og herligere er profetenes seier, når de så frimodig har stridt og lært mot offrene.

359. For profetene under Moseloven manglet ikke skriftgrunnlag slik paven gjør. Paven har ikke noe annet å vise til enn kirkens blotte navn og tittel, og med det mener han å forsvare sine tradisjoner eller menneskebud. Men prestene i Det gamle testamente visste at offrene var befalt og innstiftet av Gud selv. Derfor ser det her ut som om David taler rett mot Skriften og mot Moses, som har et klart og offentlig vitnesbyrd om at han innstiftet slike offer og seremonier for folket etter Guds befaling og vilje.

360. Enhver kan jo se hvor nøye Gud i 2., 3. og 4. Mosebok befalte alt som hørte til tabernaklet og redskapene der, til de forskjellige offrene og til gudstjenesten. Vi har også eksemplet til de hellige patriarkene Abraham, Isak og de andre for øynene. Alle viste de sin takknemlighet mot Gud med offer. Når David nå står fram mot Guds åpne befaling og mot eksemplet til alle de hellige fedrene og rett ut sier: «Du har ikke lyst til slaktoffer», ser det ut som det rene og åpenbare kjetteri.

361. Men før vi taler videre om dette, må jeg minne dere om én ting. Den Hellige Ånd forkaster ved profeten David de offrene som Gud selv hadde befalt at de skulle holde. Hvordan kan da pavens geistlige rose munkekappene, ordenene, løftene, tonsuren og slikt som stor hellighet? Hvordan kan paven være så dristig at han lærer at den som holder hans tradisjoner eller menneskebud, skal være rettferdig for Gud, når alt han driver med og står for, er funnet på og innført uten Guds ord?

Derfor skal vi vite at Den Hellige Ånd her har talt dette verset ikke bare mot loven, men også mot hele pavedømmet med alle menneskebud, seremonier og oppdiktet gudstjeneste: Alt dette er intet for Gud, og han har heller ikke behag i det.

362. David forkaster nettopp lovens høyeste gudstjeneste, som Gud selv hadde innstiftet, for å sette et åpent skille mellom to ting. På den ene siden står alle religioner og gudstjenester i hele verden, også den som var stiftet etter Guds befaling og innført ved Moses. På den andre siden står den eneste rette gudstjenesten: at en tror på Herren Kristus. Ved ham blir syndene tilgitt oss, og rettferdighet og evig liv blir gitt oss uten våre gjerninger og vår fortjeneste, av bare nåde – bare fordi Gud er barmhjertig og vil være de troende nådig for Kristi skyld.

363. Med ordene «Du har ikke lyst til slaktoffer» gjør David det altså klart og tydelig at ingen gudstjeneste, gjerning eller offer skal innstiftes eller holdes i den tanke at Gud kan forsones med det, og at en kan gjøre fyllest for synden. For det kan intet menneske oppnå, verken ved offer, selv om det er befalt av Gud, eller ved gjerninger som mennesker har valgt seg ut.

364. De gjerningene Gud har befalt, er nok i seg selv svært gode og hellige. Gud har også behag i dem når de skjer i tro, til Guds ære og nestens gagn. Men når de blir tatt fatt på og gjort i en annen hensikt enn den Gud har befalt dem i, blir Gud ikke bare ikke forsonet ved dem, men hardt vred. For har Gud ikke behag i brennofferet, som han selv har befalt og innstiftet, hvilken dårskap er det da å stole på gjerninger en har valgt og funnet på selv, uten Guds ord og befaling!

365. Derfor sier han i Salme 50: «Jeg tar ikke okser fra ditt hus eller bukker fra innhegningene dine. For meg tilhører alle dyr i skogen, dyrene på fjellene i tusentall» (Sal 50,9–10). Det er som om han ville si: «Det er forgjeves at dere tror dere kan forsone meg med gjerningene, offrene og gudstjenesten deres. For kropp og sjel og alt dere har, har dere fra meg. Hadde jeg trengt det jeg gir og skjenker dere av bare nåde, ville jeg ikke gitt dere det.»

Kjære, hvor har en munk det fra at han faster og ber og gjør alt det andre etter regelen sin? Uten tvil ikke fra noe annet sted enn fra Gud, som gir ham helse og krefter til kroppen, så han kan gjøre slikt – selv om Gud ikke har behag i det, siden han ikke har befalt det. Gud sier: «Når jeg gir og skjenker deg alt dette, hvorfor vil du da gi meg det tilbake, som om jeg ikke kunne være foruten det, og attpåtil måtte gi deg gode ord for det?»

366. Derfor finnes det slett ikke noe hos oss som vi kan gjøre for Gud eller gi ham, unntatt å takke, love og prise ham for hans store og usigelige velgjerninger. For alt vi er, lever og har, er Guds gaver, slik også Paulus sier: «Hvem ga ham noe først?» (Rom 11,35) Selv når vi gjør alt vi kan, gjør vi ikke noe annet enn å gi Gud tilbake det vi har fått av ham. Hva er det da så særlig ved det?

367. Her svarer en gjerningshellig: «Jeg vil stille Guds vrede med det og vinne nåde hos ham.» Det er egentlig å gi Gud hans eget tilbake, men nå ikke lenger som hans, men som om det var vårt eget. Selv fornuften regner det ikke bare for urett, men for stor spott og dårskap

når noen gir en annen en gave, ikke av sitt eget, men av en annens gods, som han har skaffet seg med urett.

368. Vil vi derfor gå den rette veien og gjøre noe Gud har behag i, så skal vi takke ham av hjertet, ære og love ham. Vi skal vite og tro sikkert at alt vi har og formår, det være seg legemlige eller åndelige goder og velgjerninger, kommer fra ham. Det er også han som trøster oss ved sin Ånd og lukker opp våre lepper og vår munn, så de kan forkynne, prise og bekjenne hans rettferdighet.

369. Slik forkaster David rett ut all gudstjeneste og offrene med den. Selv om de var innstiftet og befalt av Gud, sier David her likevel: «Du har ikke lyst til slaktoffer.» Og hos Jesaja står det: «Jeg er mett av brennoffer av værer og av fett fra gjøkalver. Blod av okser og lam og bukker har jeg ikke lyst til» (Jes 1,11). Og i salmen like før denne sier Gud: «Jeg vil ikke irettesette deg for dine slaktoffers skyld … Mon jeg skulle ete oksers kjøtt?» (Sal 50,8.13) Slike prekener har prestene uten tvil holdt for kjetterske, og derfor har de forfulgt og drept profetene.

370. Men vi må også vise hvorfor profetene forkastet offrene, enda de var den høyeste gudstjenesten i loven. Det ser jo ut som profetene gjorde urett når de forkastet nettopp det Gud selv hadde befalt.

Svar: Vi må ikke se på og forstå slike profetprekener som om de helt og fullt forkastet offrene. Det de framfor alt refset og fordømte, var den gale og falske tanken folket ofret i: at de ville bli rettferdige for Gud ved offrene. Men slike offer var ikke innstiftet av Gud i den hensikt. For å fri fra synden og gjøre rettferdig, det har helt fra Adams fall vært forbeholdt Herren Kristi ene offer. Av dette rette og eneste offeret var alle de andre offrene som var befalt i loven, bare skygger.

371. Gudstjenesten i loven var nemlig ikke innstiftet av Gud bare for at Israels folk skulle skilles ut og kjennes fra andre folk. De samme offrene viste også fram mot Herren Kristi offer som skulle komme, og de skulle minne folket om den forløsningen Guds Sønn skulle fullføre. Men det meste av Israels folk var så forført av prestene at de bar fram slike offer for å oppnå syndenes forlatelse. Det var ikke noe annet enn å sette okse- og bukkeblod likt med Kristi dyrebare blod, det ufornuftige dyreofferet likt med Guds Sønns hellige offer.

For en slik gudsbespottelses skyld forkynte profetene så heftig mot offrene. Det var ikke for at de ikke skulle bæres fram, men fordi de ikke ble båret fram i rett tanke og av rett grunn. For vanligvis ofret de

på det stedet og på den måten Gud hadde befalt. Det var altså ikke noe å klandre ved offrene selv, men tanken og grunnen de ble båret fram av, var gal.

372. Slik forkaster også vi messen. Det er ikke fordi det skulle være urett å bruke Herrens nattverd; den holder og bruker vi med all ærbødighet. Men papistene misbruker messen skammelig i en gal tanke. De mener at et slikt offer eller messehold – også når en ond skurk forretter det – hjelper menneskene og frir dem fra syndene deres, både her i livet og hinsides i skjærsilden. Hva gjør da Kristus, han som er Guds lam, som bærer bort verdens synd (Joh 1,29), og som alle jordens slekter skal velsignes i (1 Mos 12,3)?

373. Slik lærer vi også om dåpen: Den gagner ikke menneskene uten troen. Troen må være der, for ved den tar vi imot den nåden som blir tilbudt oss i dåpen. Og slik David hadde sine fiender, som satte seg opp mot ham for denne lærens skyld, slik har også vi våre fiender, og derfor må vi bli bannlyst og fordømt.

374. Derfor skal vi holde fast ved den rette og rene lære og vite sikkert dette: Når det gjelder hvordan vi blir rettferdige for Gud, hvordan samvittigheten får fred og hvordan vi blir løst fra synden, kan verken Moseloven med hele gudstjenesten og alle offrene eller de ti bud hjelpe oss. For de er ikke innstiftet eller gitt oss av Gud for at vi skulle eller kunne bli rettferdige for Gud ved dem.

Slik lærer Paulus: «For bare hvis det var gitt en lov som hadde kraft til å gjøre levende, kom rettferdigheten virkelig av loven. Men Skriften har innesluttet alt under synd, for at det som var lovt, ved tro på Jesus Kristus skulle bli gitt til dem som tror» (Gal 3,21–22). Derfor gjelder og hjelper ingenting her unntatt Guds barmhjertighet, som han har vist oss ved at han ikke sparte sin egen Sønn, men ga ham for oss alle (Rom 8,32) – og troen, som tar imot denne barmhjertigheten og tilegner seg Kristi offer.

375. Derfor er sakramentene og seremoniene i Det nye testamente hellige, rette og gode når de blir brukt slik Kristus har innstiftet og forordnet dem, og blir værende i den rette bruken. Slik er også de gode gjerningene rette og gode når de skjer i den rette tanke, slik også gudstjenesten i loven før i tiden var hellig, rett og god. Men vil en bli rettferdig ved gudstjeneste, ved seremonier og gode gjerninger, er de ikke bare unyttige; de duger slett ikke. For det utretter bare Herren

Jesu Kristi ene offer. Mot verdien av dette offeret er alle de andre offrene i loven og alle gjerninger rent intet.

Slik er også den ytre rettferdigheten, innenfor sitt eget område og i sin rette bruk, en svært kostbar og nyttig ting, for ved den kan alminnelig fred og enighet bevares. Men mener du at du er rettferdig for Gud fordi du er en rettskaffen borger, en kysk ektemann eller en ærlig kjøpmann, da gjør du en gjerning som i seg selv er hellig, god og nyttig, til en ren styggedom som Gud ikke tåler.

376. Derfor skal vi slå fast at vi bare ved Guds barmhjertighet, som er lovt og vist oss i Kristus, blir rettferdige og arvinger til det evige liv. Der denne erkjennelsen og troen er, der følger det sikkert gode gjerninger og et gudfryktig liv, så menneskene lever i lydighet mot Gud, lover og priser ham, elsker nesten og så videre. Men dette skjer ikke for at de skal bli rettferdige ved det; det skjer bare for å takke Gud og for å vise ham, sin kjære Far, lydighet som rettskafne barn.

Gjerningene våre som blir gjort i en slik tanke og skjer i troen, skal da være som offrene i Det gamle testamente: en velbehagelig duft og en gudstjeneste Herren Gud har behag i. For vårt håp er grunnet på hans barmhjertighet, og vår tro er rettet mot Herren Kristus.

377. Når gjerningene og offrene våre skjer i en slik tanke, skjer de rett. Treet må jo først være godt ved troen, skal det bære god frukt. Det sier også David senere, i vers 21: «Da skal du ha behag i rettferdighets offer» – det vil si: når Jerusalems murer først er bygd opp på denne måten, altså når troen først er der.

Slik sier også Samuel til Saul: «Når du ser at disse tegn inntreffer» – altså når du ved Herrens Ånd er blitt et annet menneske – «da skal du gjøre det som ligger deg for hånden! For Gud er med deg» (1 Sam 10,7). Her lærer Samuel ham at han ikke bare skal gjøre én eller to gjerninger. Men når han først er blitt et annet menneske ved Ånden, sier han, skal han få nok å gjøre. For siden han nå er blitt et annet menneske, følger det også andre gjerninger.

378. Denne læren forstår ikke motstanderne våre. Tvert imot vrir de den om og vil lære at folk skal gjøre gode gjerninger så lenge at de til slutt blir forvandlet og rettferdige.

Men mennesket må først bli forvandlet, slik David sier her; først da begynner han å gjøre alt rett. Deretter kan han la seg omskjære, ofre,

vaske seg etter loven, spise, drikke, gifte seg og gjøre hva han vil etter sitt kall og embete – da er alt vel og godt gjort og til behag for Gud.

For når mennesket er rettferdig ved troen på Kristus og nå er blitt et godt tre, har Gud behag i alle hans gjerninger og alt han er, fordi han har behag i personen for Kristi skyld, som han tror på. Men alt dette skjer ikke for personens skyld, men for Herren Kristi offers skyld og for Guds barmhjertighets skyld. Begge deler griper vi og tilegner oss ved troen.

379. Derfor er det til stor trøst at Gud ikke har lyst til offer og ikke har behag i dem når de skjer for å forsone Gud og bli rettferdig. For denne læren priser Guds barmhjertighet, som tilgir oss syndene helt ufortjent. Men de som tenker å bli rettferdige ved gjerningene sine, gjør ikke annet enn å ville være sine egne skapere. Skriften sier jo: «Han har skapt oss, ikke vi selv» (Sal 100,3). Den første skapelsen og fødselen, at vi er født til verden, er jo ikke vår, men Guds. Hvordan skulle da den andre fødselen, som føder oss til det evige liv, være vår?

380. Derfor er det ikke bare en falsk, men en ugudelig lære at Gud kan forsones med gjerningene våre, så han av den grunn skulle gi oss rettferdighet og evig liv. For han vil ikke at de gjerningene han selv har befalt, skal gjøres i en slik tanke; han forkaster dem. Langt mindre vil han da ta imot menneskers gjerninger, som vi selv har funnet på uten Guds befaling.

381. Derfor skal en legge godt merke til dette verset. Her sier han klart, mot Moses, loven og alle gjerninger og religioner: «Du har ikke lyst til slaktoffer.» Slik kan dette hovedordet bli stående: Mennesket blir rettferdig bare ved troen på Jesus Kristus.

Men denne læren strider ikke bare mot loven, men også mot vårt eget hjerte og våre egne tanker. For av naturen er vi alle slik sinnet at vi gjerne vil bære fram en fortjeneste for Gud, så vi kan forsone ham med den og han kan vise oss nåde for den. Grunnen er at vi ikke kan stole på Guds barmhjertighet med glad hjerte. Derfor fortviler vi straks når vi har gjort noe ondt. Og når vi har gjort noe godt, sniker det seg straks inn en hemmelig formastelse og innbilskhet hos oss.

382. Men hvorfor formaster vi oss og blir hovmodige av det vi ikke har av oss selv, men fra et annet sted? For selv gaven til å bekjenne Gud og hans ord og takke ham for alle hans usigelige velgjerninger har vi ikke av oss selv, men av Gud. Hvor mye mer gjelder ikke dette

da gavene selv, som vi takker Gud for? Derfor er det forgjeves å tenke at en kan forsone Gud med gjerninger. Hva har da Herren lyst til, når han ikke har lyst til offer? Hva er det han har behag i?

Vers 19: «Offer for Gud er en nedbrutt ånd. Et nedbrutt og knust hjerte vil du, Gud, ikke forakte.»

383. Dette verset hadde fortjent å bli skrevet med gullbokstaver. For her ser vi hvilke offer Gud har behag i – offer han setter høyere enn alle lovens offer og alle offer i hele verden. Men ingen offer kan bæres fram uten en prest. Derfor blir lovens prestedømme avskaffet her, og et nytt prestedømme med nye offer blir innsatt. Vi vil derfor skille mellom prestedømmene; for vi ser at han taler om to prestedømmer: først om det han forkaster, deretter om det han innsetter og lover.

384. Det første prestedømmet, som han forkaster, har brennoffer og andre slike offer som var befalt i loven. Men i det andre, som han lover, er det ikke umælende dyr som blir ofret til Gud, men nedbrutte og knuste hjerter. Dette skillet skal vi merke oss godt, og vi skal tro at det ikke er David, men Den Hellige Ånd selv som har vist og satt det.

Og det er en stor trøst for alle troende som har en nedbrutt ånd og et knust hjerte, å vite dette. For de føler det stikk motsatte og tenker: «Hvis Gud hadde behag i meg, ville jeg også være glad.» Nei, slik er det ikke! Slike tunge tanker, slik sorg og motløshet skal de legge bort og trøste seg med disse ordene: «Offer for Gud er en nedbrutt ånd.»

I de andre offrene har han ingen lyst, som han sier: «Jeg tar ikke okser fra ditt hus» (Sal 50,9). Og Kristus sier, med ord fra Jesaja: «De dyrker meg forgjeves idet de kommer med lærdommer som er menneskebud» (Matt 15,9; Jes 29,13). Av dette følger det David sier her: De offer som er Gud kjære og til behag, er en nedbrutt ånd, et nedbrutt og knust hjerte.

385. For det andre skal vi merke oss dette: Han setter ikke bare et skille mellom de to prestedømmene og offrene – et skille jødene slett ikke kunne tåle. Han gir også Gud et svært trøstefullt og kjærlig navn, som det knapt finnes maken til i Skriften. Han kaller ham en Gud som egentlig ikke gjør noe annet enn å elske de nedbrutte og knuste hjertene, gi akt på dem, forbarme seg over dem og hjelpe dem.

Kort sagt: Han er de bedrøvedes og elendiges Gud. Den som med glad mot kunne prege dette navnet og bildet av Gud inn i hjertet sitt og gripe det – å, hvor godt han hadde det!

386. For vi kan jo ikke fatte eller begripe Gud i hans majestet og guddommelige makt. Derfor stiller dette kjærlige navnet – denne gledelige beskrivelsen av at Gud er hos dem som har et nedbrutt hjerte – Guds nådige og faderlige vilje for øynene våre. Han er ikke en Gud som slår i hjel, men som gjør levende; ikke en som fordømmer, men som frelser; ikke de bedrøvede og knuste hjertenes fiende, men den som elsker og verner dem. Kort sagt: Han er livets, frelsens, fredens, gledens og all trøsts Gud.

Slik trøster profeten her alle bedrøvede hjerter. Han sier at det ikke finnes noe offer som behager Gud mer enn når vi er forskrekket og knust, og likevel midt i frykten og angsten tror at vi har en nådig Gud for Kristi skyld.

387. Denne de kristnes visdom går langt, langt over all annen visdom; for den er en guddommelig visdom. Den menneskelige fornuft sier nemlig: «Jeg ser og føler at jeg er en synder. Derfor er jeg redd og engstelig, for Gud er vred på meg, og all nåde er tatt fra meg.» Slik slutter fornuften når den er uten Kristus.

Dessuten kommer den lede Satan til. Med eksempler på Guds vrede eller med trusler fra Skriften prøver han å drive menneskehjertene til fortvilelse, enda de fra før heller mot fortvilelse. Men disse eksemplene og truslene bruker Kristus og Den Hellige Ånd mot de sorgløse og ubotferdige syndere, ikke mot de bedrøvede samvittigheter. Når den som er redd og engstelig, lar seg forføre slik av Satan, blir fortvilelsen enda sterkere og større.

388. Men hva lærer Den Hellige Ånd oss? Han sier her at Gud ikke er en Gud som vil skremme og knuse de hjertene som alt er knust. Han har tvert imot behag i dem, han vil høre de elendiges sukk og hjelpe dem ut av all nød. Men selv om vi hører denne visdommen, hører vi den uten frukt hvis ikke Den Hellige Ånd selv kommer og legger den inn i hjertene våre. For når hjertene våre for alvor er forskrekket og omgitt av sorg, kan de ikke fatte denne visdommen eller trøste seg med den. Da våger de heller ikke å løfte øynene til Gud og påkalle ham.

Jeg har, Gud være lovet, ikke ofte erfart en slik anfektelse. Men noen ganger har jeg likevel kjent og lært hvor tungt det er i en slik anfektelse å si av hele hjertet: «Herre, hjelp meg!» For når hjertet virkelig kjenner Guds vrede, er det så jammerlig knust at det ikke vet hvor det skal finne råd, trøst og hjelp.

389. Derfor formaner jeg alle som en gang skal ha prekenembetet og være sjelesørgere: Lær å trøste de bedrøvede hjertene slik at dere holder dere til dette verset: «Offer for Gud er en nedbrutt ånd.» Forman dem til å vite sikkert og tro at Gud vil ta imot slike knuste hjerter som et kostelig offer.

For dette offerets skyld sender han også pest, dyrtid, krig og andre slike ulykker. Han vil ydmyke oss med dem og gjøre oss redde, alt for at vi skal bli drevet til å påkalle ham i nøden, håpe på ham og stole på ham. For han slår oss ikke for at vi skal flykte fra ham, men for at vi skal vende om til ham. Men vi snur det på hodet og flykter fra ham når han slår oss, slik Jesaja sier: «Men folket vender ikke om til ham som slår det» (Jes 9,13).

390. Slik gjør alle mennesker som lever uten å kjenne Guds ord og uten Den Hellige Ånds trøst. Det ser vi hos Peter. Da han ble grepet av redsel over fiskefangsten, sa han til vår Herre: «Herre, gå fra meg, for jeg er en syndig mann!» (Luk 5,8) Han ville nok helst ha flyktet fra Herren, men det kunne han ikke, for han var ennå langt fra land. Derfor sier han: «Gå fra meg.»

Men Kristus trøster ham og sier: «Simon, frykt ikke!» (Luk 5,10) Dette stemmer vakkert overens med profeten: Et hjerte som er forskrekket og knust, skal ikke flykte fra Gud, men søke tilflukt hos ham i nøden; for det er et offer han har behag i.

391. Av dette ser du at den trøsten profeten holder fram for oss i dette verset, hører til alle elendige og bedrøvede hjerter. Sorgløse, ubotferdige og hardnakkede folk vet ingenting om den. Men de som for alvor kjenner sin elendighet og nød, og som verken vet å søke eller finne råd eller hjelp hos mennesker – bare de lengter av hjertet etter den eneste legen, Jesus Kristus. Han sier: «Kom til meg, alle som strever og har tungt å bære» (Matt 11,28).

Det er som om han ville si: «Sykdommen, tungsinnet og sorgen deres er ikke farlig eller dødelig. Den er et offer Gud har behag i, og en kostelig legedom som skal lindre og ta bort de store smertene og

den angsten dere har i hjertet. For nettopp ved dette – at dere kjenner deres elendighet og jammer – kan jeg gi dere råd og hjelp. Det er jo ikke de friske som trenger lege, men de som har ondt (Matt 9,12). Men dere må komme til meg, høre meg og lære av meg. Så skal dere finne hvile for deres sjeler» (Matt 11,29).

392. Men verden har aldri ligget på dette sykehuset eller prøvd denne sykdommen. Derfor ler den av legedommen, spotter den og holder den for dårskap. Men for dem som er i anfektelse og likevel holder fast ved Ordet og kjenner Åndens trøst, er den ingen dårskap. Den er den høyeste og mest trøsterike visdom, for de vet dette: Når de står i den største anfektelsen, da er det rette tiden til å søke tilflukt hos Gud og håpe på hans barmhjertighet. Og når det går dem vel og alt lykkes, da er det tiden til å frykte Gud.

Derfor formaner profeten oss til å holde dette offeret høyt og bære det fram for Gud. Når vi er i stor anfektelse, angst og nød, skal vi lære å synge denne sangen etter David: «Offer for Gud er et nedbrutt hjerte.» Det vil si: Vi skal vite og tro at vår svakhet, vårt tungsinn og vårt knuste hjerte er et offer Gud har behag i – så sant vi håper på hans barmhjertighet.

«Et nedbrutt og knust hjerte vil du, Gud, ikke forakte»

393. Det han her kaller en nedbrutt ånd og et knust hjerte, er ikke at noen tar på seg en bedrøvet mine. Det er når noen er så redd og engstelig at han ikke vet annet enn at han må oppgi ånden. «Mot et slikt hjerte», sier David, «er du, Gud, ikke fiendtlig, slik det ser ut, men du har hjertelig behag i det.»

394. Derfor er den læren profeten her handler om, et ord om liv og rettferdighet. For den strider mot synden og døden og trøster de knuste hjertene. Men denne læren gir ingen frukt, og enda mindre kan den forstås, uten at mennesket står midt i synd, angst, nød og livsfare. Da viser den sin kraft: Den reiser opp de knuste hjertene og gir ro i samvittigheten, glede og fred i Herren.

Et slikt ord om glede og liv vil vi alle gjerne ha. Men ingen vil smake hjertets sorg og dødens bitterhet – og uten det kan vi likevel ikke komme til ordet om fred, liv og frelse. Er vi ikke fine kristne?

395. Derfor må vi lære dette: Når en kristen står midt i døden, midt i helvete, skal han likevel holde fast ved nådens ord og si i sin redsel: «Ennå tror og vet jeg, kjære Gud, at du elsker meg og er meg nådig.»

For her står det jo skrevet at Gud ikke har større behag i noe offer enn i en nedbrutt ånd. Og ikke noe prestedømme er ham kjærere enn det der nedbrutte og knuste hjerter blir ofret til ham.

396. Når paven i sin herligste stas og kongelige prakt holder messe, er han en vederstyggelighet for Gud, sammenlignet med en fattig synder som sier av hjertet, slik tolleren gjorde: «Gud, vær meg synder nådig!» (Luk 18,13) En slik synder, sier jeg, er en sann pave og en kjær yppersteprest som Gud har behag i. For han bærer fram det offeret Gud har aller mest behag i: et knust hjerte som likevel stoler på Guds barmhjertighet.

397. Derfor er det svært trøsterikt at profeten gir Gud et så kjærlig og trøsterikt navn: at han elsker de bedrøvede, forbarmer seg over dem og tilgir dem syndene deres. For Gud kan jo ikke males for oss kjærligere enn han er malt her. Men av denne Gud har vi så mye som vi tror.

398. Dernest minner dette verset oss om at Gud ikke har lyst til alle andre offer, gudstjenester og gjerninger. Han har bare behag i dem som frykter ham og håper på hans barmhjertighet. De tror at Gud er oss nådig også når vi står i den største elendighet og mener at han helt har forlatt oss.

Det ser vi av Davids eksempel. Da Natan sa til ham: «Du er mannen!» (2 Sam 12,7), ble David forskrekket. Og han begynte å bære fram for Herren det offeret som det tales om her – nettopp da han med en nedbrutt ånd og et knust hjerte sa: «Jeg har syndet mot Herren.» Men da han så hørte Natan si: «Så har også Herren tatt bort din synd. Du skal ikke dø» (2 Sam 12,13), da var offeret alt fullbrakt. For midt i følelsen av Guds vrede grep David håpet om barmhjertighet, og midt i dødens redsel håpet om livet.

399. Og sannelig, det er av denne erfaringen dette verset er kommet. Her blir vi lært at det offeret Gud har mest behag i, er dette: Når en synder kjenner Guds vrede og dødens brodd som sterkest, stoler han likevel på Guds grunnløse barmhjertighet, som Gud har lovet og vist oss i Kristus. Slik håper han på nåden midt i vreden og på livet midt i døden.

400. Men denne kunsten må læres av erfaring; uten den kan den ikke forstås rett. Den går ut på at en nedbrutt ånd kan vite at den er i Guds nåde nettopp når den kjenner Guds vrede sterkest og hardest.

Slik kan et bedrøvet hjerte håpe på barmhjertighet midt i fortvilelsen – slik det ser ut og kjennes – og ha gudsfrykten for øye når det lever trygt, i lykke og velstand.

Det står også skrevet et annet sted: «Herren har behag i dem som frykter ham, som venter på hans miskunn» (Sal 147,11). Slik maler dette verset Gud for oss: Hos ham er det bare nåde og godhet – men bare for dem som har en nedbrutt ånd og et knust hjerte.

401. Her hører vi at det er et offer Gud har behag i, når en engstet ånd håper på Guds barmhjertighet. Da ser vi også at det her er strengt forbudt å fortvile om Guds nåde og barmhjertighet. For Gud vil at vi skal overvinne trengsler og anfektelser ved troen og ikke fortvile i dem. Det er like stor synd å stole på sin egen rettferdighet og fortjeneste som å fortvile om Guds godhet fordi en er uverdig og har syndet.

402. Legg derfor vinn på å finne den rette middelveien. Ellers gjør du det offeret Gud har behag i, til en ren vederstyggelighet. Vil du gå den rette veien her, så gjør slik: La den nedbrutte ånden og det knuste hjertet være og forbli et offer, slik Den Hellige Ånd kaller det, og gjør ikke fortvilelse og død ut av det. Det vil si: Hver og en skal tåle og bære sin trengsel og sitt kors slik at han ikke lar tungsinnet og hjertesorgen få overtaket. Han skal ikke falle i fortvilelse og slik synke ned og gå under i sorgen sin.

Det er en grufull synd, for ved den blir Gud fratatt sin guddom. Den viser han jo aller mest med stor barmhjertighet og nådig hjelp når mennesket står i den største svakhet og nød, og når en synes å kjenne det som fortvilelse. Det viser dette verset.

403. Dette lærer og forkynner vi riktignok hver dag. Men når vi skal sette det ut i livet, akk, da er det bare ganske få som er øvd i denne kunsten. Jeg vil ikke engang snakke om at de skulle vite å holde seg til dette verset. Men det som skjer, er at mange av dem flykter før de for alvor har kjent en slik anfektelse. Som motløse soldater snur de ryggen til og løper sin vei – men til sin egen fordervelse. For de flykter fra regnet og faller i vannet der det er dypest, og drukner.

Men vi skulle stå stille og holde fast, ikke rømme slagmarken. Nettopp når vi står midt i kampen, skulle vi håpe på Guds barmhjertighet og stole på den, og slik fullføre dette offeret som Den Hellige Ånd priser så herlig her. For her skader det ikke om en er svak, bare han ikke løper helt bort eller overgir seg helt.

I denne kunsten vil du sikkert ikke finne noen mester. Alle blir elever, også de som er prøvd og øvd og har erfart noe av denne kunsten. Det bekjenner Paulus selv: «Ikke så at jeg alt har nådd dette eller allerede er fullkommen. Men jeg jager etter det for å kunne gripe det» (Fil 3,12).

Vers 20: «Gjør vel imot Sion i din nåde, bygg Jerusalems murer!»

404. Her begynner profeten å be. Det er som om han ville si: «Hittil har jeg vist hvordan en skal omvende seg, få syndenes forlatelse og bli rettferdig for Gud. Derfor er det nå videre nødvendig at hver og en ber Gud inderlig om at denne læren må bli tatt imot, spredt vidt omkring og trodd.» For det skal komme falske lærere som vil rose og forkynne loven og sine egne offer slik at denne læren om Guds barmhjertighet blir foraktet. Derfor er bønnen høyst nødvendig, så denne rene læren kan bli bevart.

405. David ber her ikke om at murene i byen Jerusalem skal bli bygd – murer av stein, kalk og tre, som var forgjengelige. For Jerusalem var på den tiden alt godt utbygd og godt sørget for, med lover, dugelige folk og fyrster. Likevel ber David om at Jerusalems murer må bli bygd – men ikke av slike bygningsmenn som bygger med stein, kalk og tre, men av Gud selv. Jerusalems murer sto, og det var fred også senere, i Salomos tid. Likevel ber han om at de må bli bygd.

Derfor mener han med det legemlige Jerusalem det åndelige, det vil si Guds folk eller menighet. Slik en by er befestet med murer mot fiendens makt, skulle også det åndelige Jerusalem bli vernet og befestet med Guds Ånd mot djevelens makt og alle åndelige anfektelser.

406. Grunnen til at han ber om dette, er at han fryktet at mange med tiden ville prøve å rive ned og ødelegge disse murene helt. Det ville skje ved at de lærte folket å stole på sine egne gode gjerninger og fortjenester, ikke på Guds barmhjertighet. Mot slike sier han: «Bygg du Jerusalems murer!» – så de kan vite og forstå at vi blir rettferdige bare ved din nåde og barmhjertighet.

407. Å bygge Jerusalems murer er dette: at menneskene håper på Guds barmhjertighet og stoler fast på den, og at de stadig vokser i nåden og kunnskapen om Jesus Kristus. For det er ikke nok

bare å begynne; men «den som holder ut til enden, han skal bli frelst» (Matt 24,13).

Men denne verdens fyrste stormer mot disse murene med all list og makt, sammen med alle sine tjenere, djevler og ugudelige. Derfor må vi alltid våke og stå i fremste linje, rustet med våre våpen (Ef 6,14 ff.). Vi må forsvare oss frimodig mot fiendene våre og be Gud om at han ved sin nåde vil bygge Jerusalems murer og holde dem oppe mot all djevelens og verdens lyst og tyranni. For hvis ikke han våker og verner oss, er det ute med oss.

Men når murene – det vil si Guds kirke eller menighet – blir bygd på denne måten, trøstet, styrket og holdt oppe av Gud mot villfarelser og Satans angrep, da vil det stå godt til, slik det følger:

Vers 21: «Da skal du ha behag i rettferdighets offer, i brennoffer og heloffer. Da skal de ofre okser på ditt alter.»

408. Det vil si: Da skal vi igjen prise og holde høyt de offer som vi tidligere har forkastet, og da vil du også ha behag i dem.

Her må vi forstå alle slags offer i sin alminnelighet, både de offer som ble båret fram etter loven og de åndelige offer i Det nye testamente. For begge er rettferdighets offer, fordi alt kommer an på Guds nåde og barmhjertighet. Når et menneske stoler på Guds nåde og sannhet, er det en gudstjeneste og et rettferdighets offer som Gud har behag i – enten det han bærer fram, er legemlige eller åndelige offer, «leppenes okser», som Hosea sier (Hos 14,3).[1]

409. Men de kalles ikke rettferdighets offer fordi vi blir rettferdige ved dem; for vi er alt rettferdige ved troen fra før. De kalles det fordi de blir båret fram av de rettferdige i rettferdighet, det vil si i troen. Guds folk er blitt rettferdig ved troen på Kristus. Det vet nå at det behager Gud av bare barmhjertighet, ikke på grunn av lovens gjerninger eller offer, og heller ikke på grunn av selvvalgt åndelighet. Da blir alle de gjerningene de troende gjør etter Guds ord og befaling, kalt sanne offer og rettferdighetens gjerninger – også når det de gjør, er legemlige ting.

[1] NB: «våre leppers offergaver».

Når et troende menneske drikker vin med takk, drikker han rettferdighetens vin. Tar han på seg kjortelen sin, kler han seg i rettferdighetens kjortel. Styrer han husstanden sin, styrer han den i rettferdighet. Fører han krig, styrer han land og folk, lever han eller dør han – alt er rettferdighetens gjerninger. For alt Gud har skapt, blir helliget ved Guds ord og bønn (1 Tim 4,5), siden personen allerede er blitt rettferdig ved troen.

På samme måte skal vi forstå alteret – enten du vil forstå det som alteret av stein i templet i Jerusalem i Det gamle testamente, eller som Guds kirke i Det nye testamente, som nå er spredt over hele verden.

410. Profeten stiller altså fram to slags offer for oss her. Det første er en nedbrutt ånd og et knust hjerte. Når hjertet er bedrøvet og forskrekket over Guds vrede og dom, må mennesket holde fast. Det må ikke vike tilbake og ikke fortvile om Guds nåde, men tro med håp der det ikke er noe å håpe på. For Kristus er legen for slike knuste hjerter, og han vil verken skremme eller fordømme dem. Skriften priser ham jo med disse ordene: «Det knekkede rør skal han ikke knuse, og den rykende veke skal han ikke slokke» (Jes 42,3). Han skal gjøre begge deler hele og holde dem oppe.

Er du nå et knekket rør, så knus ikke deg selv, og la heller ikke Satan knuse deg. Er du en rykende veke, så slokk ikke deg selv – det vil si: Fortvil ikke, men søk tilflukt hos din lege, Kristus, som har elsket deg så høyt at han har gitt seg selv for deg. Derfor trenger du ikke frykte for at han skal knuse et knekket rør eller slokke en rykende veke. Dette er det første og viktigste offeret.

411. Når du nå kjenner og tror at Gud av bare nåde gjør syndere rettferdige, og du takker ham for denne usigelige gaven, da gir du ham det andre offeret, nemlig takkofferet. Med det fortjener du ingenting hos Gud. Du bare bekjenner og vitner at Gud har vist deg stor nåde og velgjerning av bare barmhjertighet, for sin Sønn Jesu Kristi skyld.

Av dette er det klart at de troende og hellige menneskene under Moseloven ikke bar fram brennofrene sine i den tanke at de skulle bli rettferdige ved dem. De ville bare vitne med dem om at de alt hadde fått nåde, barmhjertighet og trøst fra Gud. Dette er det andre offeret.

412. Ved det første offeret slakter, døder og korsfester vi vårt gamle menneske, slik Paulus lærer: «De som hører Kristus Jesus til, har korsfestet kjødet med dets lidenskaper og lyster» (Gal 5,24). Og:

«Så død da deres jordiske lemmer» (Kol 3,5). Det skjer når vi ikke opphøyer oss eller blir stolte i lykke og medgang, men lever i gudsfrykt og ydmykhet. Og omvendt skjer det når vi ikke blir utålmodige i motgang og ikke fortviler når vi kjenner Guds vrede og straff, men holder ut i håpet på Guds barmhjertighet og venter med tålmodighet på at all jammer skal ta slutt.

413. Det andre offeret er takkofferet. Det består ikke bare i at vi takker Gud med munnen, bekjenner troen vår og priser og lovsynger Guds navn. Det består også i at vi i alt vi tar oss fore og gjør, i hele livet vårt, alltid takker Gud og Faderen for alle ting i vår Herre Jesu Kristi navn (Ef 5,20). Derfor kalles det også rettferdighets offer; for det blir båret fram av en person som alt er blitt rettferdig ved troen og tilliten til Guds barmhjertighet. Foran dette takkofferet går det første offeret, nemlig en nedbrutt ånd og et knust hjerte, som holder middelveien mellom overmot og fortvilelse.

414. Med denne skrøpelige og fordervede naturen er det umulig å treffe middelveien hele tiden, så vi aldri kom ut av kurs, verken til høyre eller til venstre. Likevel skal vi legge vinn på å være rustet på begge sider: ikke være sorgløse og overmodige i medgang og ikke fortvile i ulykke, trengsel, angst og nød.

Det er som når folk skyter på blink. Ikke alle treffer midt i skiven, og likevel får hver og en premien sin, alt etter som han har skutt nær merket eller ikke langt fra. Slik er det også nok for Gud når vi så godt vi kan legger vinn på å gi verken sorgløshet og hovmod rom på høyre side eller sorg og fortvilelse rom på venstre side, men kjemper mot dem på begge sider.

Og selv om det av og til mangler noe på gleden i trengslene eller på gudsfrykten i medgang og lykke, så tilregner ikke Gud sine hellige det så nøye. For de har Herren Kristus som mellommann, og for hans skyld tar Gud imot dem og regner dem for sanne og fullkomne hellige – selv om de ennå knapt har førstegrøden og begynnelsen av hellighet.

415. Dette er altså summen av denne læren: Engstede samvittigheter og knuste hjerter skal trøste seg med Kristi fortjeneste. Han har gitt seg selv for våre synder for å fri oss ut av djevelens makt, etter vår nådige og barmhjertige Gud og Fars vilje. Men de som ikke kjenner en slik sorg og bedrøvelse i ånden, skal leve i gudsfrykt. Ellers vil

djevelen overrumple dem og gjøre dem sorgløse og overmodige, så de ikke flittig øver seg i den salige læren i denne salmen, ja, med tiden glemmer den helt.

416. Derfor er det høyst nødvendig at vi gir godt akt på denne læren og innprenter den hver dag. Til det hører også en alvorlig, andektig og inderlig bønn. Slik slutter også profeten denne salmen med en bønn: at Herren ville bygge murene for sin menighet eller kirke, og at det så skulle følge rettferdighets offer som Gud har behag i. Til det gi oss vår kjære Gud og Frelser Jesus Kristus sin nåde! Amen.

Om Martin Luther

1483–1546

Martin Luther (1483–1546) ble født i Eisleben i Tyskland. Han studerte jus, men gikk i 1505 i kloster hos augustinereremittene i Erfurt, ble prest og senere doktor og professor i bibelteologi ved universitetet i Wittenberg. Her foreleste han over Salmene, Romerbrevet og Galaterbrevet.

Gjennom arbeidet med Skriften kom han til den innsikten som ble reformasjonens kjerne: at mennesket blir rettferdig for Gud av nåde, ved troen på Kristus, og ikke ved egne gjerninger. Da han i 1517 offentliggjorde sine 95 teser mot avlatshandelen, satte han i gang en bevegelse som forandret kirken i store deler av Europa. Han oversatte Bibelen til tysk, skrev salmer, katekismer og et stort antall prekener og bibelutleggelser.

Utleggelsen av Galaterbrevet bygger på forelesninger han holdt i Wittenberg i 1531 og ble utgitt i 1535. Luther kalte selv Galaterbrevet «min Katharina von Bora», etter sin hustru, fordi han satte det så høyt. Kommentaren regnes som en av de klareste framstillingene av læren om rettferdiggjørelsen ved tro.

Ordforklaringer

Anfektelse – Luthers ord for åndelig angrep og indre kamp: tvil, frykt for Guds vrede og djevelens anklager mot samvittigheten, slik at troen blir angrepet.
Aristides – Athensk statsmann (ca. 530–468 f.Kr.) med tilnavnet «den rettferdige».
Atticus – Titus Pomponius Atticus (110–32 f.Kr.), romersk ridder og Ciceros venn, kjent for sin redelighet.
Augustin – Kirkefar og biskop i Hippo i Nord-Afrika (354–430). Den av kirkefedrene Luther satte høyest, særlig for læren om nåden.
Avlat – Ettergivelse av straff for synd, som kirken ga mot betaling eller fromme gjerninger. Striden om avlaten satte i gang reformasjonen i 1517.
Barfotmunker – Fransiskanermunker, som gikk barfot eller i sandaler som tegn på fattigdom.
Bernhard – Bernhard av Clairvaux (1090–1153), abbed og forkynner. Luther satte ham høyt fordi han til sist holdt seg til Kristus alene.
Cicero – Romersk taler, statsmann og filosof (106–43 f.Kr.), for Luther et eksempel på en edel og klok hedning.
Demosthenes – Gresk statsmann (384–322 f.Kr.), oldtidens mest berømte taler.
Gjøre fyllest – Betale fullt ut, gjøre opp for: Kristus har gjort fyllest for synden, det vil si betalt hele skylden.
Hieronymus – Kirkefar (ca. 347–420) som oversatte Bibelen til latin (Vulgata). Luther strides ofte med hans utleggelse av Galaterbrevet.
Kartusere – En svært streng munkeorden (stiftet 1084), der munkene lever i taushet og ensomhet.

Lucifer – «Lysbæreren», et navn på djevelen, hentet fra Jes 14,12, der en stolt konge faller fra himmelen.
Manikeere – Tilhengere av persiske Mani (200-tallet), som lærte at verden er en kamp mellom et godt lysrike og et ondt mørkerike. Augustin var manikeer i ungdommen.
Ordensregel – De reglene en munke- eller nonneorden lever etter, for eksempel Benedikts eller Frans' regel.
Papister – Luthers navn på dem som holdt fast ved pavens lære og myndighet – den romersk-katolske kirkens ledere og forsvarere på hans tid.
Scotus – Johannes Duns Scotus (ca. 1266–1308), skotsk fransiskaner og en av de mest innflytelsesrike skolastikerne.
Skjærsilden – Etter katolsk lære et renselsessted der de døde må sone straffen for syndene sine før de kommer til himmelen.
Skolastikere – Middelalderens universitetsteologer (fra 1100-tallet), som bygde teologien på Aristoteles' filosofi og logikk. Kjente navn er Thomas Aquinas, Duns Scotus og Occam.
Sofister – Luthers spottenavn på de skolastiske teologene ved universitetene. Sofistene var greske filosofer kjent for spissfindige argumenter, og Luther mente at teologene gjorde troen til ordkløveri på samme måte.
Tonsur – Den barberte flekken på hodet som munker og prester fikk som tegn på at de var viet til kirken.
Tyrkerne – Det osmanske riket, som på Luthers tid rykket fram i Europa og beleiret Wien i 1529. For Luther står «tyrken» også for islam, og han bruker den som eksempel på en religion som vil bli frelst ved gjerninger.